

Európai Bizottság

*

XVI. Főigazgatóság

**Az EU Strukturális Alapjai által
finanszírozott programok értékelésének
módszertana**

MEANS füzetek 1999.

II. kötet

*A monitoring és értékelés indikátorainak
kiválasztása és használata*

A magyar nyelvű adaptációt készítette:

VÁTI Kht.
ORSZÁGOS TERÜLETFEJLESZTÉSI OSZTÁLY

Témafelelős:

Kulcsár Gábor

Osztályvezető:

Sallai Anna

Igazgató:

Dr. Tétényi Tamás

Vezérigazgató:

Paksy Gábor

Budapest, 2000.október.

Tartalomjegyzék

I. FOGALOMRENDSZER.....	1
1. A mutató fogalma és változatai.....	3
2. A társadalmi-gazdasági programok mutatóinak rendszere.....	7
3. Alkalmazás a különböző típusú beavatkozásokban.....	20
II. ALKALMAZÁSI TERÜLETEK.....	25
1. Mutatók hat témakörben.....	28
1.1 Közlekedési infrastruktúra.....	28
1.2 Energia infrastruktúra.....	36
1.3 Képzés.....	41
1.4 Idegenforgalom.....	47
1.5 Kutatás-fejlesztés (K+F).....	52
1.6 Mezőgazdaság és vidékfejlesztés.....	59
2. Mutatók az öt kiemelt prioritással kapcsolatban.....	65
2.1 Nemek közötti egyenlő esélyek.....	65
2.2 Környezetvédelem.....	67
2.3 Információs társadalom.....	74
2.4 Kis és középvállalkozások versenyképessége.....	80
2.5 Városfejlesztés.....	86
3. Három fő stratégiai céllal kapcsolatos mutatók.....	92
3.1 Gazdaságfejlesztés.....	92
3.2 Foglalkoztatás.....	99
3.3 Az életminőség.....	104
III. A MUTATÓK ELŐÁLLÍTÁSA ÉS HASZNÁLATA.....	109
1. Az információ szolgáltatóinak és felhasználóinak bevonása.....	111
2. A számszerűsítés garanciája.....	117
2. Mutatórendszerek minőségi értékelése.....	122
4. Javaslat főmutatókra.....	126
5. A teljesítményszint mérése a végrehajtás jobb működése érdekében.....	128
ÖSSZEGZÉS.....	135

I.
FOGALOMRENDSZER

1. A MUTATÓ FOGALMA ÉS VÁLTOZATAI

A mutató fogalma

A mutató teljesítendő célkitűzést, mozgósított forrást, elért véghatást, minőségi szintet vagy valamilyen más változót jelezhet. A mutató mennyiségi információt nyújt, segíti a közösségi beavatkozások szereplőinek kommunikációját, tárgyalásait és a döntéshozatalt. Az értékelés keretében a legfontosabb mutatók a közösségi beavatkozás sikerességének kritériumaihoz kötődnek. A mutató alkalmas egy tény vagy vélemény mérésére is, aminek mérési eredménye általában közelítőleges. A mutatót egy értékelő csoport kialakíthatja speciálisan az értékelés számára (ad hoc mutató), illetve a mutató származtatható a monitoring rendszerből is.

Mikor jó a mutató?

A mutató olyan elemeket számszerűsít, amely valamely program nyomon követése során vagy értékelésében relevánsnak minősülnek. Például: "1200 tartós munkanélküli részesült a program által finanszírozott képzésben" vagy "a képzési kurzusban érintettek 75%-a elégedettségét fejezte ki".

A jó mutató érthető, egyszerű információt nyújt mind a támogatást nyújtó mind a felhasználó felé. Néhány példa: a költségvetés felhasználási rátája, a támogatott cégek aránya, a nettó új munkahelyek száma, a munkanélküliek száma a támogatott térségben.

A mutató tartalmazhat több értéket a mérendő mennyiségi változó helyzetétől függően, pl. a munkanélküliségi rátának lehet egy kezdeti értéke, lehet egy értéke, amely egy időközi célkitűzéshez, és lehet egy értéke, ami a program megvalósítása során egy közbülső helyzethez tartozik stb.

Mutatók és mennyiségi adatok

Nem minden statisztikai adat vagy más mennyiségi információ képez automatikusan mutatót. E kötetben a mutató fogalma csak olyan információkra vonatkozik, amelyeket a programvégrehajtók relevánsnak és szükségesnek tartanak a döntéshozatal, a tárgyalások és a kommunikáció szempontjából.

A monitoring és értékelés keretében a legfontosabb mutatók a program sikerére vonatkoznak, ilyenek pl. a projektek előrehaladásának helyzete, a teljesítendő célkitűzések, az elérendő előnyös véghatások, a minőségi tényezők, a teljesítendő előre haladás stb.

Egy mutató által biztosított mérés lehet teljes vagy részleges. Például "a költségvetés felhasználási rátája" méri a program által felhasznált valamennyi forrást (ez a mutató számítható, mint közösségi kiadás nemzeti és helyi szinteken vagy magánkiadásként is). Ezzel ellentétben, "a megépített autópálya km-e" egy kimenet részleges mérése és a

teljes mérési eredményhez nem csak a megépített rész hosszát, hanem más fontos elemeket is számításba kell venni, mint pl. a sávok számát és a tervezett sebességet.

Vannak mutatók, amelyek olyan jól definiált változókat mérnek, mint pl. "a program által támogatott KKV-k száma". Ezzel ellentétben, más mutatók elvont fogalmakra vonatkoznak, segítenek azokat definiálni és mérni. Ilyen pl. "az olyan támogatott vállalkozások aránya, amelyek új tevékenységeket végeznek a növekvő igényű szektorokban." Ez a mutató egyrészt egy új ágazati elrendeződést definiál a szektorban, másrészt méri a vonatkozó program hatását. A mutatók valamely program információs rendszerének lényeges részét képezik más, inkább minőségi jellegű információs rendszerek mellett. Valamely program információs rendszere felméréseket, működési-, folyamat- és értékelő jelentéseket szolgáltat.

Mutatók és minőségi adatok

Ez a kötet csak a mennyiségi jellegű mutatókat tárgyalja és nem foglalkozik a minőségi mérésekkel, amelyeket a leíró mutató fogalma fed. Néhány példa: "a regionális program vezetői megváltoztatták-e vezetési módszereiket a program megvalósulásának eredményeként?" vagy "az autópút nem tette tönkre a tájat".

Nem foglalkozik továbbá osztályozással, mint például: "a projekt környezeti hatása -2 a -3 - +3 skálán, amely a legnegatívabbtól a legpozitívabbig tartalmazza a lehetséges hatásszinteket".

E módszerek és a mutatók gyakran kombináltan kerülnek alkalmazásra, például: a Világbank olyan osztályozási módszert használ, amely párhuzamos a mutatókkal a projekt-monitoring és értékelés során. Az angol kormány által odaítélt kutatói pénzeket a szakértők ugyancsak pontozó rendszerek és mutatók együttes alkalmazásával állapítják meg.

Ez a kötet több mutatói típust tárgyal, amelyek összhangban vannak a "A Monitoring és Értékelés Közös Irányelvei" című (Európai Bizottság, 1995. Luxemburg, OPOCE) kötettel, amit harminc szakértő vitatott meg és hagyott jóvá 1997. január 23-án Brüsszelben.

A mutatók főbb típusai

-információ feldolgozás

elemi, származtatott és összetett mutatók

-információk összehasonlíthatósága

speciális vagy általános mutatók, fő-mutatók

-információk tartalmi köre

összefüggés- és program-mutatók

-a program előrehaladása

forrás, output, eredmény és Hatásmutatók

-értékelési kritériumok

relevancia, hatékonyság, hatásosság és teljesítményszint mutatók

-információk számszerűsítése és használata

monitoring és értékelési mutatók

Elemi, származtatott és összetett mutatók

E mutatók annak megfelelően különülnek el, hogy az értékeléshez továbbítandó információt milyen mértékben kell feldolgozni.

Az **elemi mutató** olyan alapinformációt szolgáltat, amelyre más mutatók építhetők. Például a munkanélküliek száma egy elemi mutató, amely használható a munkanélküliségi ráta (munkanélküliek száma/aktív népesség), a munkanélküliségi ráta változásának stb. a számítására. A megépített utak km-einek száma és a támogatott vállalkozások száma ugyancsak elemi mutatók.

A **származtatott mutató** (arány vagy ráta) két elemi mutató közötti arány számításán alapul. Például hatékony mutató nyerhető az ugyanazon hatásmutató két értékének hányadosaként (becsült hatás/várt hatás) Egy hatékonysági mutató nyerhető két elemi mutató hányadosaként (megfigyelt eredmény/költségvetési felhasználás).

Az **összetett mutató** több elemi vagy származtatott mutató súlyozott összege. A súlyozás úgy történik, hogy minden mutató tükrözze a fontosságát a mutatók együttesében. A legfontosabbnak ítélt mutató kapja a legnagyobb súlyt, a legkevésbé fontos a legkisebbet. Az összetett mutató értéke e mutatók valamennyi beállított értékének az összege; például az ENSZ "életminőség" indexe három elemi mutatót kombinál: bevétel (GDP), várható élethossz és az iskolás gyerekek aránya. 1986-ban, a XVI. Főigazgatóság meghatározott egy globális infrastruktúra indexet valamennyi EU-régióra. Ez az index a 41 regionális infrastrukturális adottság súlyozott összege, például az utak (km/km²-ben kifejezve) és a természetvédelmi területek (ha/lakos). Minden arányszám a legjobb adottságú európai régió megfelelő infrastruktúráját viszonyítja valamely EU-régió infrastrukturális adottságához.

A mutató felbontása

Valamennyi származtatott vagy összetett mutató felbontható a mért változó különböző dimenziói szerint, mint pl. a költségvetés felhasználása a beavatkozások kategóriái szerint - a támogatott vállalkozások forgalma felbontható a tevékenységi kör szerint, - a munkanélküliek száma a korcsoportok szerint.

Ez akkor használatos, ha a mutató szétválik különböző kategóriákra - pl. mezőgazdaság - ipar – szolgáltatás, vagy aktívak - munkanélküliek vagy férfiak - nők. Ezzel ellentétben a szétválasztás (dezaggregáció) fogalma akkor használatos, ha a mutató hasonló kategóriákra szedhető szét, mint pl. a költségvetés elosztása a zónák között - a képzésben érintettek számának elosztása a képzési intézmények között stb. Gyakran a mutatókat alacsony szinten számszerűsítik, és összegzés útján válnak aggregált mutatóvá.

Speciális, általános és főmutatók

A társadalmi-gazdasági programok jellemzője a beavatkozások sokfélesége. A programok gyakran több tucat különböző beavatkozásból állnak és két program ritkán tar-

talmazza a beavatkozások azonos kombinációját. Ez a sokféleség megsokszorozhatja az alkalmazott mutatók számát, és nehezzé teheti az összehasonlításukat. Ezért az információk összehasonlíthatósága szempontjából rendkívül fontos a mutatók megkülönböztetése.

A **speciális mutatót** egy beavatkozás esetében használják és nem összehasonlításra. Például a katolikus kisebbséghez tartozó és a képzésben érintettek aránya jó mutató egy észak-írországi képzési programra, de nem használható más régióban vagy más beavatkozás esetén.

Az **általános mutató** több különböző jellegű beavatkozás összehasonlítható mérését teszi lehetővé azonos programon belül. Ez a belső összehasonlítás lehetővé teszi az adatok programon belüli aggregálását összegzés vagy átlagolás formájában. A teljes programra alkalmazott általános mutatókra jó példa a költségvetés felhasználási rátája és a készségi fok (%).

Vannak általános mutatók, amelyek csak egy programrészre vonatkoznak:

- az innovációk száma (valamennyi a technológiai fejlesztést érintő elem vonatkozásában),
- a KKV-k aránya a végső kedvezményezettek arányában (vagy valamennyi haszonélvező vállalkozás arányában)
- költség/új munkahely (valamennyi olyan elem vonatkozásában, amelynek közvetlenül vagy közvetve köze van az új munkahelyek megteremtéséhez)
- a térségi védett térségek aránya az összes védett területhez viszonyítva (a biodiverzitással, vízkészletekkel és talajminőséggel kapcsolatos általános mutató)

Az általános mutatókat viszonylag nehéz definiálni és számszerűsíteni, ha a program-elemek heterogének. E feladat megkönnyítését szolgáló módszerek ismertetése az utolsó fejezetben található.

Főmutatók azok a mutatók, amelyek belső összehasonlításokat tesznek lehetővé különböző beavatkozások között, és külső összehasonlításokat tesznek lehetővé más programokkal.

Alkalmazhatók referenciapontok kitűzésére, mint pl. átlagos európai teljesítményszint vagy követendő kitűnő teljesítményszint. A főmutatók használatában biztosítani kell, hogy számszerűsítésük több különböző programban úgy feleljen meg az összehangolt definícióknak, hogy a szolgáltatott információ összegezhető legyen, és ezután használhatók legyenek az európai szintű adat-aggregációra. Az anyagban javasolt főmutatókra példák: a költségvetés felhasználási rátája, a készségi fok (%) és költség/új munkahely, de részletesebben ezzel a témával az utolsó fejezet foglalkozik.

2. A TÁRSADALMI-GAZDASÁGI PROGRAMOK MUTATÓINAK RENDSZERE

Strukturális programok

A programciklus kezdetétől alkalmaznak mutatókat az EU-támogatásra jogosult területek meghatározására, a regionális összefüggések elemzésében, a megoldandó gazdasági és társadalmi problémák diagnózisában és a programok által kezelendő nehézségek értékelésében. Ebben a fázisban az olyan mutatók, mint a munkanélküliségi ráta vagy az infrastrukturális lemaradás meghatározó szerepet játszanak.

A beavatkozási stratégia megválasztása és indoklása a programciklus második lépése. Ebben a programfázisban a tervezőknek pontosan és számszerűsítve meg kell határozni a célokat. A mutatók elválaszthatatlanok a számszerűsítéstől és nagyon hasznosak a célkitűzések tisztázásában is. Például, az KKV-k versenyképességének támogatására vonatkozó stratégia gyakran jelent tanácsadói szolgáltatást. Ezek feladatait a speciális konzultációt igénybevevő vállalkozások száma határozza meg. A mutató nem csak arra szolgál, hogy számszerűsítse a feladatot, hanem a várt szolgáltatást is meghatározza. Például a támogatandó KKV-k száma csak a nagyobb konzultációs időszakoktól függjön (pl. 5 napos).

Miután meghatározásra és elfogadásra került, a program megvalósul és félidőben értékelésre kerül. Ennek során ismét szükség van a mutatók felhasználására egyszerű és tömör formában, a programvégrehajtók felé. Például a mutatók segítségével követik nyomon a költségvetés felhasználási ütemét, a határidők betartását, a jogosultak arányát, az elégedett végső kedvezményezettek arányát, a létrehozott új munkahelyek számát stb.

A programciklus végén utólagos értékelés történik, ahol az egyik fő cél beszámolás a program eredményeiről, arról, hogy milyen mértékben sikerült elérni a kitűzött célokat. Ebben a fázisban kiemelten javasolt a mutatók használata, amennyiben lehetővé teszi, hogy a széles közvélemény számára érthető információ álljon rendelkezésre pl. a költség/új munkahely vagy a támogatott munkanélküliek elhelyezkedési rátája formájában.

A legtöbb társadalmi-gazdasági program integrált stratégiákat tesz magáévá, azaz megpróbálják valamennyi, az adott területet érintő problémát megoldani és minden eszközt felhasználnak a beavatkozásnál. Ez a jellemvonás szükségképpen együtt jár a mutatók iránti igény megsokszorozódásával, ami viszont zavarhoz vezetne, ha a programok nem volnának mélyen strukturálva. Az Európai Strukturális Alapok által finanszírozott programok általában három szintűek:

- **általános programszint** - ehhez tartozik az átfogó célkitűzés, például a gazdaságfejlesztés vagy foglalkoztatás. Ez a szint kisszámú (tíznél kevesebb) prioritásból áll, amelyek az általános célkitűzést fő stratégiai dimenzióira bontják.
- **intézkedési szint** - (egy vagy több tucat) - ez a programvégrehajtás alapegységének a szintje. Minden rendelkezésnek megvan a maga speciális végrehajtó apparátusa. (Tevékenységek, amelyek a programban lévő legkisebb homogén elemeknek

felelnek meg - mivel minden akciócsoporthoz hasonló projektekkel együtt - azonos szinten van kezelve az intézkedések szempontjából).

- **projekt szint** - (gyakran néhány száz) ez a program megvalósítási egysége, mivel minden projekt egy artikulációs pont a program és annak érintettjei között.

Program- és környezetmutatók

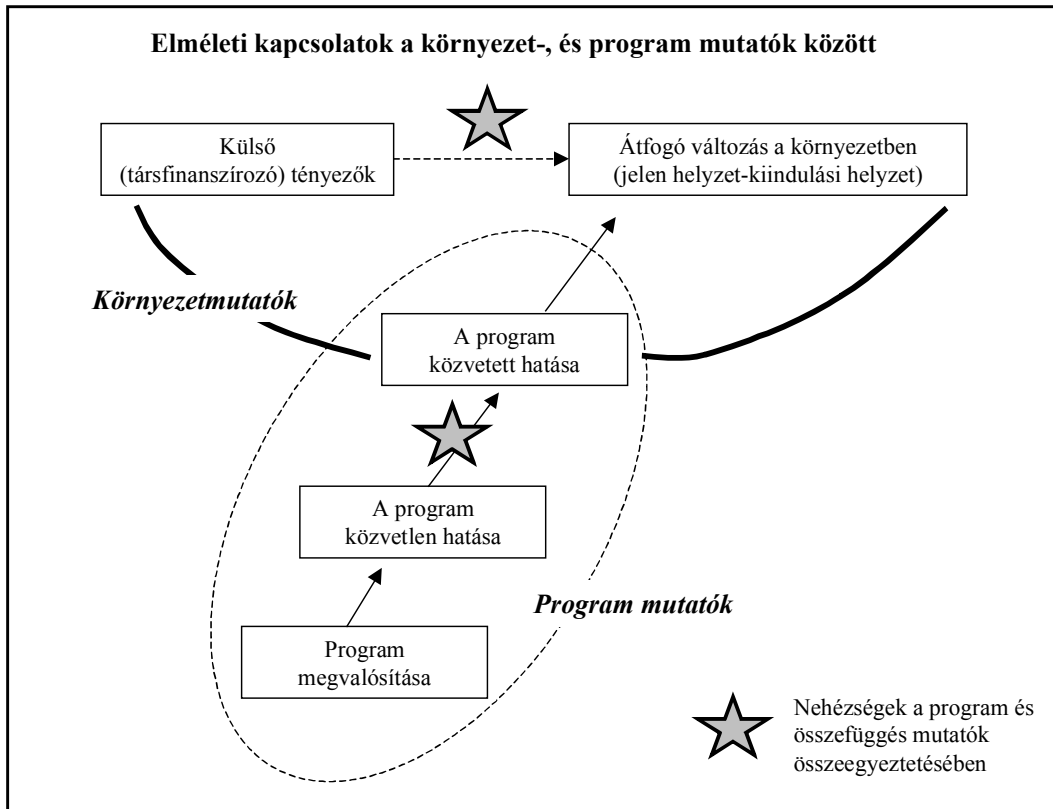
Az környezetmutatókat egy területre, népességre, vagy a népesség egy kategóriájára alkalmazzák. Példa az környezetmutatóra valamely jogosult területen a digitális telefonkapcsolat szintje.

Egy előzetes értékelés keretében a program beavatkozása indokolható a régió elmaradottságával. Ugyanaz a mutató azután kimutathatja, egy középidejű értékelés keretében, hogy a régió ebben a vonatkozásban felzárkózott és a beavatkozás a továbbiakban már nem indokolt. Ebben az esetben, az környezetmutató nem nyújt információt a program hatásosságára vonatkozóan, mivel a regionális elmaradottságot orvosolták a piaci mechanizmusok. Az környezetmutató nem vonatkozik a program megvalósítására és a véghatásaira. Mindig csak az egész jogosult területre vagy célközönségre vonatkozik anélkül, hogy különbséget tene a program által elért vagy el nem ért célcsoport között.

Ezzel ellentétben, **a programmutatók** csak a ténylegesen elért közsféra vagy terület egy részére vagy egy kategóriájára vonatkoznak. A programmutatók megpróbálják nyomon követni, amennyire lehet, a program közvetlen vagy közvetett véghatásait. Például mérik, hogy milyen mértékben sikerült elérni a célzott népességet vagy milyen mértékben sikerült a közvetlen érintettek számára tartós előnyt biztosítani.

A monitoring és értékelés keretében a programmutató képes megmutatni, hogy egy speciális beavatkozás sikeres-e vagy sikertelen. Másrészt, egy környezetmutató képes megmutatni, hogy egy speciális beavatkozás releváns-e még vagy a továbbiakban már nem indokolt. A program és környezetmutatók mindig összefüggnek egymással is, és ez a következőképpen fejezhető ki:

$\text{Kezdeti helyzet} + \text{valamennyi program véghatás} + \text{egyéb tényezők miatti változások}$ $= \text{végső helyzet}$
--

Ezt az összefüggést könnyebb leírni elméletileg, mint használni a gyakorlatban. Egy program mindig számos negatív és pozitív, közvetlen és közvetett, azonnali és hosszútávú következménnyel jár és a programmutatók ritkán képesek valamennyi ilyen következményt mérni. A kapcsolat a környezet- és programmutatók között ugyancsak problematikus, mert a környezetben megfigyelt változások egy része a társfinanszírozó tényezőknek vagy külsődleges tényezőknek tudható be. A módszerek, amelyekkel az oksági viszonyok elemezhetők, megkísérlik elkülöníteni a program véghatásait azoktól, amelyeket a társfinanszírozó tényezők okoztak.

A MEANS 3. kötetében szó van ezekről, hatás mérését szolgáló módszerekről ott látható azonban, hogy ezek csak becslést képesek adni, de a hatások pontos meghatározására nem alkalmasak. Az ábra mutatja az elméleti viszonyokat a környezet és a programmutatók között és e viszonyoknak a komplexitását a gyakorlatban.

Átfogó változás az összefüggésekben a környezetmutatók által mérhető. A környezetmutató által nyújtott információ általában magában foglal egy alapértéket, amit kezdeti helyzetnek is neveznek és egy éppen érvényben lévő értéket. Példák a környezetmutatókra: a régió szennyvíztisztító-rendszere kapcsolt lakosainak száma (infrastrukturális adottság), az Internetre kapcsolt pontok száma az európai átlaghoz viszonyítva (eltérés), azon cégvezetők aránya, akik komoly problémának látják a légi elérhetőségüket.

Olyan változások, amelyek érintik a területet vagy a jogosult népet, nemcsak a program révén jöhetnek létre, de a külső társfinanszírozó tényezők révén is. A külsőté-

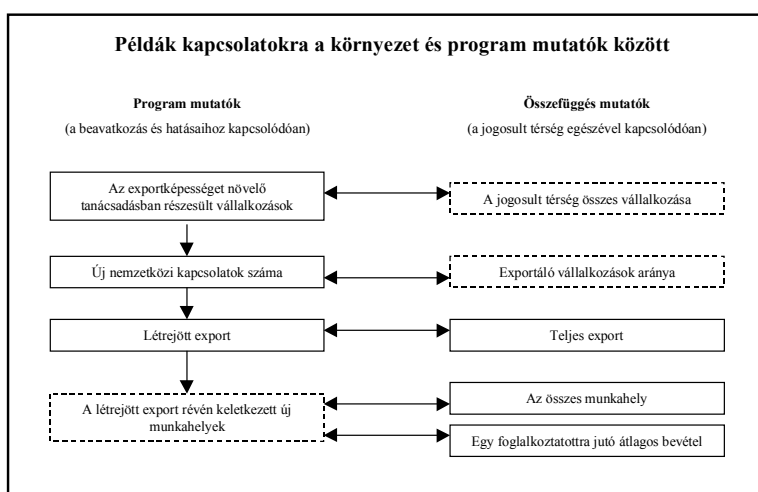
nyező-mutatók e tényezők kialakulását mérő mutatók, amelyek segítenek megmagyarázni vagy minősíteni az környezetmutatók által nyújtott információt, ha ezek nem egészen reálisak. Például:

- az aktív népesség természetes növekedése magyarázhatja a regionális munkanélküliség növekedését, még ha a program létre is hozott munkahelyeket
- a világpiaci árak esése magyarázhatja a hagyományos helyi termelés visszaesését, még ha a program támogatta is a marketinget és a fejlesztési törekvéseket.

Még ha problematikus is az összefüggés a program- és a környezetmutatók között, gyakran hasznos összekapcsolni őket, amint a példa mutatja. Egy, a vállalkozások számára export tevékenységük segítésére tanácsadói szolgáltatásokat adó beavatkozással összefüggésben viszonylag könnyű megtalálni a beavatkozás mutatóit. A közvetlen és azonnali vég hatásait meghatározó információ az igénybevevő cégek száma, az igénybevett konzultációs órák száma, a tanácsoknak tulajdonítható export projektek száma. Már kissé nehezebb megbecsülni az olyan közbülső hatásokat, mint pl. az adott tanácsoknak tulajdonítható új nemzetközi kapcsolatok száma, a kereskedelmileg hasznosuló ilyen kapcsolatok számaránya. A következő vég hatások habár nehezen, de megbecsülhetők egy, a cégmenedzserek között végzett felmérés révén: az adott tanácsok következtében (két éven belül) velük kapcsolatba lépő vásárlók által hozott éves forgalom részaránya.

Egy bizonyos határon túl a vég hatásoknak a programmutatók segítségével való nyomon követése már nem hiteles. Például hiba volna megkérdezni a végrehajtókat, hogy hány munkahely teremtődött a tanácsadást igénybevétele követő hónapokban. Itt lépnek be a környezetmutatók, ha valaki ismeri a forgalmat és a munkahelyek számát a régió minden cégénél. E mutatók segíthetnek kiszámítani az új export által létrehozott munkahelyek szerinti átlagos forgalmat. A példa mutatja, hogy a programmutatók rendkívül hasznosak a program megvalósításának és első hatásainak elemzésében, majd, ahogy előtérbe kerülnek a hosszabb távú hatások, a prioritás fokozatosan eltolódik a környezetmutatók felé.

E kötetben a környezet- és a programmutatók közötti különbségtétel módszeresen alkalmazásra kerül kb. ötven példában. A kétfajta mutató a program minden fázisában összekapcsolásra kerül, a megvalósítástól a legtávolabbi vég hatásokig. Ez a különbségtétel megfelel az alább adott tipológiának, valamint az outputok, eredmények és hatások kategóriáinak. Például van egy artikulációs pont a Közösségi Alapokból épített tisztítóművek kapacitásának mutatója (programmutató)/kimeneti kategória) és az infrastrukturális adottság (környezetmutató/output kategória) között. Azokban az esetekben, amikor nehéz meghatározni valamely mutatót a környezet/program tipológia segítségével, emlékeztetni kell arra, hogy a programmutató a programban részt vett vagy a program által érintett személyek vagy szervezetek zárt listájára vonatkozik, míg a környezetmutató a teljes célba vett közszférára, a teljes regionális gazdaságra és a teljes természeti környezetre vonatkozik, beleértve a program által nem érintett emberi és gazdasági szereplőket is.

Példa a program- és környezetmutatók közötti kapcsolatokra	
Programmutatók (a beavatkozásra és hatásaira vonatkozóan)	Környezetmutatók (a teljes jogosult térségre vonatkozóan)
Az exporttanácsot kapott vállalkozások száma	A vállalkozások száma a jogosult térségben
Az új nemzetközi kapcsolatok száma	Az exportáló vállalkozások %-a
A létrejött export	Az összes export
Az új export révén keletkezett munkahelyek	Az összes munkahely A munkahelyenkénti átlagos forgalom

Forrás, output, eredmény és hatásmutatók

A program forrásokat (pénzügyi, humán és intézményi) mozgósít, hogy általános célkitűzést teljesítsen (társadalmi-gazdasági kohézió). A program nyomon követése és értékelése céljából szükséges annak általános logikáját lebontani és különbséget tenni egy sor kapcsolódó célkitűzés tekintetében amint azt az ábra mutatja. Ezt a tipológiát az a logikai keret módszer sugallja, amelyet az elmúlt két évtized folyamán használtak a fejlesztési segélyek terén. A mutatókat 5 kategóriába sorolják: forrás, output, eredmény, speciális hatás és általános hatás.

A különböző célkitűzés szintek különböző, a programban érintett ember (vagy intézmény) kategóriákhoz kapcsolódnak, ezért fontos tisztázni ezeket a kategóriákat.

A mutatók célkitűzés szerinti definíciója

<i>A célkitűzés szintje</i>	<i>A mutató típusa</i>	<i>Definíció</i>	<i>Kulcsszereplők</i>
	Forrás	A finanszírozó hatóságok által igénybe vehető eszközök, amelyeket a végső kedvezményezettek tevékenységük céljára felhasználhatnak	A finanszírozók és a végső kedvezményezettek
Működtetési célkitűzés	Output	A végső kedvezményezettek tevékenységének az eredménye	Végső kedvezményezettek
A közvetlen speciális célkitűzés	Eredmény (azonnali kimenet)	Azonnali hatás az érintettekre	érintettek
Fenntartható speciális célkitűzés	Speciális hatás (fenntartható kimenet)	Fenntartható hatás az érintettekre	érintettek
Stratégiai célkitűzés	Általános hatás (eredmény)	érintettek	

A programfinanszírozók olyan személyek vagy szervezetek, amelyek döntenek a megvalósításról és előirányozzák az ehhez szükséges forrásokat. A végső kedvezményezettek azok, akik a területhez legközelebb felhasználják a forrásokat. Ők képezik az utolsó láncszemet a program megvalósításában. Ők állnak az információk azon forrásánál, amely ellátja a monitoring rendszert. Példák a végső kedvezményezettre:

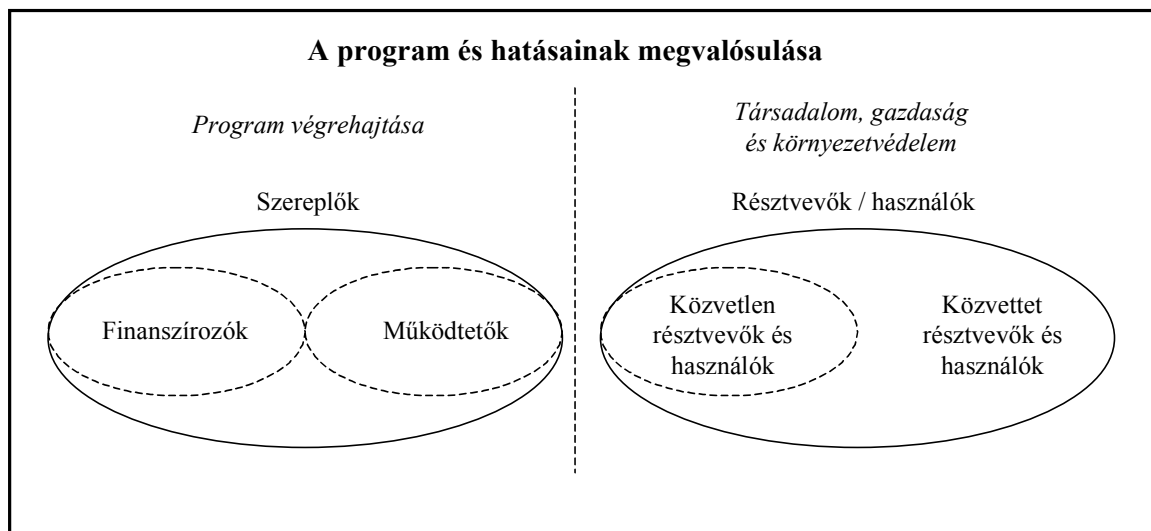
- a szervezet, amely elosztja a közvetlen támogatást a vállalkozások felé
- cégcsoport, amely elosztja a segílyt a tagjai között
- magáncég, amely felépít és működtet egy telefon-hálózatot
- magáncég, amely utat épít a regionális hatóság számára
- képzési intézmény, amely a program által finanszírozott képzést végzi.

A finanszírozók és végső kedvezményezettek képezik a programszereplők kategóriáját. Függetlenül attól, hogy milyen szinten ténykednek, a programszereplőknek rendszeresen és kimerítően be kell számolni tevékenységükről, helyzetjelentés (végrehajtásról tett jelentés) formájában.

Tágabb értelemben a programban érintettek mindazokat a személyeket, illetve szervezeteket magukba foglalják, akik élvezik az előnyöket, illetve közvetlenül vagy közvetve hátrányosan érinti őket a program. Valamely akció értelme az, hogy a érintettek számára pozitív változást okozzon. Személyek vagy szervezetek annyiban közvetlen érintettek, amennyiben igénybe veszik vagy személyesen használják a program által nyújtott szolgáltatásokat, illetve támogatást. Példák az érintetteknekre:

- az a motoros, aki használja a program által megépített utat
- az a család, amely használja a program által modernizált telefon-hálózatot
- az a cég, amely beruházási támogatást vesz fel
- az a képzésben érintett személy, aki támogatott képzésben vesz részt.

Valamely program stratégiai célkitűzése, hogy átfogó előnyöket biztosítson az érintettek számára. Némely esetben bizonyos személyek, illetve szervezetek azonban hátrányokat szenvedhetnek. A negatív véghatások, amelyeket ezek a érintettek elszenvednek, általában nem szándékosan keletkeznek (pl. egy helyi cég csődje egy torz versenyhelyzet következtében, amely egy támogatott cégnek kedvez). A hátrányok kapcsolódhatnak a program célkitűzéseéhez (pl. egy tartósan munkanélküli személy helyettesítése egy másik munkanélküliével).

A program által érintett személyeket és szervezeteket tekintve alapvető különbség van a szereplők és a érintettek között. A szereplők a programmegvalósítás rendszerén belül vannak, míg az érintettek a rendszeren kívül vannak. Amint látható, hogy el van határolva egymástól a program és annak gazdasági, társadalmi és természeti környezete. Ez a határ választja el a végső kedvezményezetteket az érintettektől (bár előfordulhat, hogy a végső kedvezményezettek egyúttal érintettek is - pl. az útépitési beruházások esetében) Ez a két kategória meghatározó szerepet játszik a forrás, output, eredmény és hatásmutatók definíciójában.

A forrásmutatók szolgáltatnak információt a program megvalósításában dolgozó végső kedvezményezettek által használt pénzügyi, humán, anyagi, szervezeti, illetve szabályozási eszközökre vonatkozóan. A források az előirányzatokat készítő pénzügyi hatóságok és a megvalósítást bonyolító végső kedvezményezettek közös felelősségét képezik. A legtöbb forrásmutató magába foglalja:

- a teljes költségvetést (a források mennyisége)
- az éves költségvetési felhasználást (a forrás felhasználási ráta)
- a várható túlköltés arányát
- az európai hozzájárulás hányadát a teljes közösségi költségvetéshez viszonyítva
- a program megvalósításán dolgozók létszáma

- a megvalósításba bevont szervezetek száma.

Az output mutatók a végső kedvezményezettek tevékenységének termékét képviselik. Pontosabban minden outputnak minősül, ami közkiadás eredményeként jön létre. Két példa a KKV tanácsadási szolgáltatások területéről jól mutatja az output elvét és segít megkülönböztetni az outputot az eredménytől. Egyrészt egy végső kedvezményezett fix összeget kap egy KKV-ket segítő konzultációs iroda felállítására, amivel megvásárolja egy konzultációs szolgáltatás felállítását, és ezt tekintik outputnak. Másrészt egy végső kedvezményezett számára előíranyoznak 400.000 eurót egy KKV-t segítő konzultációs projektre, amelyet 5000 óra konzultációs szolgáltatásra terveznek. De ha a projekt csak fele szolgáltatási óraszámot nyújtja, a végső kedvezményezett csak 200.000 eurót kap. Más szóval, ha az output nem realizálódik, a támogatás vissza tartható. Ebben az esetben az output a ténylegesen megvalósított 2500 szolgáltatási óra. Az outputok teljesen a végső kedvezményezettek felelőssége alá tartoznak, akiknek állandóan jelentéseket kell készíteni a monitoring rendszeren keresztül. Példák az output mutatókra: megépített úthossz - egy út építésének előrehaladási aránya, rehabilitált városi szeméttelpek hektárban - megépített tisztítóművek kapacitása - a program által finanszírozott képzésben részt vettek száma - e képzésből hány százalék, amely minősítő vizsgát tett.

Az eredménymutatók valamely programnak az érintettek számára nyújtott azonnali előnyeit (vagy, kivételes esetben az azonnali hátrányait) képviselik. Egy előny akkor azonnali, ha az alatt az idő alatt megjelenik, amíg az érintett közvetlen kapcsolatban áll a programmal. A teljes eredmény akkor figyelhető meg, amikor a végső kedvezményezett befejezte a tevékenységét és a kifizetéseket lezárta. Miután az eredménymutatókat a végső kedvezményezettek könnyen megismerhetik, általában a monitoring folyamán megtörténik megfelelő számszerűsítésük.

Az eredménymutatók a közvetlen érintetteket érintő változásokról informálnak pl. egy út használóinak időmegtakarítása, olcsóbb telefonálás, elért képesítések, farmerek által teremtett új idegenforgalmi tevékenység, egy cég által teremtett új termelői kapacitás, konzultációs szolgáltatást igénybevevő vállalkozások elégedettsége.

A számszerűsítésnél néha közvetlen mérésekre kerül sor, (pl. a képzés alatt bekapcsolt új hallgatók száma). Van amikor megkérdezik az érintetteket az általuk tapasztalt eredményről (pl. kérdőív révén a konzultáció sorozat végén).

A hatásmutatók a program olyan következményeit képviselik, amelyek az érintettekre gyakorolt közvetlen és azonnali hatáson túlmenően jönnek létre. A hatásmutató csoport egy kezdeti kategóriáját képviselik azok a következmények, amelyek középtávon jelennek meg, illetve ekkor is tartanak (speciális hatások) pl. az út forgalma a megnyitás után egy évvel - a képzésben részt vettek elhelyezkedési rátája tizenkét hónappal később - fenntartható munkahelyek megteremtése egy támogatott üzemben - a támogatásban részesült vállalkozások túlélési rátája. Vannak előre nem várt hatások is (kiugrások), de ezekre ritkán készül mutató.

A hatások egy második kategóriája azon rövid vagy középtávon ható következményekből áll, amelyek a nem közvetlen érintetteket érintik. Ezek a hatások lehetnek hasonlóak (pl. az ipari hulladéktelep szomszédságában élők életminőségének javítása - egy új tisztítómű közelében lévő fürdőhelyek minőségének javítása). Lehetnek viszont túlterjedő hatások is, amelyek a programtól egészen távol lévő személyekre vagy szervezetekre hatnak, mint pl. a makrogazdasági hatások esetében.

A hatások terjedési mechanizmusa sokszor két kategóriába sorolható: piaci hatások (pl. a támogatott cégek beszállítóira, illetve alvállalkozóira gyakorolt hatások) és a nem piaci hatások (pl. a régió imázsára gyakorolt pozitív hatás vagy a környezetre gyakorolt negatív hatás). Miután a nem piaci hatások, illetve externáliák nem tükröződnek vissza az árrendszerben, amelyre az egyedi társadalmi-gazdasági szereplők magándöntéseiket alapozzák; és miután ezek a döntések gazdasági következményekkel járnak más szereplőkre nézve, ezeket a hatásokat különösen hasznos számításba venni a program összefüggésében.

Sok esetben a hatások az időproblémák és a közvetett jelleg miatt, a végső kedvezményezettek számára, a program napi menedzselése folyamán nehezen kezelhetők. A hatásmutatók számszerűsítését időről időre el kell végezni, általában az értékelések folyamán. A hatáselemzés egy módszere, hogy pl. egy évvel azután, hogy kikerültek a programból, a közvetlen érintettek körében felmérést végeznek. A feltett kérdések vonatkozhatnak tényekre (pl. hány új munkahely keletkezett a támogatás hatására?) vagy véleményekre (pl. hány munkahely veszett volna el, ha nincs a támogatás?).

Ebben a kötetben a "véghatás" alatt mindenfajta, akár közvetlen, akár közvetett, akár azonnali, akár hosszú távú változás értendő, ami valamely program végrehajtása során létrejön. Következésképpen a véghatás magába foglalja az eredményeket és a hatásokat egyaránt. Minden esetben felmérések készülnek a megjelenő véghatások megfigyelése céljából (bruttó véghatás), amelyek azonban nem alkalmasak a program reális véghatásainak (nettó véghatások) a megfigyelésére. A bruttó véghatás majdnem mindig túlbecsült; akár azért mert a megfigyeléseket részben a külső tényezők is befolyásolják, akár azért mert a begyűjtött vélemények túl optimisták. Főleg kérdőíves felmérés esetén, az emberek hajlamosak elfelejteni vagy nem figyelembe venni, hogy mi lett volna a program támogatása nélkül. Az érintett néha már azt megelőzően meghozza döntését (pl. befektetés, részvétel a képzésen, vállalkozás megindítása) mielőtt meggyőződne, hogy a program segítségére lesz. Ebben az esetben a érintett élvezi a program előnyeit (külső tényezőknek tulajdonítható hatás-hatás), de a program véghatása zérus. A külső tényezőknek tulajdonítható hatás hatást, amennyire lehetséges, meg kell becsülni és ki kell vonni a bruttó véghatásból.

A nettó véghatás megbecsülése céljából fontos a **helyettesítő hatás** (azon beavatkozások esetében, amelyek egyéneket vagy egyének csoportját célozzák), illetve az elmozdulási-hatás (a földrajzi térségeket célzó beavatkozások esetében) figyelembevétele is. Helyettesítő hatás akkor lép fel, ha az érintett úgy jut kedvező eredményhez, hogy az a közösségi beavatkozásra nem jogosult személy vagy szervezet költségén jött létre. Ha

ez a véghatás nem kívánatos, akkor negatívnak tekintendő és levonandó a bruttó véghatásból.

Az **elmozdulási hatás** akkor jön létre, ha a érintettek által elért kedvező eredmény a program térségén belül nem érintettekre gyakorolt hatásokkal jár együtt. Az ilyen hatás általában nem kívánatos és kivonandó a bruttó véghatásból.

Relevancia, hatásosság, hatékonyság és teljesítménymutatók

Az értékelés leghasznosabb mutatói azok, amelyek a relevancia, hatásosság és hatékonyság kritériumaival, illetve bírálatával függnek össze.

A **relevancia mutatók** a program célkitűzéseire vonatkoznak, azokra a szükségletekre, amelyeket ki kell elégíteni. Például, a képzési helyek száma a régióban lévő hosszútávú munkanélküliek számához viszonyítva, a tervezett konzultációk száma a régió azon cégeinek számához viszonyítva, amelyek még soha nem dolgoztak exportra.

A **hatásosság mutatók** a célul kitűzött és a ténylegesen elért eredmények viszonyára vonatkoznak. A hatásosság mutató számítható azonos output, eredmény vagy hatásmutató két értékének felosztásával, azaz egy adott időpontban és a kezdetben célul kitűzött célkitűzés figyelembevételével. A hatásosságról beszélve, a világosság kedvéért kívánatos rögzíteni az outputok, eredmények, illetve hatások referenciáját. Példák a hatásosság mutatókra: a kimenetek 5%-kal meghaladják a célkitűzést - a létrehozott vállalkozások száma a célkitűzéshez mérten 85% - a képzésben érintettek elhelyezkedési aránya egy év után 10%-kal nagyobb a vártnál.

A **hatékonyság mutatók** a mozgósított források és a ténylegesen igénybevett források viszonyára vonatkozik. Egy hatékonysági mutató tehát két mutató viszonya: az elért helyzet/a cél érdekében mozgósított forrás. A hatékonyság számítása alapozható egy output, eredmény vagy hatásmutatóra. A hatékonyságról szólva jó rögzíteni, hogy mik az output, eredmény és hatás hatékonyság referenciái. Az output referenciákat sokszor nevezik egységköltségnek. A hatások hatékonysága gyakran jelenik meg, mint költség/hatékonysági viszony. Példák a hatékonysági indikátorra: az 5 M euroért épített autót egy km-ének átlagos költsége - egy olyan személy átlagos képzési költsége, aki korábban hosszú ideig volt munkanélküli, 2000 euro volt - egy újonnan teremtett nettó munkahely átlagos költsége 30.000 euro volt.

A kötet által javasolt definíció szerinti **teljesítménymutatók** felölelik az output, eredmény, valamint a hatékonyságot és hatásosságot egyaránt. A teljesítmény fogalma több különböző értelemben használatos. Ebben az összefüggésben a programmutató és a teljesítménymutató átfedésben vannak. Vannak összefüggések, amelyekben a fogalom a következő meghatározás keretében használatos " a közigazgatás átalakítása az eredmények, a szolgáltatás minősége és a felhasználók elégedettsége szerint". Más összefüggésekben, a fogalom főleg a forráskezelés és az outputok értelmében van használatban, mint Világbank esetében. Miután tehát a fogalom meghatározása nem egyszerű, a teljesítménymutatókat minden esetben pontosan definiálni szükséges.

Monitoring és értékelési mutatók

A **monitoring mutatókat** a végső kedvezményezettek számszerűsítik a program megvalósításakor, illetve amikor kapcsolatba kerülnek az érintettekkel.

Az új kommunikációs technológiák révén ma már lehetséges olyan monitoring rendszert létrehozni, amely információt nyújt a forrásfelhasználás mértékéről, az outputokról és az érintettek számáról (képzésben érintettek, támogatott cégek, stb.). Az is lehetséges, hogy sok esetben létrehozzák és karbantartsák az érintetteket azonosító adatbázist (pl. a képzésben érintettek neve, a támogatott cégek kapcsolati személyeinek telefonszáma stb.). Könnyű megvalósítani, hogy rögzítésre kerüljenek az érintetteknek a programmal kapcsolatos észrevételei (pl. a támogatott cégek által végzett beruházások, a kurzus végén az érintettek véleménye).

A végső kedvezményezetteket is fel lehet kérni, hogy számszerűsítsék a hatásmutatókat a monitoring alatt, főleg a közvetlen érintettekre vonatkozó fenntartható hatások vonatkozásában. Technikailag lehetséges a módszeres telefon vagy írásbeli kapcsolat valamennyi közvetlen érintettel például a programban való részvétel után egy évvel. A gyakorlatban előfordulhat, hogy a monitoringnak ezt a formáját az érintettek elutasítják, mert bürokratikusnak vélik vagy a végső kedvezményezettek túlzott megterhelésnek tartják. Ha a monitoring rendszer segítségével túl sok információt akarnak begyűjteni, fennáll annak a kockázata, hogy a minőség és a megbízhatóság romlik. A példa mutatja az információgyűjtés korlátait.

Információgyűjtés az érintettektől: monitoring vagy értékelés?

Írország - 1. Célkitűzés első humán erőforrás végső kedvezményezetti programja, 1994 - 99

A programot az Ír Köztársaságban 1994 -1999 közötti időszakra hozták létre. Sok magán és más képzési szervezet vett részt a programban. Kezdetben minden szervezetnek meg kellett jelölnie azon érintettek számát, akik a képzési kurzus után már találtak munkát. E kötelezettségnek eleget tenni akarván, az érintett szervezetek komoly telefon és levelezési felméréseket végeztek a hallgatóik között.

Miután ez a rendszer egy darabig működött, a programértékelési egység észrevette, hogy az adatok nem voltak homogének és megbízhatóak. Főleg azokra a munkahelyekre vonatkozott ez, amelyeket a kurzus utáni 8-18. hónapokban jeleztek, továbbá a képzési szervezetek panaszkodtak, hogy a rendszer bürokratikus. Döntés született az ilyen adatgyűjtés megszüntetéséről és hogy az elhelyezkedési rátát a program folyamán végzett felmérések segítségével kell számszerűsíteni.

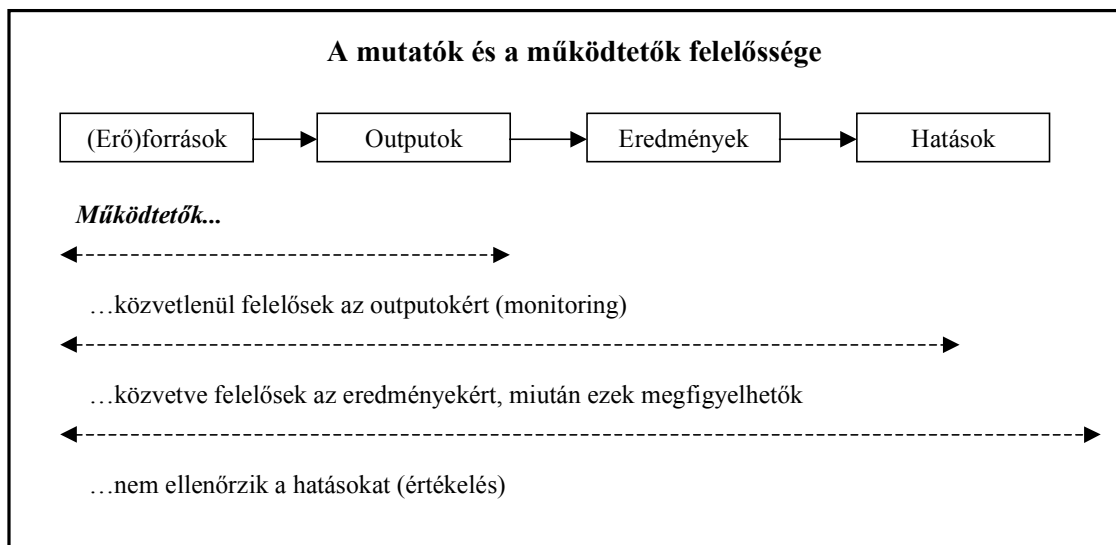
A hatásmutatók lényegében **értékelési mutatók**, mivel az értékelés a hatásokról felmérések, illetve tanulmányok révén szerez információt. Az információgyűjtési technikák mintavételezésen alapulnak, ami lehetővé teszi a megkérdezett személyek számának

korlátozását és, hogy elkerüljék a bürokráciát. Továbbá az értékelést ritkán végzik a végső kedvezményezettek, és így nem jelentkezik náluk túlterhelés.

A monitoring és értékelési mutatók megkülönböztethetők a felelősség megosztáson keresztül is. A monitoring mutatók, főleg a forrás és output mutatók, képessé teszik a végső kedvezményezetteket, hogy jelentést készítsenek a nekik előirányzott források felhasználásáról és azon tevékenységekről, amelyekért teljes mértékben ők a felelősök, pl. építési létesítmények a túlköltekezés, illetve a határidők túllépése tekintetében.

Az eredménymutatók a monitoring során vagy értékelésben használatosak a programvégrehajtás által elfogadott decentralizáció fokától függően. Ha a program nagymértékben decentralizált, akkor végső kedvezményezetteknek szinte állandóan módosítaniuk kell tevékenységüket az elért eredményektől függően. Például észreveszik, hogy a cégek nem elégedettek a tanácsadással és elhatározzák, hogy jelentősen megváltoztatják a konzultációs szolgáltatások támogatási rendszerét. Ebben az esetben a végső kedvezményezettek állandóan figyelemmel kísérik az eredménymutatókat, hogy azonnal szükség szerint módosíthassák a programot és így tehessenek eleget végrehajtó felelőségüknek. Ezzel ellentétben, ha a végső kedvezményezetteknek nincs szabad kezük a megvalósítás szabályait illetően, akkor nincs személyes érdekelttségük az értékelésben felhasználásra kerülő eredménymutatókkal kapcsolatban. A gyakorlat a két eset között szokott lenni.

Az értékelési mutatók által szolgáltatott információk azoknak a tényeknek felelnek meg, amelyekkel kapcsolatban a végső kedvezményezettek nem viselnek teljes felelőséget. Például, a végső kedvezményezettektől nem várható, hogy a hatásmutatókra azonnal reagáljanak. Az értékelési mutatóknak az a céljuk, hogy szélesebb kör számára, pénzügyi testületek és végső kedvezményezettek számára adjanak információt. Viszonylag ritkán használják őket olyan döntéseknél, amelyek a programokban a célkitűzések jobb elérhetőségét, illetve a célkitűzésekben a nagyobb fokú gyakorlatiasságot szolgálják.

3. ALKALMAZÁS A KÜLÖNBÖZŐ TÍPUSÚ BEAVATKOZÁSOKBAN

Alkalmazás az infrastruktúrában, a szolgáltatásban és a támogatásban

Amikor valamely program olyan fizikai outputokat nyújt, mint az infrastruktúra, könnyen alkalmazható a négykategóriás tipológia. Azaz a végső kedvezményezett fejleszt egy ipari parkot és az itt elhelyezkedő cégek az érintettek. Az outputok világosan be vannak határolva abban a vonatkozásban, hogy mi képezi a végső kedvezményezett felelősségét (a fejlesztett ingatlan). Az eredmények a fejlesztésnek a érintettek szempontjából való előnyeit képviselik (az ipari park vonzereje összehasonlítva más versenyben lévő területekkel). A hatások ugyanakkor az érintettek igénye, illetve kereslete formájában jelentkeznek (a terület elfoglalása a cégek által).

Példák mutatókra az infrastruktúra esetében

	Ipari terület	Út A és B között	Városi hulladéktelep rehabilitációja
Források	A fejlesztés költsége	Az építés költsége	A projekt költsége
Outputok	A fejlesztés területi nagysága	A hossza (km)	A rehabilitált terület nagysága (ha)
Eredmények	A terület vonzereje összehasonlítva a szomszédos területekével	Az elérhetőség javulása	A lakosság lélekszámának (és társadalmi szakmai összetételének) alakulása 1 km-es körön belül
Hatások	A vállalkozások által megvásárolt terület – egy év múltán A foglalkoztatás alakulása a vállalkozásoknál	Az utat használó gépjárművek száma – egy év múltán Azon vállalkozások aránya, amelyek meg vannak elégedve elérhetőségükkel – egy év múltán (összefüggés)	Azon lakosok aránya, akik továbbra is itt akarnak élni.

A második példában a végső kedvezményezett, megépítvén egy utat (output), azonnal fel tudja mérni, hogy az érintettek számára ez mekkora előnnyel jár a megközelíthetőség és a megtakarított idő formájában (eredmény). Mégis szükséges egy évet vagy hosszabb időt várni mielőtt sor kerülne a gépkocsik megszámlálására. Ekkor egy költséges felmérést lehet végezni, hogy hány utas veszi igénybe az utat a gépkocsikban utazva, honnan hová tart az utazás és milyen változások következtek be az út használata révén (hatások).

A harmadik példában a végső kedvezményezett az ipari hulladéktelep rehabilitációjára (output) kap segítyt. Ez a példa nehezebb, mert nincsenek közvetlen érintettek. A város lakosai közvetett érintettek és a végső kedvezményezett nincs személyes kapcsolatban azokkal, akik a projekt előnyét élvezik (pl. a szomszédos területek lakosai, átutazók), ezért nehéz az eredménymutatók kidolgozása. Javasolható, hogy az 1 km-en belül lakókat tekintsük közvetlen érintettnek. Túl ezen a rádiuson, a projekt általában javítja valamennyi lakos életminőségét, és azok kevésbé akarnak a körzetből eltávozni (hatás).

Példák mutatókra a szolgáltatások esetében

	A tartós munkanélküliek képzése	Új tanfolyamok létrehozása egy új iparágra vonatkozóan	Konzultációs szolgáltatás az KKV-k részére
Források	A képzés költségvetése	A ráfordítás	A ráfordítás
Outputok	A finanszírozott képzési napok száma	Az új tanfolyamon a helyek száma	A konzultációs órák száma
Eredmények	A képesítést nyert hallgatók száma	A növekvő szektorokra vonatkozó tanfolyamokon hozzáférhető helyek százaléka	A konzultációt igénybevevő KKV-k elégedettségi rátája
Hatások	Azon hallgatók száma, akik egy éven belül állás-hoz jutottak	Az új iparágban felvett hallgatók száma – egy éven belül	Azon KKV-k aránya, amelyek egy éven belül fokozni tudták tevékenységüket a konzultációknak köszönhetően

A négy kategória nehezebben különböztethető meg, ha a program immateriális szolgáltatásokat kínál (pl. képzés, konzultáció). Nemcsak a fizikai output fogalom válik értelmezhetetlenné, lévén a szolgáltatás immateriális, hanem maga az output fogalma is problematikusává válik. Az ilyen szolgáltatást nem lehetséges nyújtani azoktól függetlenül, akik azt igénybe veszik.

Következésképpen a szolgáltatás terméke (output) gyakorlatilag szinonimájává válik annak a ténymegállapításnak, hogy valamely érintett élvezzi annak előnyeit (eredmény vagy igény). A szolgáltatást nyújtó program esetében logikus, hogy az outputok és az eredmények egyesülnek. Ebben a kötetben azonban, megtartjuk a különbségtételt a következő alapon: a végső kedvezményezett által finanszírozott szolgáltatást tekintjük outputnak. Az eredmények kategóriája pedig más, az érintettek által elnyert azonnali előnyökre korlátozódik.

Példák mutatókra a támogatások esetében

	farm alapítása, farmgazdaság	új iparág létrehozása
források	A támogatás összege	A támogatás összege
outputok	Az farmerek beruházási összege	Az új vállalkozások száma
eredmények	Azon gazdálkodók aránya, akik farmot alapítottak és erre minőségi bizonyítványt kaptak	A high tech szektorban alapított új vállalkozások aránya
hatások	Az új farmok által létrehozott új munkahelyek száma – egy éven belül A bruttó hozzáadott-érték – egy év után az új farmokon	Az újonnan létesült munkahelyek száma – egy éven belül – az új vállalkozásokban Az új vállalkozások által létrehozott bruttó hozzáadott-érték – egy éven belül

Még nehezebbé válik a négy kategóriába sorolás, ha a program támogatást nyújt - nem arról a támogatásról van szó, amit a program végső kedvezményezett kap (pl. forrás előirányozva egy helyi önkormányzat részére, hogy új tisztítóművet hozzon létre vagy új képzési szervezetet állítson fel tanfolyamok számára), hanem az olyan támogatásokról, amelyeket a közvetlen érintettek kapnak -. Ekkor teljes egyidejűség jön létre a forrás (a program felemésztja a támogatás összegét), az output (a végső kedvezményezett

nyújtja a támogatást) és az eredmények (a támogatásért cserébe, az érintett beruház a projektbe és élvezzi az azonnali előnyöket) között. Az olyan program esetében, amely támogatásokat nyújt logikus, hogy a források, outputok, hatások és eredmények fogalma összemosódik. Ebben a kötetben a következő definíciókat tartjuk szem előtt: a forrás a vissza nem térítendő támogatás - az output a támogatott projekt kulcselemeit képviseli (amelyeket feltétlenül el kell érni a támogatás kifizetéséhez pl. egy új vállalkozás létrehozása vagy egy meglévő vállalkozás fenntartása) - az eredmény minden egyéb, a érintettekre gyakorolt azonnali véghatás.

Alkalmazás a tématerületekre, prioritásokra és célokra vonatkozóan

A II. rész a Közösségi Strukturális Alapok által alkalmazott, tizenöt mutatóból álló rendszert tárgyalja. A tizenöt terület nem felel meg a Bizottság által meghatározott strukturális jellegű beavatkozások osztályozásának. Ha ez az osztályozás már korábban érvényes lett volna, jelen munka a következő szerkezetben készült volna:

Termelési környezet

- Mező- és erdőgazdaság, vidékfejlesztés
- Halászat
- Nagyvállalatok támogatása
- Az KKV-k és a kézműipar támogatása
- Idegenforgalom
- Kutatás és technológiai fejlesztés (RTD)

Humán erőforrások

- Hátrányos helyzetű társadalmi csoportok támogatása
- Szervezetek és képzési rendszerek támogatása

Nagytérségi infrastruktúra

- Közlekedési infrastruktúra
- Telekommunikáció és információs társadalom
- Energia infrastruktúra
- Környezetvédelmi infrastruktúra
- Infrastruktúrafejlesztés és rehabilitáció
- Egészségügyi infrastruktúra

Az Európai Bizottság osztályozása egymást kölcsönösen kizáró beavatkozási területeket határoz meg. Ezzel ellentétben, az ebben a kötetben tárgyalt területek egymást átfé-

dik, a (téma)terület itt használt fogalma inkább a MEANS 5. kötetének téma fogalmával mutat hasonlóságot. Bizonyos területek megfelelnek a bizottság kategóriái szerinti beavatkozási szektoroknak, míg mások inkább a Strukturális Alapok cél fogalmának felelnek meg. Megint más területek átmenetként definiálhatók, és néhányuk a Bizottság politikai prioritásainak felel meg.

E területek első csoportja a Strukturális Alapok beavatkozásainak outputjaira összpontosít hét témakörben:

- Szállítás
- Energia
- Képzés
- Idegenforgalom
- Halászat
- Kutatás és technológiai fejlesztés
- Mezőgazdaság és vidékfejlesztés.

Ezekben a kategóriában a releváns mutatók a beavatkozások outputjaira és eredményeire fókuszálnak. A hatásmutatók az ok-okozati láncban legkorábban megjelenő, a beavatkozások eredményeinek betudható speciális hatásokra koncentrálnak.

A második csoport öt témát ölel fel, amelyek legtöbbje a közösségi prioritásokhoz tartozik:

- Környezetvédelem
- Információs társadalom
- A KKV-k és általában a vállalkozások versenyképessége
- Esélyegyenlőség
- Városfejlesztés.

E témák inkább a teljes ok-okozati láncot fedik le, és nem egy-egy ágazatot.

Végül, három terület a gazdasági fejlődést, a foglalkoztatást és az élet minőséget átívelő strukturális alapokba foglalt témákkal foglalkozik. A mutatók ebben a kategóriában következésképpen általános hatásokra vonatkoznak.

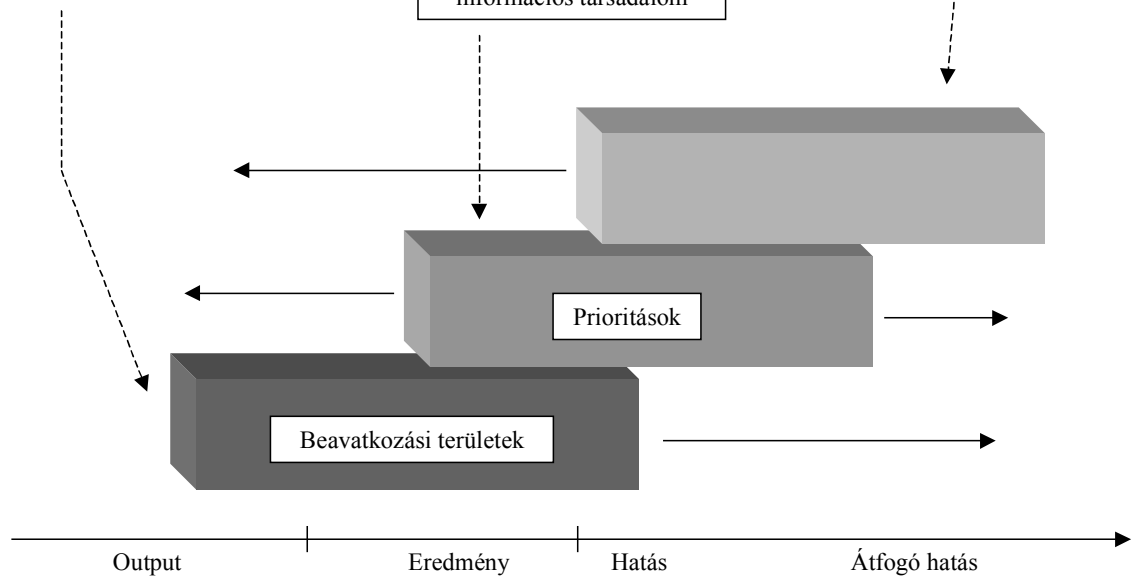
Amint látható, ez a kötet megpróbál kapcsolatot teremteni az általános hatásmutatók, a speciális hatásmutatók, az eredmények és az output mutatók, sőt a forrás mutatók között. Kísérlet történik egy megújult és innovatív módszer alkalmazására abban a mikro-makro problémában, hogy kapcsolat létesüljön a napi operatív vezetés és a politika általános célja között.

Beavatkozási területek, prioritások és célok

Közlekedés,
energiaszektor, képzés,
idegenforgalom, K+F,
mezőgazdaság és
vidékfejlesztés

Környezetvédelem,
vállalkozások (főleg KKV-
k) versenyképessége,
nemek közötti egyenlő
esélyek, településfejlesztés,
információs társadalom

Gazdaságfejlesztés,
foglalkoztatás,
életminőség

II. ALKALMAZÁSI TERÜLETEK

A kötet használata

Minden tárgyalta fejezet a következő formát követi:

Bevezetés

Ez röviden tárgyalja az alkalmazási területeket a Strukturális Alapok alkalmazásában.

Beavatkozások e téren

A beavatkozásokra vonatkozó mutatók tárgyalása az alkalmazási területen belül követi az oksági láncolatot a forrásmutatóktól a hatásmutatókig. Ezt követi számos konkrét beavatkozási példa az outputok, eredmények és hatásmutatók bemutatásával.

A programmutatók módszeresen lépnek be minden szinten. Hatások szintjén lefedik mind a közvetlenül a beavatkozás eredményeiből származó hatásokat, mind a közbülső hatásokat; amelyek a beavatkozásokat hozzákapcsolják a makroszinten keletkező általános hatásokhoz, amelyeket a megfelelő környezetmutatók tükröznek.

Amíg a program és az környezetmutatók az oksági lánc minden fázisához kapcsolódnak, az környezetmutatók kulcsszerepe abban áll, hogy az átfogó makrogazdasági helyzet alakulásáról szolgáltatson információt. Ugyanakkor, miután az környezetmutatók által szolgáltatott információk igen hasznosak - amennyiben lehetséges - ez a mutatótípus megjelenik az output és eredmény szinten is.

Más beavatkozások hatásai

Valamely területen végrehajtott beavatkozás gyakran hatással van egy másik területre is. Ez a részterületek közötti esetleges kölcsönhatásokat vizsgálja, ahol lehet példák segítségével.

Az adatok hozzáférhetősége és összegyűjtése

Számos mutató felhasználható aggregálás és összehasonlítás céljára.

1. MUTATÓK HAT TÉMAKÖRBEN

1.1 Közlekedési infrastruktúra

A Strukturális Alapok által eszközölt beavatkozások a közlekedési infrastruktúra területén utakat, hidakat, autóutakat, vasútvonalakat, állomásokat (intercity vagy városi), földalattikat, repülőtereket, kikötőket és városközpontokat foglalja magában. A beavatkozások az építést, illetve a modernizálást jelentik. A jogosult projektek főleg az infrastruktúrára korlátozódnak és nem vonatkoznak mozgó berendezésekre, mint pl. vonatok, kompok és repülőgépek.

A közlekedési infrastruktúrát nagyrészt az ERDF 1. célkitűzés kezeli - általában EIB-hittel összekötve. A beavatkozások különböző formákat öltenek: nagy projektek, végső kedvezményezett programok (főleg a közlekedés terén) vagy közlekedési fejlesztések a regionális programokon belül.

A közlekedési infrastruktúra számos speciális jellemzővel rendelkezik, amelyek hatással vannak a beavatkozások értékelésénél használt mutatók rendszerére. A projektek általában nagyok és számuk viszonylag kicsi, megvalósításuk több évig tart. Az érintettek közvetlenül használják bizonyos projektek outputjait (utak); míg vannak olyan projektek (vasút), amelyek esetében kiegészítő beruházásokra is szükség van a használat kezdete előtt. Végül, a közlekedési infrastruktúra-projekt egy hálózat része és csak a hálózat tud szolgáltatni a felhasználók számára, nem a projekt önmagában.

Beavatkozások e téren

Forrásmutatók

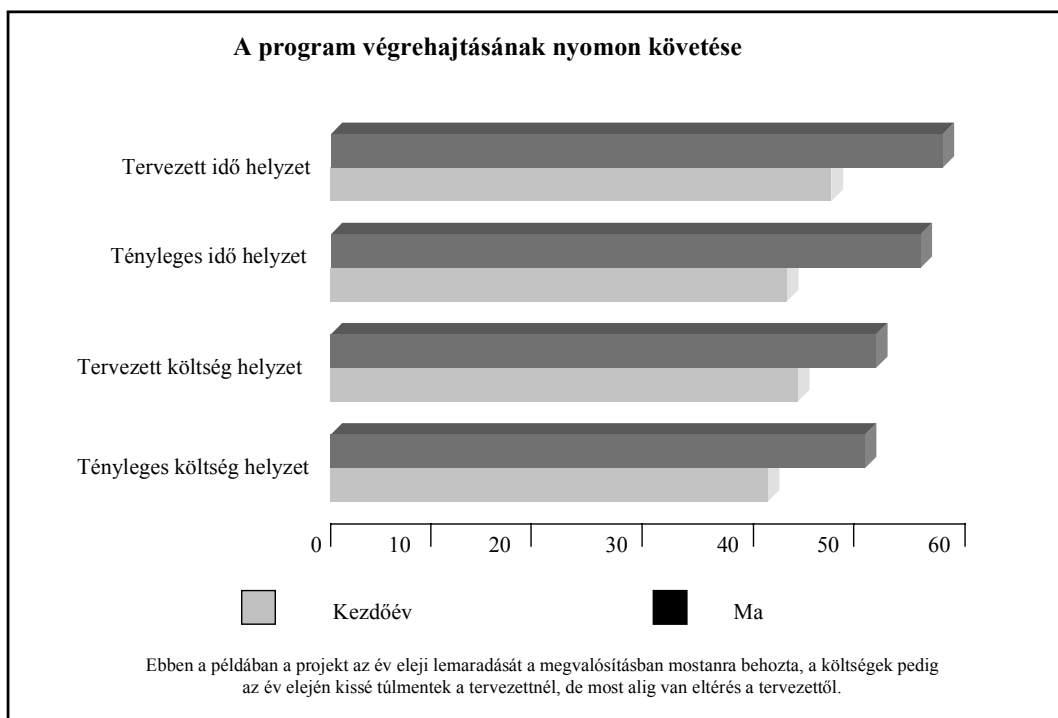
Amíg a monitoring igénye a program költségére és a projekt megvalósítására vonatkozóan általános, a túlköltekezés és a nagy infrastruktúra projektek határidő kérdései különlegesen fontossá teszik a projektvégrehajtás követését. Programok szintjén, a források hatékonyan ellenőrizhetők egyetlen mutató, "a projekt költségvetésének való megfelelés" segítségével. Ennek definíciója: "a projekt teljes költségének legutolsó becslése a program dokumentumban megjelenített költséghez viszonyított hányadában". A projekt előrehaladása követhető a tervezett és a tényleges projekt idő és költséghelyzetének összehasonlításával.

Output mutatók

Az alacsonyabb végrehajtási szinteken igényelt részletesebb információk fontosságának érintése nélkül, a monitoring céljaira igényelt információ lényegében csak az ún. készültségi fokra irányul. Annak érdekében, hogy a készültségi fok kiszámítható legyen, a nagy projekteket fel kell bontani sok kicsi feladatra, minden feladatot súlyozva a tervezett költséggel. A készültségi fok a teljesített feladatok súlyozott hányada. Könnyű kiszámítani a programon belüli összes infrastruktúra-projekt készültségi fokának súlyozott átlagát. Azért lehet a készültségi fokot mutatóként felhasználni, mert a

tartalma nagyon közel áll a költségvetés felhasználásának a mutatójához, legalábbis ha nincs túlköltekezés.

Az outputok jobb kimutatása érdekében érdemes kiszámítani a "projekt ütemezésnek való megfelelés" mutatóját. A bírálatok és összehasonlítások megkönnyítése céljából lényeges, hogy a projekt ütemezése mind a kezdeti, mind a tényleges értékekkel meg legyen jelenítve. Nagyon fontos, hogy az idő és a pénz egymásnak megfelelően legyenek jelen, mivel a projekt tartalmazhat költségűllépés miatti túlköltekezést és időkések miatti kevesebb kiadást, így a költségmérleg mutathat közel zérust. Ebben az esetben kizárólag a költségdimenzió figyelembe vétele hamisan sugallná, hogy minden rendben van.

Hasznos lehet az output mutatókat a regionális infrastruktúra-állományhoz viszonyítani. Az új utak és vasutak általában növelik a regionális adottságokat a km/km^2 , illetve $\text{km}/\text{fő}$ vonatkozásában.

Eredménymutatók

Az úton haladva, az utasok többsége saját berendezésével (autójával) veszi igénybe az infrastruktúrát. Más infrastruktúráknál azonban az érintettek rászorulnak a közlekedési vállalkozók szolgáltatásaira és így függenek nemcsak magának az infrastruktúrának a minőségétől és kapacitásától, hanem az elérhető szolgáltatási hálózattól és hogy ez mennyire felel meg a követelményeknek. Ez az alapvető különbség következményekkel jár nemcsak a különböző jellegű beruházások értékelése céljából kiválasztásra kerülő mutatók, hanem bármilyen egyedi speciális projekt által nyújtott előnyök földrajzi

elterjedésének sebessége szempontjából is. Ezért van az, hogy az új út a megnyitás első napjától kezdve használható. Ugyanakkor más típusú infrastruktúrák esetében a végső kedvezményezetteknek gyakran kiegészítő beruházásokat kell végezni, esetleg meg kell vásárolni kiegészítő és modernizált berendezéseket, újra kell szervezni a szolgáltatásaikat és a piacukat.

Hatá mutatók

Az ezen a területen végrehajtott beavatkozások kezdeti speciális hatásai kapcsolatban vannak az új infrastruktúra forgalmi helyzetével. Az új infrastruktúra tényleges használói legelőször a nyitástól számított egy év elteltével vehetők számba. Ekkor az utazási cél, az utazási időmegtakarítás, az utazási költség stb. ugyancsak tanulmány tárgya lehet. Más megvizsgálandó hatások a más közlekedési módok által teremtett versenyhelyzet egyensúlyával vannak kapcsolatban. Az új közlekedési infrastruktúra megnyitása általában megváltoztatja más közlekedési módok piaci részesedését, de más vonatkozásban is számos kölcsönhatással lehet számolni.

A regionális dinamizmus és versenyképesség javítása a Strukturális Alapok keretén belül a közlekedési infrastruktúra projektek létezésének alapja marad. Sok tanulmány mutatta ki, hogy ezeket a hatásokat mindig nagyon nehéz értékelni. Néha van értelme a közlekedési rendszer egészére alkalmazni a gazdasági hatásmutatókat. Ezzel ellentétben, gyakran értelmetlen dolog egy-egy különálló projektre alkalmazni azokat.

A közlekedési infrastruktúra néhány típusának egyre növekvő bonyolultsága a költségek növekvő koncentrációjához vezetett, ami a szolgáltatások jelentősebb akadozását és egyenlőtlen hozzáférhetőséget eredményezhet. Az értékelésnek ezért arra kell irányulnia, hogy ne csak azt vizsgálja, hogy a haszonélvezők mit nyernek a kibővített szolgáltatás esetében, hanem azt is, hogy a beavatkozásból hasznot nem látó személyek és régiók milyen közvetlen, illetve közvetett hatásokat szenvednek el.

A közlekedési beruházások külső hatásainak egy másik jelentős területe a környezet állapota. Sajnos sok figyelmet szentelnek az infrastruktúra-építésnek, de sokkal kisebbet a közlekedési rendszer működéséből eredő hatásoknak és azon politikai döntéseknek, amelyeknek szintén lehetnek súlyos környezeti hatásai.

Speciális problémát jelent, hogy miképpen legyen figyelembe véve a rövidtávú (építés idejére szóló) munkahely-teremtés. Miután ez a program megvalósításába fektetett humán erőforrás, elméletileg a forrásszinten kell számításba venni. Azonban ez a dupla beszámítás problémájához vezethet, mert a legtöbb értékelő-csoport ezt a hatásszinten veszi figyelembe.

1. Két várost összekötő autótút új szakasza

	Programmutatók (a beavatkozás hatásaira vonatkozóan)	Környezetmutatók (a támogatott térségre vonatkozóan)
Output mutatók		
Lebonyolítás	Határidő betartása Készültségi fok	
Mennyiség	Az új autótút (km) Az új sávok (km)	1 millió lakosra jutó autótút km a térségben (adottság)
Eredménymutatók		
Sebesség	ESS(1) A és B között	ESS-átlag a térségben a városközponthoz
Hatásmutatók		
Forgalom	Forgalom(2): az új infrastruktúrát használó gépkocsik egy év múltán	Forgalmi helyzet a térségben (gépkocsi x km/év/lakos)
Időmegtakarítás(3)	A használók által megtakarított utazási idő (órák x gépkocsik száma x a gépkocsinkénti utasok átlagos száma) egy év múltán.	
Biztonság	A balesetek száma(4) az autótúton egy év múltán	Közlekedési balesetek a térségben (szám/év/millió lakos)
Közlekedési rendszer	A és B közötti, az új infrastruktúrát használó forgalom %-a	
Közvetett gazdasági hatás		Azon térségbeli végrehajtók %-a, akik szerint a közúti megközelíthetőség cégük-nél komoly probléma(5)
Környezet	A zajtól szenvedő házak száma (6) A háborgatott természeti területek hektárban	A lakások száma a térségben A természeti területek (ha) a térségben

(1) ESS -" Egyenes vonalon mért sebesség-ekvivalens" - méri valamely pontok megközelíthetőségét, függetlenül a köztük lévő távolságtól és útvonaltól. A köztük lehetséges leggyorsabb megközelítést elosztják a légvonalbeli távolsággal.

(2) A forgalom az átlagos napi gépkocsi számmal van kifejezve, általában a tehergépkocsi két személygépkocsinak felel meg.

(3) Az időmegtakarítást mind városközi, mind belső utazások vonatkozásában mérni kell.

(4) A balesetek a sérüléseket okozó eseteket foglalják magukban éves viszonylatban - a halálos baleseteket duplán kell számítani.

(5) Az elérhetőséget egy a végrehajtók körében lefolytatott felméréssel kell számszerűsíteni. Azon válaszadók aránya a mérték, akik komoly problémának minősítik az elérhetőséget.

(6) A zajtól szenvedő lakóknál az országos szabvány az irányadó. A mutató mind az autótút, mind a többi A és B közötti útra is ki kell terjedjen.

2. Két város közötti vasút felújítása, alkalmassá téve a nagysebességű közlekedésre

	Programmutatók (a beavatkozás hatásaira vonatkozóan)	Környezetmutatók (a támogatott térségre vonatkozóan)
Output mutatók		
Lebonyolítás	Lásd 1. példa	
Mennyiség	A nagysebességű vasút (km)	Nagysebességű vasút (km/millió lakos)
Eredménymutatók		
Sebesség	Az EISS(1) A és B között	Az átlagos EISS a térség releváns városközpontjai között.
Hatásmutatók		
Forgalom	Az utasforgalom(2) A és B között – egy év múltán	A forgalom a térségbe, illetve térségből (utaskm/év)
Időmegtakarítás	A teljes megtakarított idő/felhasználó (órák x utasok) - egy év múltán	
Közlekedési rendszer	Az A és B közötti forgalom aránya, az új infrastruktúra teljes kihasználtságánál	
Közvetett gazdasági hatás		Azon térségbeli végrehajtók aránya, akik a rossz elérhetőséget nagy problémának tartják.
Környezetvédelem	Lásd 1. példa	Lásd 1. példa

(1) Az EISS "egyenes vonalú sebesség-ekvivalens átszállással", az átszállásoknál is alkalmazható mutató, amely különböző pontok egymás közötti elérhetőségét méri nem folyamatos szolgáltatás esetén, függetlenül attól, hogy a pontok közötti távolság és útvonal milyen. A napot az adott távolsággal egyenlőnek ítélt intervallumokra osztják (pl. 2 órás időközökre) majd minden intervallumon belül kiszámítják az optimális EISS-t minden indulásra. Ezt követően átlagolják azokat az EISS-eket, amelyek kiesnek a nap releváns időszakából (pl. 7-22 óráig). Ha nincs indulás egy bizonyos időszakban, a megfelelő EISS zérusnak veendő és így átlagolható. Ha nem kifejezetten két pont közötti direkt összeköttetésről van szó, az EISS értékek számításánál nemcsak a tényleges indulási időket kell figyelembe venni, hanem az átszállási ütemezési lehetőségeket is.

(2) A forgalom utas/év alakban van kifejezve.

3. Regionális repülőtér bővítése

	Programmutatók (a beavatkozás hatásaira vonatkozóan)	Környezetmutatók (a támogatott térségre vonatkozóan)
Output mutatók		
Lebonyolítás	Lásd 1. példa	
Kapacitás	Az utas/év maximuma	Az utas/év/millió lakos maximuma
Eredménymutatók		
Célállomások	A legalább heti tíz közvetlen járáttal rendelkező célállomások(1) száma	
Sebesség	A légi értelmezésű EISS a legközelebbi városközpont és a legrelevánsabb célállomás esetében (közvetlen plusz közvetett összeköttetések).	Átlagos EISS bármilyen összeköttetés esetén a térség városközpontjai és a legrelevánsabb célállomások között (közvetlen plusz közvetett összeköttetések)
A használók költségei	A repülőtéri illetékek változásai	
Hatásmutatók		
Forgalom	A légiforgalom(2) a regionális repülőtéren egy év múltán	A térségbe és térségből irányuló forgalom.
Közvetett gazdasági véghatás		Azon végrehajtók aránya, aki szerint a légi megközelíthetőség komoly probléma.
Környezetvédelem	Lásd 1. példa	Lásd 1. példa

(1) Azon célállomások száma, amelyeket napi rendszerességgel szolgálnak ki. legalább napi két járáttal.

(2) Légiforgalom az utasok éves száma és a szállítmány éves tonna értéke formában van kifejezve.

4. Kikötői konténerterminál modernizálása

	Programmutatók (a beavatkozás hatásaira vonatkozóan)	Környezetmutatók (a támogatott térségre vonatkozóan)
Output mutatók		
Előrehaladás	Lásd 1. példa	
Kapacitás	A daruk által emelt konténerek száma/óra/év	
Eredménymutatók		
Várakozási és fordulási idő	A hajók dokkolás előtti várakozási ideje (óra) A hajók fordulási ideje	
Pontosság	A pontosan érkező szolgáltatások aránya	
Célállomások	A kikötőbe véglegesen érkező hajók száma	
Kezelési idő	Átlagos import beérkeztetési idő (1) A közúti gépkocsik fordulási ideje	
Hatásmutatók		
Forgalom	A konténer terminál forgalma (TEU(2)/év) egy év múltán	A térségből, illetve térségbe irányuló forgalom (TEU/év)
Közvetett gazdasági véghatás		Azon végrehajtók aránya, aki szerint a vízi megközelíthetőség komoly probléma.

(1) Az import egységek beérkeztetéséhez szükséges átlagos idő

(2) TEU - Szabványos méretű konténer egységek

5. Vasútvonal fejlesztése teherfuvarozási célokra

	Programmutatók (a beavatkozás hatásaira vonatkozóan)	Környezetmutatók (a támogatott térségre vonatkozóan)
Output mutatók		
Lebonyolítás	Lásd 1. példa	
Mennyiség	Fejlesztett km	
Minőség	A legalább a kívánt sebesség küszöbértéket (pl. 100 km/h) megengedő vonalak aránya A legnagyobb terhelést megengedő vonalhossz aránya	
Eredménymutatók		
Sebesség	A tipikus tehervonat sebességek	A térségben az átlagos vonatsebességek
Hatásmutatók		
Forgalom	Teherforgalom (tonna/év) egy év múltán	A térségtől és térséghez irányuló forgalom (tonna/év)
Közlekedési rendszer	Az új infrastruktúrát használó, a közútról eltűnt teherforgalom (tonna/év)	
Közvetett gazdasági véghatás		Azon végrehajtók aránya, akik szerint a tehervasúti elérhetőség probléma

6. Intermodális (vasút/közút) logisztikai központ építése

	Programmutatók (a beavatkozás hatásaira vonatkozóan)	Környezetmutatók (a támogatott térségre vonatkozóan)
Output mutatók		
Lebonyolítás	Lásd 1. példa	
Eredménymutatók		
Sebesség	A központon keresztül szállított kereskedelmi áruk tipikus sebessége	
Hatásmutatók		
Forgalom	Teherforgalom a központon keresztül (tonna/év)	Teherforgalom a térségen belül (tonna/év)
Közlekedési rendszer	Lásd 5. Példa	

Más beavatkozások hatásai

A közlekedési infrastruktúra területén végzett beavatkozások fontos és kiterjedt hatást gyakorolnak számos, nem a közlekedéssel kapcsolatos területen is. A nem közlekedési területekről származó beavatkozások hatása a közlekedési infrastruktúrára általában csak korlátozott. Amikor e hatások bekövetkeznek, ezeket leginkább a gazdasági fejlődésre és a vállalkozásokra irányuló támogatás beavatkozása hozza létre. Ezek a beavatkozások általában kibővült gazdasági tevékenység révén hatnak a közlekedési rendszer hatásmutatóira. Hasonlóképpen, a környezetre vagy az idegenforgalomra irányuló beavatkozások ugyancsak képesek hatást kifejteni a közlekedési rendszerre (pl. a magán gépkocsi-használat csökkenése vagy megnövekedése)

Az adatok hozzáférhetősége és összegyűjtése

A munkahelyek végrehajtóitól kérni kell, hogy hat hónaponként szintetikus output adatokat szolgáltatassanak (készültségi fok és a projekt határidők). A normál végrehajtói tevékenység részeként, a végső kedvezményezetteknek számszerűsíteni kell az eredmény és hatásmutatókat (pl. forgalom, átlag sebesség, stb.), de az eredménymutatókat általában évenként állítják elő.

A komplex mutatók számszerűsítése (pl. a forgalom regionális összetevője) általában speciális tanulmányt vagy felmérést kíván. Ezek vonatkozhatnak a javított infrastruktúrát használó cégekre vagy egyénekre. Ezek a tanulmányok költségesek, és nem lehet évente megismételni őket. Jó módszer, ha közvetlenül a munka befejezése előtt készül egy első és a munka befejezése után három évvel egy második tanulmány. Az összefüggés mutatók a közlekedési rendszerre és a régióra, mint egészre vonatkoznak és sok esetben a statisztikai forrásokból összeállíthatók. Néhány európai statisztika regionális szinten is elérhető.

**Eurostat: Közlekedési infrastruktúra és út biztonság
- regionális statisztika (NUTS-2)**

Utak: teljes (km)
Ebből autópálya (km)
Vasút: teljes (km)
Ebből két vagy több sínpár (km)
Villamosított (km)
Utak: hálózati sűrűség (km/km ²)
Vasút: hálózati sűrűség (km/km ²)
Közúti balesetek által okozott halálesetek száma: (szám/millió lakos/év)

Más adatok is hozzáférhetők több hatástípus vonatkozásában (környezetvédelem, a közlekedési módok piaci részaránya, ipari termelékenység) ha az országos statisztikai hivatalok, illetve a regionális szervezetek által készített longitudinális adatokat módszeresen összegyűjtik.

Főmutatók

Az alábbiakban bemutatott főmutatók mind az azonos, mind a különböző programok különböző beavatkozásainak összehasonlítására és bizonyos esetekben az európai szintű összegezésre alkalmasak.

Szint	Főmutató
Forrás	A költségvetés felhasználási rátája (az allokált alapok aránya) A költségvetés környezet kímélő intézkedésekre szánt aránya
Output (2)	A projekt készültségi foka (a célkitűzés %-a) A projekt határidő megfelelése
Eredmény	A fő gazdasági központok közötti átlagos sebesség (3)
Hatás	Azon regionális végrehajtók aránya, akik szerint, hogy az elérhetőség cégük szempontjából alapvető fontosságú

(1) A kímélő intézkedések csökkentik vagy megszüntetik a támogatott projektek környezeti hatását.

(2) Az outputok pontos mérése érdekében és a projekt méretének tükrözésének céljából szükségesek kiegészítő részlet adatok.

(3) Ez a közlekedési infrastrukturális beruházások által biztosított általános elérhetőséget mutatja. A számítás alapja a régió tíz legfontosabb gazdasági központja közötti ESS (Egyenes vonalú sebesség-ekvivalens) a leghatékonyabb közlekedési mód feltételezésével.

1.2 Energia infrastruktúra

Az energiaszektor strukturális beavatkozásai vagy az energiatermelésre (erőművek) vagy az energiaelosztásra (hálózatok) irányulnak. Ezek magukba foglalják az új infrastruktúra építését, illetve bővítését és meglévő létesítmények felújítását, de az energiatakarékosságot is célzhatják. A példák a különböző termelési eljárások révén termelt hő visszanyerő rendszereinek megvalósítására, illetve a megújuló energiaforrásból, valamint biomasszából való energiatermelésre vonatkoznak.

A beavatkozások fő célkitűzése a lakosság és az ipar energiával való ellátása. A legfontosabb, hogy a családok energiafogyasztásának garantálnia kell az elfogadható életminőséget. Másodsorban, az ipar és a közintézmények energiaellátásának versenyképesnek kell lennie mind minőség és a mennyiség, mind a költségek terén. Mindez egyben két másik nagyon fontos, szorosan a gazdasági fejlődéshez és az életminőséghez tartozó célt is jelent, mint (1) kisebb függőség a külső forrásoktól a nemzeti és helyi energiaforrások kihasználása révén, valamint (2) az alternatív és lehetőleg megújuló energiaforrások kihasználása révén a környezet kímélése.

Az energia területén különösen fontos különbséget tenni a nemzeti és a helyi beavatkozások között. Az első esetben a beavatkozási programok általában nagy infrastrukturális projekteket foglalnak magukban és az érintettek, illetve igénybevevők komplex elosztóhálózatokon keresztül kapják az ellátást. Más szavakkal, az érintettek nem közvetlenül élvezik a projektek előnyeit, hanem az elosztóhálózatok révén. Másrészt, a helyi beavatkozások kisebbek, számosabbak és gyakran irányulnak a termelő saját hasznára szolgáló energiatermelésre, illetve megtakarításra. Az energia területén a projektek megvalósítása általában több évet kíván. A társfinanszírozás a Strukturális Alapok mellett, az EIB és kereskedelmi bankok segítségével történik.

Beavatkozások e téren

Forrásindikátorok

Programszinten a források egy ún. "projekt költség megfelelés" mutatóval követhetők nyomon, azaz a legfrissebb, a projekt teljes költségére vonatkozó információk arányítva a program dokumentumban előirányzott költségekhez.

Output mutatók

A projekt előrehaladását gyakran egyszerűen a ráfordítások megfigyelése révén igazolják. A nagy projektek esetében (pl. erőmű-építés vagy modernizálás) az előrehaladás igazolása történhet a tervezett készültségi adatok megfigyelésével (a munkák végső átvétele). A kisebb projektek esetében (pl. szolgáltató építése, modernizálása) lehetséges a munkák fizikai előrehaladásának mennyiségi mérése is "a megépített hálózat hossza km-ben összehasonlítva a teljes megépítendő hosszal".

A beavatkozás végső outputjára vonatkozóan a fő mutató a kivitelezett termelőegység teljesítményértéke kW-ban vagy MW-ban, ami szinte minden energia infrastruktúrában alkalmazható, de le kell bontani energiahordozók szerint (pl. szén, gáz vagy olaj, vízi energia, illetve szél stb).

Eredménymutatók

A strukturális beavatkozások fő eredményei e téren főleg az új ellátási szolgáltatás költségeire és megbízhatóságára, valamint a végső felhasználók megtakarításaira vonatkoznak.

Hatásmutatók

Az egy év múltán mérhető energia felhasználásra (villamosenergia, gáz) speciális hatás, ennek program és összefüggés mutatói a következők: a beavatkozás eredményeként kialakult villamosenergia és gáz felhasználás mennyisége, a kiépített hálózathoz kapcsolt felhasználók száma és a fogyasztói elégedettség. (Ezeket speciális felhasználói felmérések segítségével kell megfigyelni és értékelni, illetve a megbízhatósági adatok a végső kedvezményezett adatok alapján is vizsgálhatók). A beruházási szakasz folyamán időleges munkahely-teremtés is megvalósul (mérés: munkahelyek száma szorozva az évek számával).

A következő hatásokat kell továbbá vizsgálni: az új infrastruktúra üzemelése (villamosenergia-, illetve gáztermelés és -elosztás) révén keletkező hozzáadott-érték (gyakorlatilag a munkabérek plusz profit függvényében), új munkahelyek és a külső forrásoktól való függés csökkenése. Mivel az energiatermelés és a környezetvédelem szorosan összefüggnek; amennyiben szükséges, a természetes nem megújuló energiaforrások kimerülésére (pl. a termelt megújuló energiamennyiség), illetve a levegőszennyezésre (pl. az elégetett fosszilis tüzelőanyagok mennyisége és a létrehozott kibocsátás mennyisége) is kellenek mutatók. E hatások általában negatívak vagy pozitívak a projekt céljától függően (energiatermelés vagy -megtakarítás).

7. Új, fosszilis tüzelőanyagú erőmű építése

	Programmutatók (A beavatkozás hatásaira vonatkozóan)	Környezetmutatók (A támogatott területre vonatkozóan)
Output		
Végrehajtás	Határidő megfelelés Készültségi fok	
Kapacitás	KW	Teljes országos villamos teljesítmény (MW) - energia fajtákra lebontva.
Beruházás hatékonysága	Beruházási egység költség/beruházott kW	Hasonló beruházások esetében az egység költség/ kW
Eredménymutatók		
Az ellátott lakosság	A felhasználók száma az erőmű éves termelése (kWh) és a háztartási felhasználás éves átlagos együtthatójának alapján.	Átlagos fogyasztás fő/év
A szolgáltatás minősége	Az új erőmű villamosenergia szolgáltatásában az áramszünetek száma és hossza az átlagos felhasználó szempontjából	Az áramszünetek hossza és időtartama országos átlagban
A végfogyasztó költsége	Az egységnyi költségcsökkenés EURO-ban kifejezve/kWh	Országos egységnyi költségcsökkenés EURO/kWh
Hatásmutatók		
Hozzáadott-érték	Az erőmű által létrehozott hozzáadott érték (EURO/év)	Országos átlag (EURO/év) (1)
Állandó foglalkoztatottság	Az elkészült üzemben állandó jelleggel újonnan foglalkoztatottak száma	
Közvetett gazdasági hatás		Azon végrehajtók aránya, akik szerint cégüknél nagyon fontos probléma az energia költsége és hozzáférhetősége.
A nemzeti fosszilis tüzelőanyag források kimerülése	Az erőmű működtetéséhez szükséges fosszilis tüzelőanyag éves mennyisége (Olajtonna egyenérték)	

(1) Ennek kiszámítása a NACE 40.10. szerint szükséges. (NACE = Az EU gazdasági tevékenység statisztikai nomenklatúrája).

8. Villamosenergia-szolgáltató hálózat építése vagy modernizálása

	Programmutatók (A beavatkozás hatásaira vonatkozóan)	Környezetmutatók (A támogatott területre vonatkozóan)
Output mutatók		
Végrehajtás	Lásd 7. példa	
Mennyiség	Új vagy modernizált hálózati vonalak hossza (km), kW kategóriák szerint	Teljes hálózati hossz a területen kW kategóriák szerint
Beruházási hatékonyság	Beruházási egység költsége/km	Egység költség/km hasonló beruházásoknál
Eredménymutatók		
Ellátott lakosság	Az új hálózathoz kapcsolt felhasználók száma lakossági/gazdasági megoszlás szerint	
A szolgáltatás minősége	Az áramszünetek száma és időtartama az átlag felhasználónál	Az áramszünetek száma és időtartama országos átlagban
Hatásmutatók		
Hozzáadott-érték	Lásd 7. példa	Lásd 7. példa
Állandó foglalkoztatottság	Lásd 7. Példa	
Fogyasztás	Az új hálózatba kapcsolt fogyasztók évi átlagos villamosenergia fogyasztása (kWh) egy év múltán	Országos fogyasztási átlag (kWh/rákapcsolt lakosság, kWh/rákapcsolt munkahely)
Közvetett gazdasági hatás		Lásd 7. példa

9. Gázszolgáltató modernizálása

	Programmutatók (A beavatkozás hatásaira vonatkozóan)	Környezetmutatók (A támogatott területre vonatkozóan)
Output mutatók		
Végrehajtás	Lásd 7. példa	
Mennyiség	Új vagy modernizált vezetékrendszer átmérők szerinti hossza (km)	A teljes hálózat hossza km-ben (a térségben) átmérők szerint
Beruházási hatékonyság	Beruházási költség/km új vezeték	Beruházási költség/új vezeték hasonló beruházásoknál
Eredménymutatók		
Az ellátott lakosság	Lásd 7. példa	
Fogyasztás	Az új hálózatba kapcsolt fogyasztók éves fogyasztása (m ³)	Átlagos éves fogyasztás országos szinten m ³ /bekapcsolt lakos, m ³ /bekapcsolt munkahely
A szolgáltatás minősége	Áramszünetek száma és időtartama az átlagos fogyasztónál	Áramszünetek száma és időtartama országos átlagban
Hatásmutatók		
Hozzáadott érték	Lásd 7. példa	Éves hozzáadott érték a gáz termelő és szolgáltató szektorban országos szinten (1)
Állandó foglalkoztatottság	Lásd 7. példa	
Közvetett gazdasági hatás		Lásd 7. példa

(1) NACE 40.20.

Más beavatkozások hatásai

Minden, a gazdasági tevékenységet erősítő strukturális beavatkozás rendelkezik ilyen, közvetlen vagy közvetett hatással. Következésképpen szerepük van a magasabb energiaigény meghatározásában (főleg ami a villamosenergiát illeti) és ebből kifolyólag az

energiaszektor bővítésében. Ugyanakkor, mivel a Strukturális Alapok ezzel nem foglalkoznak, megfigyelésük és értékelésük speciális mutatók révén nem szükséges.

Az adatok elérhetősége és összegyűjtése

Az adatok elsődleges szolgáltatói a mutatók számszerűsítése céljából az új infrastruktúrák működtetői (az építés alatt, az elkészülés pillanatában és az új infrastruktúra működése ideje alatt). Az energiaszektorban nem gyakori a program érintettjei körében végrehajtott speciális felmérés, miután nehéz nyomon követni az új beruházások előnyeit élvező felhasználókat a komplex összekapcsolt hálózatok miatt.

Az országos és helyi erőművi és szolgáltatói testületektől, valamint a statisztikai hivataloktól érdekes statisztikákhoz lehet jutni. Amint kitűnik, az elérhető statisztikai adatok elegendőek a legtöbb előzetesen azonosított összefüggés mutató kiszámításához.

<i>Példa az Eurostat-ból regionális szinten (NUTS-2) nyerhető statisztikai adatokra</i>	
<i>Teljes villamosenergia termelési kapacitás</i>	
<i>Villamosenergia-termelési kapacitás források szerint</i>	
<i>Teljes bruttó beruházott kapacitás</i>	
<i>Bruttó beruházott kapacitás források szerint</i>	
<i>Energiatermelés források szerint</i>	
<i>Villamosenergia-termelés források szerint</i>	
<i>Gáztermelés</i>	
<i>Koksz, lignit, olajtermelés</i>	
<i>Teljes villamosenergia fogyasztás</i>	
<i>Villamosenergia fogyasztás szektorok szerint</i>	
<i>A társaságok beszámolóit az energiaszektorban</i>	
<i>CORINAIR statisztika országos szinten és néhány országban alacsonyabb szinteken is.</i>	

Főmutatók

Az alábbiakban bemutatott fő mutatók mind az azonos, mind a különböző programok különböző beavatkozásainak összehasonlítására és bizonyos esetekben az európai szintű összegezésre alkalmasak.

Szint	Főmutató
<i>Forrás</i>	A költségvetés felhasználási rátája (az allokált alapok aránya) A költségvetés környezet kímélő intézkedésekre szánt aránya.
<i>Output(2)</i>	A projekt készültségi foka (a célkitűzés %-a) A projekt határidő megfelelése
<i>Eredmény</i>	A fő gazdasági központok közötti átlagos sebesség (3)
<i>Hatás</i>	Azon regionális végrehajtók aránya, akik nyilatkoznak, hogy az elérhetőség cégük szempontjából alapvető fontosságú A nettó új foglalkoztatottság (a nők aránya)

1.3 Képzés

E területen a strukturális beavatkozások fő célkitűzése az egész Közösségre vonatkozóan az egyének foglalkoztathatóságának elősegítése, a tagállamok oktatási, nevelési, képzési és foglalkoztatási rendszereinek adaptálása és modernizálása révén.

Megfigyelték, hogy akik egy meghatározott területen hosszú időn át vannak foglalkoztatva, nehézséget okoz az új munkaerő-piachoz való alkalmazkodás, mert képzettségük elavul. Erre utal, hogy az ipari szerkezetváltás következtében nagyon felerősödött a tartós munkanélküliség. A fiataloknak ugyancsak nehézséget okoz az első munkahely megszerzése, főleg bizonyos szakmák vagy alulképzettség esetén, ezért a munkanélküliségi ráta körükben magasabb, mint a felnőttek esetében.

A képzésnek sok formája lehet: alapképzés, egy életen keresztül állandó továbbképzés, magasabb szintű professzionális képzés, munka melletti vagy anélküli képzés. Lehet a fiatalok, illetve munkanélküliek számára biztosított keretben folytatott képzés szociális és szakmai integrálódásuk segítése céljából. Minden esetben az a cél, hogy az egyének számára, szakmai, minősítési, tudásbeli eredmények révén, lehetővé tegyék a munkaerő-piacon való jobb esélyeket.

Minden képzési tevékenység, függetlenül annak természetétől, azonos mutatókkal mérhető, másrészt a programok célja meghatározza a mutatók kiválasztását.

Beavatkozások e téren

Forrásmutatók

A forrásmutatóknak nagyon világosan el kell különítenie az európai, a nemzeti, a regionális és a helyi társfinanszírozást. A képzési programok nagyon gyakran két naptári évet fognak át, ami nagyon precíz pénzügyi könyvelést kíván.

Output mutatók

Az output mutatók főleg a szolgáltatott képzés fajtája szerint különböznek: a képzési központ területe, a tanárok száma, az ajánlott tanfolyamok száma, a képzésben érintettek száma (a programok látogatottságának megfigyelése), a képzés tartalmi terjedelme (ha a beavatkozás közvetlenül a képzési órák és a érintettek számára vonatkozik). Ezek a mutatók viszonylag könnyen számszerűsíthetők, mint programmutatók. A érintettek száma a jogosult személyek arányában fejezhető ki. (lefedettségi ráta).

Az környezetmutatókat nehéz kialakítani, mert a tanfolyamok nem mindig eléggé átláthatóak. Sokszor olyan kis társaságok, szövetségek és intézmények a képzők, amelyek nem igényelnek közpénzeket és nem teszik átláthatóvá tevékenységüket. Ezzel ellentétben, azok a képzési tanfolyam-szervezők, amelyek közvetlenül függenek a közszereplőktől, és közpénzeket használnak fel, mindent lefedni látszanak, amikor ismertetni kell tevékenységüket.

Eredménymutatók

A érintettek a képzés esetén azok a személyek, akik látogatják a tanfolyamokat és bővítik ismereteiket, erősítik szakmai felkészültségüket és azonnali elhelyezhetőségi esélyeiket. A legmegfelelőbb mutató: "azon érintettek száma, akik bizonyítványt kapnak". Bár némely elemzés a képzési időtartamra összpontosít, a bizonyítvány-ráta jól kifejezi, hogy mennyien tartottak ki a tanfolyam végéig, illetve ha hosszabb idő alatt is, de a végén mégis célba értek. Végül javasolható egy "a képzés alatt érintettek számaránya" mutató, amely az értékelésnél figyelembe tudja venni a hiányzást.

A foglalkoztathatóság jó eredménymutató lehetne, ha számszerűsíthető volna. Elméletileg, a foglalkoztathatóság az egyén azon képessége, hogy állást találjon. Ez a képesség függ az egyén rátermettségétől és főleg azon képességeitől, amelyeket megszerzett vagy felerősített a képzés folyamán. Függ továbbá attól is, hogy mekkora valószínűséggel találkozik a munkakínálat és a megszerzett készségek. Ezen utóbbi szempontból nagyon nehéz a foglalkoztathatóságot definiálni és mérni. Májig nincs erre módszer és nincs kidolgozva megfelelő definíció.

Hatásmutatók

Azon mutatók, amelyek a legtöbb figyelmet keltették sok országban, a "képzési periódus utáni foglalkoztatottsági ráta", az "elhelyezkedési ráta", illetve a "a képzés utáni átlagos munkanélküliségi idő" mutatók. Még ezek a mutatók sem elegendők a munkába állásba való visszatérés hatás értékelésére, mert általában a legjobb tanulók iratkoznak be a leghatékonyabb képzésekre (lefölözési hatás). Nehéz tehát megmondani, hogy a képzés utáni elhelyezkedés valójában a tanulónak vagy a képzésnek magának tulajdonítható-e. Az elhelyezkedési ráta elegendő a munkába állásba való visszatérés hatás értékelésére. Nehéz tehát megmondani, hogy a képzés utáni elhelyezkedés valójában a tanulónak vagy a képzésnek magának tulajdonítható-e. Az elhelyezkedési ráta számszerűsítését megfelelő idő után kell elvégezni (6, 12 vagy 18 hónappal a képzés után) és figyelembe kell venni a munkahelyek fenntarthatóságát. Elméletileg soha nem garantálható, hogy a képzés volt az a közvetlen és egyetlen ok, aminek következtében az állás létrejött. Megfordítva, ha nem kap állást valaki a képzés után, az nem jelenti a tanfolyam sikertelenségét.

Egy olyan tanfolyamnak, amelynek alacsony az elhelyezkedési rátája, ennek ellenére jelentős hatása lehet a tanulók elhelyezkedési esélyeire, ami a továbbtanulást illeti. Ez a hatás "átmeneti ráta" mutatóként figyelhető meg, amely az összes olyan tanulót jegyzi, akik helyzetükön javítottak (akár munkába állás, akár tovább tanulás útján) a tanfolyam után.

Sok tanulmány csak a tanulók elhelyezkedésének a hatására összpontosít, holott vannak egyéb területek is, amelyeket számba kell venni, mint a munkahelyi szocializáció vagy a munkahelyen a mindennapi nehézségekkel való megbirkózási képesség (pl. pontosság, hozzáállás stb).

Bizonyos hatások messze esnek a kezdeti célkitűzéstől; például amikor megpróbálnak segíteni a munkanélkülinek, hogy munkát találjon, ennek eredményeképpen a korábban

inaktív személyek beáramlanak a munkaerő-piacra. A hatás a munkanélküliségi ráta növekedése, de ugyanakkor ez pozitív hatással van a foglalkoztatásra.

Azon cégek vagy egyéb társaságok (közvetett érintettek) szempontjából, amelyek a tanfolyamokon képzett egyéneket alkalmaznak fontos, hogy így részben vagy egészben megtakarítják a toborzással és betanítással kapcsolatos költségeket. A cégek szempontjából jelentkező végső hatás azonban nehezen mérhető. Elméletileg elképzelhetők a következők: jobb kutatás–fejlesztés, jobb minőség, jobb teljesítményszint, nagyobb hozzáadott-érték, stb., de valójában azonban lehetetlen egészében követni a képzés szétterjedő hatásait.

A képzés összefüggésében egy jó mutató alakítható ki grafikonok és összehasonlítások révén. A programban érintettek szétbontásával, nemek, képzettség, illetve szakmák szerint – rengeteg információ nyerhető a tanfolyam sikeressége tekintetében és hogy a különböző emberek körében mekkora az érdeklődés. A “munkanélküliek részaránya a minősítő képzés állományában” egy jó mutató, amelyről azonban gyakran elfelejtkeznek és inkább könnyebben megalkotható mutatókat választanak.

10. Tartós munkanélküliek számára új szakmát oktató képzés finanszírozása

	Programmutatók (A beavatkozás hatásai vonatkozásában)	Környezetmutatók (A teljes célcsoport vonatkozásában)
Output mutatók		
Kínálat	Az ajánlott képzési helyek száma (ebből nőknek) A ajánlott tanfolyamok (szakmák) száma	
A képzés terjedelme	Az órák száma (órák száma szorozva a érintettek számával)	
A beiratkozottak száma	Beiratkozottak száma (ebből nő)	Tartós munkanélküliek száma
Lefedettségi ráta	A beiratkozottak számaránya a régióban lévő tartós munkanélküliek számához viszonyítva	
Eredménymutatók		
Sikerességi ráta	Azon érintettek számaránya, akik sikerrel jártak (ebből nő)	
Azonnali elhelyezkedési ráta	A tanfolyam alatti elhelyezkedők számaránya (ebből nő)	
Hatásmutatók		
Átmeneti ráta	Azon érintettek számaránya, akik 12 hónap múltán egy magasabb színvonalú továbbképzésen is részt vettek.	
Elhelyezkedési ráta 12 hónap	A munkához jutott érintettek számaránya 12 hónap múltán	Tartós munkanélküliség utáni éves elhelyezkedési ráta ⁽¹⁾
Fenntartható elhelyezkedési ráta	Azon érintettek számaránya 12 hónap múltán, akik elhelyezkedtek, és akiknek még 24 hónap múltán is megvan a munkahelyük (ebből nő).	

(1) A tartós munkanélküliség 18 hónapnál hosszabb ideje tart.

11. Szakmai továbbképzési program alacsony képzettségű fiatalok⁽¹⁾ számára

	Programmutatók (A beavatkozás hatásai vonatkozásában)	Környezetmutatók (A teljes célcsoport vonatkozásában)
Output mutatók		
Ellátás	A program által javasolt képzési helyek száma	
Eredménymutatók		
A képzés elfogadása	A fejlődő szektorokkal összefüggően ajánlott helyek aránya	Azon fiatalok aránya, akik a fejlődő szektorokban kívánnak képzést
Sikerességi ráta	Azon érintettek száma, akik bizonyítványt kapnak arányítva a beiratkozottak számához (nőkkel együtt)	
Hatásmutatók		
A bizonyítványt nyertek száma	A érintettek száma	Az alacsony képzettségű fiatalok száma
Az elhelyezkedettek keresete	Az elhelyezkedettek átlagos havi keresete 12 hónap múltán (átlagosan női/férfi)	A fiatalok havi átlagos keresete

(1) Fiatalnak minősül, aki 25 év alatti. Alacsony képzettségűnek minősül, aki nem rendelkezik azzal a képzéssel, amit 18 éves korig bárki megszerezhet.

12. Vállalkozások támogatása az alkalmazottak átképzésében

	Programmutatók (A beavatkozás hatásai vonatkozásában)	Környezetmutatók (A támogatott térség vonatkozásában)
Output mutatók		
A végső kedvezményezett tevékenysége	A jelölt vállalkozásokkal foglalkozó projektek száma	A térség azon vállalkozásainak száma, ahol van képzési program
A támogatott vállalkozások száma	Azon vállalkozások száma, amelyek támogatást kaptak képzés céljára	
A finanszírozott tanfolyamok száma	A 10 napnál hosszabb képzésben résztvevő alkalmazottak száma	Azon alkalmazottak éves aránya, akik cégen belüli képzésben részesülnek
Eredménymutatók		
A kapott bizonyítványok	Azon alkalmazottak száma, aki a térség fejlődő ágazataiban nyertek bizonyítványt	
Hatásmutatók		
A foglalkoztatás fenntartása	Azon egyének aránya, akik jártak a tanfolyamra és 12 hónap múltán nem bocsátották el (ebből nő)	Az elbocsátások száma/év
Szakmai előmenetel	Azon egyének aránya, akik a tanfolyamot látogatták és előléptetésben részesültek (ebből nő)	

Más beavatkozások hatásai

Bizonyos hatások egyesülnek a képzés, főleg az országos szintű képzés hatásaival (pl. a munkaadók szociális terheinek csökkentése, adóreformok, munkábaállási támogatás vagy ezek valamilyen kombinációja). A képzés kapcsolódhat szorosan az információs társadalom fejlődéséhez is. Pl. egy nagyon távoli térség szakmai képzése elektronikus kommunikáció útján.

Az adatok hozzáférhetősége és összegyűjtése

Csak az egyéneket hosszabb időn át kísérő megfigyelési adatok teszik lehetővé koherens mutatók kidolgozását. Semmilyen képzési tevékenységet nem lehet kizárólag a képzés folyamán vagy közvetlenül utána könnyen elérhető eszközökkel értékelni. Ezen adatok hozzáférhetősége jelentősen változik és a különböző országokban más és más időtartamot fed le. Azonban a gyakorlat szempontjából, az adatok összegyűjtésének a költsége összehasonlítva magának a tanfolyamnak a költségével, viszonylag alacsony.

A program komplexitásától és heterogenitásától függően, a felelős hatóságoknak választani kell a végső kedvezményezettek által, vagy felmérések révén kidolgozott számszerűsítés között. A következő példa egy nagyon különleges esetet mutat, amelyben a végső kedvezményezettek révén lehetséges összegyűjteni a legtöbb információt.

Képzés és felmérés: javaslat az adatgyűjtésre

Az információgyűjtésre vonatkozó séma tartalmaz egy, a érintettek által a tanfolyam elején kitöltendő kérdőívet, ami a beiratkozásnál is alkalmazható. Ebben benne lehet valamennyi releváns kérdés az illető gyakorlatára, képzettségére és mindenek előtt motivációjára és elvárásaira vonatkozóan. Ezek a változók lényegesek a tanfolyam megítélése szempontjából és, hogy mennyire alkalmas arra, hogy segítse a érintetteket céljaik elérésében.

Lényeges, hogy a érintetteknek a tanfolyam végén ismét ki kell tölteni egy kérdőívet. Ilyen módon kérdéseket lehet feltenni magáról a tanfolyamról. Bár attól függően, hogy a dolog sikeres volt vagy nem, kissé elfogultak lesznek a válaszok. Amennyiben a tanfolyam végén egy bizonyítvány születik, a kérdőíveket még a végső vizsga előtt ki kell tölteni. A fő cél megállapítani, hogy vajon megváltoztak-e a érintettek ambíciói.

A felmérés harmadik szakasza 6, illetve 12 hónappal a tanfolyam után jön el, amikor a Hatásmutatók számszerűsítésére kerül sor, a korábbi érintettek mintacsoportja alapján.

Bár ez a felmérés felépítésében longitudinális, csak a harmadik fázis jelent komolyabb költséget. A legjobb az indulásnál és a befejezésnél megkérdezni a érintetteket. Ebben az esetben a kérdések a jelenre vonatkoznak és a vélemények valóságtartalma erős, mert nincs idő a válaszok racionalizálására.

Főmutatók

Az alábbiakban bemutatott főmutatók mind az azonos, mind a különböző programok különböző beavatkozásainak összehasonlítására és bizonyos esetekben az európai szintű összegezésre alkalmasak.

Szint	Főmutató
Forrás	A költségvetési előirányzat tényleges igénybevételi rátája
Output	A közvetlenül finanszírozott tanfolyamok száma (1) (ebből nők számára) Siker ráta a jogosultak bevonása tekintetében (2) A érintettek által kapott szolgáltatási és képzési órák száma (ebből nők számára) (3)
Eredmények	Azon érintettek aránya, akik a prioritási csoporthoz tartoznak (pl. munkanélküli fiatalok)
Hatások	Fenntartható munkahelyek aránya (4) azon érintettek aránya, akik 12 hónap múltán dolgoznak (ebből nő) Átmeneti ráta (azon érintettek aránya, akik szociális helyzete javult 12 hónap múltán – ebből nő)

- (1) Azon érintettek száma, akik elkezdték és be is fejezték a tanfolyamot.
- (2) Ez a mutató, amelyet lefedettségi mutatónak is neveznek, arra utal, hogy mennyire volt hatásos a képzési erőfeszítés a megoldandó probléma vonatkozásában. Pl. azon egyének arányát állapítják meg, akik tartós munkanélküliek voltak az év elején és az év folyamán részt vettek a tanfolyamon.
- (3) A nyújtott képzés terjedelme (órák száma szorozva a hallgatók számával) összehasonlításra kerül a finanszírozott képzés valódi hatásával.
- (4) A fenntartható elhelyezkedési ráta használatos a leggyakrabban - bár nem tökéletes - a képzés sikerének mérésére. Az összehasonlítások megkönnyítése érdekében a számszerű adatokat homogenizálni kell.

1.4 Idegenforgalom

A három Strukturális Alapból az idegenforgalom területén az infrastrukturális ellátottság formájában a szálláshelyek bővítésére, a turizmussal kapcsolatos képzésekre, valamint az agrárturizmus támogatására adható támogatás. A legtöbb regionális program és bizonyos Közösségi Kezdeményezések (pl. LEADER) tartalmazzák az idegenforgalmat is, valamint e körbe tartoznak még az utak és repülőterek is. Más Közösségi beavatkozások, főleg a környezetvédelem és a fenntartható fejlődés tekintetében szintén a turizmus dinamikus fejlődését célozzák.

Sok vidéki térség, vagy amelyet az ipari hanyatlás sújt, kifejlesztette beruházási stratégiáját a turizmus vonalán. E stratégiák gazdasági hatása néha bizonytalan és érdemes gondosan értékelni. Különösen a turizmusból végrehajtott beruházások különböző összetevőinek súlyát kell számba venni. A szálláshely jelenti a legnagyobb részt a regionális gazdaságokban (átlagban a beruházások 75%-a és a munkahelyek 90%-a).

A Strukturális Alapok beavatkozásai a következőkben foglalhatók össze: a támogatott működés (szálláshely, infrastruktúra, foglalkoztatás terén) viszonylag kicsi és szórványos. A jogosult térségek gyakran nem városias térségek, ahol a támogatott projektek száma magas. A végső kedvezményezettek nagyon különböző helyzetűek lehetnek: magánszemélyek, cégek, helyhatóságok, illetve non-profit szervezetek.

Beavatkozások e téren

Forrásmutatók

A "pénzalapok tényleges kiadásai" standard mutató alkalmazható a turizmusra is. A programjavaslatban szereplő idegenforgalmi beruházások viszonylagos súlya összehasonlítható az idegenforgalom súlyával a térség tevékenységeiben.

Output mutatók

Egy szálláshely minőségét javító program végrehajtható magánszemélyek vagy akár önkormányzatok révén is. Az első esetben a magánszemély az érintett. Ő kapja a támogatást a program végső kedvezményezett közreműködésével, de a kivitelezés a magánszemély döntésén nyugszik. A második esetben az önkormányzat lehet a végső kedvezményezett – ha más szervezetekhez vagy magánszemélyekhez utalja a támogatást. Mindenképpen a program finanszírozza a szálláshely kialakítását, következésképpen ez az output.

Egy output mutató lehet a "nyújtott támogatások száma", ami lebontható a különböző tevékenységeket végző, illetve szakmájú magánszemélyek szerint, illetve egyének, kis és nagy vállalkozások szerint. A vállalkozás fogalma itt "gazdasági egységet" jelent – függetlenül annak nagyságától.

Egyéb output mutatók magukba foglalják "az érintettek által végrehajtott beruházások nagysága" formulát, valamint e beruházások kapacitását (pl. a napi látogatók maximá-

lis száma). E mutatók fontosak a beruházások megtérülésével kapcsolatban – 15 évről van szó – mert e tekintetben az idegenforgalom nagyon hasonlít a nehéziparra. Az output mutatók a végső kedvezményezettek tevékenységén alapszanak (pl. a kidolgozott piaci tanulmányok száma, a potenciális érintettek száma, a projektek kiválasztási rátája).

Eredménymutatók

Az eredménymutatók a beavatkozásnak tulajdonítható minőségjavulásra vonatkoznak. A minőség pl. a férőhelyek szabványoknak való megfelelésében mérhető. A vidéki térségekben “azon gazdaságok száma, amelyek forgalmában a turizmus legalább 30%-ban részesül” mutató tükrözi a mezőgazdasági tevékenységben bekövetkezett strukturális változásokat.

Hatásmutatók

Speciális hatásmutatók mérik a támogatott létesítmények, illetve szálláshelyek látogatottságát (az évi szállásfoglalás, az éves látogatói szám, az év különböző időszakainak jellemzői). A turizmus növekedését megfelelő idő eltelté után lehet mérni (minimum 12 hónap elteltével). A látogatottsági számot óvatosan kell kezelni, mert e piacon nagy fluktuáció lehetséges. Az általános gazdasági helyzet, az időjárás, a sport tevékenységek alakulása és a külföldi lehetőségek árversenye mind hozzájárulnak a piac instabilitásához. Érdekes lehet a látogatottságot lebontani a látogatók szerint (honnan jöttek), hogy értékelni lehessen a programot annak vonzereje szempontjából.

A hozzáadott-érték szintén mutató (valójában ez a bérek, keresetek és a profit összege), amely a turizmus területén támogatott gazdasági egységekre jellemző. Ez általában a projekt által létrehozott bruttó hozzáadott-értéket tartalmazza EURO/év-ben. A hozzáadott-érték érdekes mutató, mert különleges módon méri a gazdaságfejlődést. Kiemeli azokat a tényezőket, amelyeknek nagy valószínűséggel köszönhető, hogy egy idegenforgalmi tevékenységet folytató térség igazi idegenforgalmi gazdasággá váljék.

A “létrehozott és fenntartott munkahelyek száma” mutató is alkalmazható a turizmusra, feltéve, hogy a tevékenység szezonális jellegét figyelembe veszik (pl. a munkával lefedett napok megkülönböztetésével). Az igénybevett szakmák szerint is érdemes értékelni, mert az idegenforgalmi ipar képzett és alkalmazkodó munkaerőt kíván. A természeti környezet és a lehetőségek már nem elegendők. A verseny élesedik és ebben igen nagy szerepe van a képzettségnek.

A hozzáadott-érték és foglalkoztatási mutatók összeköthetők az környezetmutatókkal és képezhető egy munkahelyenkénti átlagos hozzáadott-érték az idegenforgalom terén.

13. Szálláshelyek létesítésének és felújításának támogatása

	Programmutatók (A beavatkozásra hatásaira vonatkozóan)	Környezetmutatók (A támogatott régióban)
Output mutatók		
A végső kedvezményezettek tevékenysége	A potenciális érintettekkel való kapcsolat-felvételek száma	
A érintettek száma	A támogatott gazdasági egységek száma	A szállás-férőhelyek (hotel stb.) teljes száma
Kapacitás	A létrehozott vagy felújított férőhelyek száma	
Eredménymutatók		
Minőség	Azon létrehozott, illetve felújított minőségi szállás-férőhelyek aránya,	Minőségi szállás-férőhelyek aránya
Diverzifikáció	Azon gazdaságok száma, akiknek a forgalmában a turizmus legalább 30%	
Hatásmutatók		
A látogatások száma	A vendégéjszakák száma a támogatott helyen egy év múltán	A villamosenergia fogyasztás alakulása a turistaszezon ideje alatt
A külföldiek érdeklődése	A külföldieknek értékesített vendégéjszakák aránya	A charter járatok száma a regionális repülőtéren
A látogatások hossza	Az átlagos tartózkodáshoz tartozó éjszaka szám a támogatott egységben	Az átlagos tartózkodáshoz tartozó éjszaka szám a térségben
Hozzáadott-érték	A létrejött hozzáadott-érték EURO/év/ágy-ban, egy év múltán	Átlagos hozzáadott-érték EURO/év/férőhely
Létrejött munkahelyek	A létrejött munkahelyek nettó száma (ebből női)	A munkahelyek száma az idegenforgalmi szektorban

14. Idegenforgalmi létesítmények létrehozásának támogatása (múzeumok, szórakoztató parkok, stb)

	Programmutatók (a beavatkozás hatásai vonatkozásában)	Összefüggés mutatók (A támogatott régióban)
Output mutatók		
A végső kedvezményezettek tevékenysége	Lásd 13. példa	
A érintettek száma	Lásd 13. példa	Az idegenforgalmi létesítmények teljes száma
Kapacitás	A napi látogatottság maximuma	
Eredménymutatók		
A látogatás hossza	A létesítmény látogatásának átlagos hossza (óra)	
A látogatás költsége	Egy látogatás átlagos költsége (EURO/személy)	
Hatásmutatók		
A látogatások száma	Az éves látogatói szám a támogatott létesítményben	
A külföldi turisták érdeklődése	A külföldi látogatók részaránya	
Hozzáadott-érték	A létrehozott hozzáadott-érték EURO/év -ben	A létrehozott hozzáadott érték az idegenforgalomban EURO/év -ben
A létrehozott munkahelyek	Lásd 13. példa	Lásd 13. példa

Más beavatkozások hatásai

A következő tényezők gyakorolhatnak még hatást az idegenforgalomra: a szennyezettség csökkentése – a folyók tisztítása és fürdőpartok kialakítása – a víz- és levegőminőség javítása – az utak karbantartása – a szennyezőbb belterjes gazdálkodással szemben az extenzív állattenyésztés térhódítása – gazdasági épületek felújítása – a nádasok védelme - ipari hulladékok tisztítása – a korábbi bányák és kohók rekultivációja – a városi és vidéki kulturális örökség felújítása – a távoli térségek megközelíthetőségének javítása – utak, vasutak, tengeri kapcsolatok, repülőterek, kikötők, helyi közlekedési hálózatok és végül kulturális beavatkozások, mint amilyen a RAPHAEL és a KALEIDOSCOPE program. A következő példa a képzéshez is kapcsolódik.

15. Nyelvtanfolyam finanszírozása

	Programmutatók (A beavatkozás hatásai vonatkozásában)	Környezetmutatók (A támogatott régióban)
Output mutatók (a képzés területén)		
Mennyiség	Az ajánlott helyek száma	A munkahelyek a turizmusban
A tanfolyamra beiratkozottak száma	A beiratkozottak száma (ebből nő)	
A képzés terjedelme	Az órák száma (órák szorozva a hallgatók számával)	
Eredménymutatók (a képzés területén)		
A képzésben érintett hallgatók száma	A megfelelően levizsgázott hallgatók száma (ebből nő)	
Elégedettségi ráta	A nagyon elégedett hallgatók aránya	
Hatásmutatók		
Hasznosság	Azon hallgatók aránya, akik a szerzett ismereteket a régió idegenforgalmában hasznosítják egy év múltán.	

Adatok hozzáférhetősége és összegyűjtése

Az környezetmutatók számára a statisztikai adatokat a megfelelő szervezetektől és a helyi, regionális és országos hatóságoktól kell beszerezni. A jövőben mindent el kell követni annak érdekében, hogy minél pontosabban lehessen mérni az idegenforgalom gazdasági dimenzióit pl. a forgalom alakulásának megfigyelésével. Az idegenforgalom egy olyan szektor, amelyben a statisztika nem hasonlítható össze anélkül, hogy az adatok gyűjtési körülményeit alaposan ne elemeznénk. Pl. amennyiben “a látogatások száma” mutatót nézzük, a szálláshely az “eladott utak száma” vagy az “eladott férőhelyek száma” fogalom alá esik, a hivatal megszámlálja az ott megforduló turistákat, a természetvédelmi területen az autókat szorozva a benne ülők átlagos számával.

A fenti mutató kimunkálása céljából ki kell dolgozni egy elemzési módszert és kritériumokat, valamennyi érintett térségre pontosan meghatározva, hogy hogyan kell a látogatók számát megállapítani.

Főmutatók

Az alábbiakban bemutatott főmutatók mind az azonos, mind a különböző programok különböző beavatkozásainak összehasonlítására és bizonyos esetekben az európai szintű összegezésre alkalmasak.

Szint	Főmutató
<i>Források</i>	A költségvetés felhasználási rátája (az allokált alapok aránya)
<i>Output</i>	Gazdasági egységek száma, amelyek közvetlen támogatást kaptak vagy egy szolgáltatás, amely támogatást kapott a programban (a gazdasági egység nagysága szerint: nagy, közepes, kicsi, egyedi) Azon új (egy évnél fiatalabb) gazdasági egységek száma, amelyek közvetlen támogatást kaptak vagy egy szolgáltatás, amely támogatást kapott a programban programban (a gazdasági egység nagysága szerint: nagy, közepes, kicsi, egyedi)
<i>Hatások</i>	Létrehozott hozzáadott-érték (EURO/év/foglalkoztatott) A létrehozott, illetve fenntartott munkahelyek nettó száma (teljes idő ekvivalens és ebből nő)

1.5 Kutatás-fejlesztés (K+F)

A Strukturális Alap beavatkozásai a kutatás és technológia fejlesztés területén (K+F) magukba foglalják a K+F tevékenységek támogatását a (főleg kis – és közép-) vállalkozásokban, a tudományos és technológiai parkok kialakítását, az új termékek és eljárások fejlesztésének hiteltámogatását, a technológiai ellenőrzés szolgáltatásokat, tanácsadást és adatbankok létrehozását (pl. segíteni a vállalkozásokat, hogy partnert találjanak más európai országokban). Egyaránt törekszenek a kutatóintézetek, az egyetemi tanszékek és laboratóriumok létrehozására vagy megerősítésére, támogatják a kutatási projekteket, a kutatókat, valamint az oktatásban –átképzésben érintett munkatársakat. Az utóbbi időben éppen az ipari technológia transzfer támogatása céljából, növekvő számú beavatkozás születik a kutatási szervezetek és a vállalkozások közötti kapcsolatok megerősítése tárgyában továbbá az KKV-k kapacitásának kiteljesítésére, hogy az új technológiákat képesek legyenek megszerezni, és hasznosan felhasználni.

A beavatkozások célja e területen a gazdasági növekedés és a foglalkoztatás előmozdítása fenntartható technológiákon alapuló új tevékenységek kifejlesztésével. Itt a fenntarthatóság fogalma új, pozitív és megújuló dinamikus kapcsolatot jelent az innovációs kapacitás és a versenyképesség, valamint gazdasági növekedés között. Ennek érdekében, a beavatkozások általában a vállalkozásoknak és a munkaerőnek a régió kínálta technológiai lehetőségekhez való adaptációját segítik. Ez magában foglalja a szükséges új infrastruktúra létrehozását, az oktatás és képzés támogatását, a kutatási együttműködés előmozdítását és a régió gazdasági szereplőinek a high tech felé való orientálódását magas hozzáadott-értékű termékekkel és szolgáltatásokkal.

A legnagyobb támogatási forrás az ERDF, de valamennyi Strukturális Alap magában foglalja a K+F támogatását. A legtöbb Közösségi Kezdeményezés is támogatja ezt, miután a technológiai fejlődés a különböző célok elérésének fő előfeltétele.

A K+F sok olyan sajátos jellemvonással rendelkezik, amelyek alapján kialakítható az a mutató rendszer, amely révén a beavatkozások értékelhetők. Lényeges jellemző, hogy a K+F kapacitás nagyon erősen koncentrálódik a vállalkozások, laboratóriumok és egyetemek egy kisebb csoportjában, amelyek a fővárosok néhány gazdaságilag dinamikus, regionális pólus köré szerveződnek. Továbbá, a K+F nemzetközi viszonylatban főleg kisszámú és fejlett országban van jelen. A K+F projektek sikere nagymértékben függ a vállalkozási, intézmény-vállalkozás, intézményközi és határmenti együttműködéstől. Szükség van az eredmények és a technológia-transzferre, ha a K+F széleskörűen az egész régióra hatást akar gyakorolni. A K+F eredmények nemcsak a termékek és eljárások vonalán jelentkeznek, hanem a tudás és know-how terén is, amit a kutatók és kutató csoportok birtokolnak. Ezek a "láthatatlan" jellemzők ugyancsak bemeneteit képezik az K+F-nek. Végül, a K+F lényeges részét képezik az egyetemi kutatóközpontok és laboratóriumok, amelyek jelentős szerepet játszanak a cégek által finanszírozott ipari K+F-ben.

Beavatkozások e téren

Forrásmutatók

A pénzügyi források elosztása a magán- és a közszféra között mutatja, hogy mennyire képesek felvenni a K+F támogatást a régió vállalkozásai. Ha e tekintetben a magán-szektor gyenge, ez azt jelentheti, hogy a vállalkozások csak korlátozott kapacitással rendelkeznek arra, hogy saját K+F tevékenységüket kiteljesítsék az egyetemi kutatóközpontokban, laboratóriumokban és a csatlakozó intézményekben. Az innovációs célú pénzügyi források megosztása az intézmény – vállalkozás vagy nemzetközi, – illetve régióközi technológia-transzfer projektek között jelzi a vállalkozások kapacitását a máshonnan származó technológiák befogadására. A forrásmutatóknak tükrözni kell ezt a helyzetet.

Output mutatók

A K+F beavatkozások outputjai lehetnek infrastruktúrák, üzleti szolgáltatások és kutatási támogatások. A monitoring révén megállapíthatók azon fizikai paraméterek, amelyek általában kis high tech cégeket vizsgálnak és a létrehozott high tech fejlesztési parkokra (innovációs parkok), a speciális létesítményekre vonatkoznak. A közszférában a mutatók a laboratóriumokat és kutatási központokat, valamint az alkalmazott berendezéseket írják le (pl. számítógépek száma, stb).

A szolgáltatások esetében, a mutatók mind a szolgáltatás fizikai elemét (pl. a technológiai auditot, a diagnózist és egyéb szolgáltatásokat végrehajtó okleveles szakértők és konzultánsok száma, stb.), mind a szolgáltatási tevékenység szintjét (pl. a érintettek és a végső kedvezményezettek közötti kapcsolatfelvételek száma) magukban foglalják.

Eredménymutatók

A K+F tevékenységből származó haszon többnyire néhány hónap, sőt év eltelte után érzékelhető, ezért nem könnyű az azonnali hatásokat jelző eredménymutatókat kialakítani.

Az infrastruktúra jellegű K+F esetében, mint amilyen pl. a tudományos park, az eredménymutatók információt nyújthatnak a berendezések minőség/költség értékére vonatkozóan a potenciális felhasználókat figyelembe véve. A szolgáltatások esetében, az eredménymutatók alapvetően az érintettek elégedettségét mérik. Az is hasznos lehet, hogy mennyire felelnek meg a szolgáltatások az igényeknek. A helyi cégek érdekltségét jelző mutató a befektetett magán források összege (kiegyenlítő hatás). Egy másik érdekes mutató azon érintettek aránya, akik a támogatás segítségével első K+F munkájukat indítják.

A Strukturális Beavatkozások egyik problémája, hogy a K+F terén a források az állami kutatási szervezetekre koncentrálnak. Ennek oka, hogy a cégek által végzett ipari K+F eleve lassan indul és arra szorítkozik, hogy az K+F-projekteket megindíthassák, és az erre kapott pénzt képesek legyenek felhasználni. Ennek következtében számos probléma lép fel a technológiai kínálat-kereslet vonalán. A BERD/GERD viszony (üz-

leti kiadások K+F-re, illetve bruttó hazai kiadások K+F-re) olyan ipari K+F-intenzitást jellemző összefüggés mutató, amely a magánszektorban a K+F támogatásra vonatkozó felvevőképességét mutatja. A "kutatók (összes, magán, közszféra) / 1000 dolgozó viszonyszám = FTEs) hasonló információt nyújt. Vannak más összefüggés mutatók is, mint pl. a K+F az export, illetve a GDP arányában kifejezve.

A technológia-transzfer támogatás esetében a "támogatott cégek száma, amelyeket szabadalmak, illetve licencek megvásárlásához vagy külföldi cégekkel való K+F együttműködéshez segítenek" mutató, a határmenti technológia transzferre jellemző. A piacképességet segítő projektek aránya (egy év vagy kevesebb) a program valószínű gazdasági hasznának arányát jelzi.

Ami a közszférabeli kutatást illeti, a beavatkozásoknak az egyéni kutatók támogatásából származó eredményei a támogatott és célkitűzéseiket sikeresen véghez vívó, illetve PhD fokozatot elnyerő posztgraduális kutatók számán mérhető.

Hatásmutatók

A K+F területén, a tudás hatékonyságának mérésénél, a közintézmények értékelésében szokás az olyan mutatókra is figyelni, mint a PhD-fokozatot szerzők és a publikációk száma, illetve a hivatkozások száma. Ugyanakkor a Strukturális Alapok beavatkozásai a K+F területén egyre inkább a regionális ipar K+F-kapacitásának fejlesztését hangsúlyozzák, szemben az inkább intézményi bázisú alapkutatás támogatásával. Továbbá, az egyetemek és kutatóintézetek hatékonysága, inkább a világszintű nyilvánosan hozzáférhető tudás gyarapításához járul hozzá, mint a regionális gazdasági fejlődés és társadalmi kohézió közvetlen kérdéseivel. Vannak tehát mutatók, amelyek inkább akadémikus szintű jelzéseket adnak és így ipari vonatkozásban korlátozottan alkalmazhatók. Következésképpen az alaptervekenyiségeket támogató Strukturális beavatkozások hatásmutatóinak olyan területekre kell figyelni, mint a humán erőforrás fejlesztése, az ipari–egyetemi együttműködés és a potenciálisan piacképes termékek és szolgáltatások kifejlesztése. A "K+F terén együttműködő intézmények és vállalkozások száma" és a "diplomás munkahelyek száma a cégeknél" mutatók jelzik az együttműködés mértékét. A támogatott közszférában és közös kutatói projektekben végzett programok hatásai a kidolgozott prototípusok, illetve demonstrációs egységek számával és az eladott szabadalmak, licencek számával mérhető.

Az ipari K+F támogatásának esetében, a beavatkozások az innovációra és a technológia átvételre irányulnak, ami a megszerzett technológiával piacképesen előállított új termékek, illetve eljárások számával mérhető.

A közvetlen foglalkoztatási hatások a "teremtett, illetve fenntartott K+F munkahelyek száma a cégen belül" és a "a K+F-ben dolgozók aránya a teljes létszámhoz viszonyítva – FTEs" mutatókkal mérhető. A kutatás–fejlesztés és az innovációs marketing közötti hosszú idő elhúzódás miatt a hatásmutatók gyakran a résztvevők elvárásain alapszanak.

20. KKV-k számára nyíló tudományos és technológiai park támogatása

	Programmutatók (A beavatkozás hatásai vonatkozásában)	Környezetmutatók (A támogatott térségben)
Output mutatók		
Mennyiség	Terület (ha) Munkaterület (m ²)	A parkok teljes területe (ha) a térségben A parkok összes területe (ha) a térségben
Eredménymutatók		
Költség	Egy kis high tech cég(1) létesítési költsége a parkban (EURO/év/m ²)	
Tudományos tevékenység	A park vonzáskörében(2) dolgozó kutatók száma	
Hatásmutatók		
Kihasználtság	A kis high tech cégek száma a parkban egy év majd három év múltán A(a régió kívülről származó) kutató intézetek száma a parkban	A kis high tech cégek száma térségben
Hálózatok	A két vagy több végső kedvezményezettet tartalmazó együttműködési projektek száma egy, illetve három év múltán	
Közvetlen foglalkoztatás	A parkot használók által létesített K+F munkahelyek száma egy, illetve három év múltán (ebből nő)	A K+F munkahelyek száma a térségben/1000 dolgozó

(1) Nincs pontos definíció arra, hogy mit nevezünk high tech-nek. Általában akkor használják a fogalmat, ha magas a K+F kiadások aránya, illetve túlsúlyban van a magas képzettségű munkatársak száma. Az OECD alkalmaz egy osztályozást (ISIC) amelyben van high tech, medium tech, medium – low tech és low tech.

(2) 5 km –nél kisebb körzet – de nem mereven alkalmazandó.

21. A KKV-k technológia-transzferét segítő pénzügyi és információs támogatás

	Programmutatók (A beavatkozás hatásai vonatkozásában)	Környezetmutatók (A támogatott térségben)
Output mutatók		
A résztvevők száma	A támogatott KKV-k száma	A KKV-k száma
A technikai szolgáltatás terjedelme	A konzultációs és képzési órák száma	
Eredménymutatók		
Kiegyenlítő hatás	A támogatást élvező cégek által végzett K+F-orientált beruházások nagysága	BERD/GERD viszony (1)
Hatásmutatók		
Belső technológiai transzfer(2)	A kutató intézetek és a támogatott vállalkozások együttműködések száma egy év múltán	
Külső technológiai transzfer (3)	A szabadalmakat, licenceket beszerző, illetve külföldiekkel K+F együttműködésbe lépő támogatott cégek száma egy, illetve három év múltán	
Technológia átvétel	Az átvett technológiával készített piacképes új termékek, illetve eljárások száma a támogatott cégeknél egy, illetve három év múltán	
Gazdasági hatás	A támogatást élvező cégek azon végrehajtóinak aránya, akik szerint a beavatkozás megkönnyítette az új technológiákhoz való hozzáférést.	Azon végrehajtóik aránya a térségben, akik szerint az új technológiákhoz való hozzáférés komoly probléma
Hozzáadott-érték	Az egy, illetve három év múltán létrehozott hozzáadott-érték (EURO/év)	A KKV-k által a térségben létrehozott hozzáadott-érték

(1) lásd korábban

(2) A régió, illetve országon belüli tranzakciók

(3) A régió, illetve országon kívüli partnerek bevonásával végzett tranzakciók

22. A posztgraduális kutatás támogatása

	Programmutatók (A beavatkozás hatásai vonatkozásában)	Környezetmutatók (A támogatott térségben)
Output mutatók		
Kutatási tevékenység	A támogatott kutató diákok száma (ebből a nők száma) A támogatott kutatókat alkalmazó kutatási projektek száma	Az alkalmazott kutatók száma/1000 dolgozó a térségben
Eredménymutatók		
Képesítések	A kutatási programot teljesítő és PhD-t szerző támogatott kutatók száma	A PhD-t szerző diákok éves száma a térségben
Hálózat	A kapcsolatok és együttműködések a regionális cégek és a támogatott kutatók között A regionális cégek által leszerződött támogatott posztgraduális hallgatók aránya	
Hatásmutatók		
Potenciális innovációk(1)	A potenciális innovációkat tartalmazó szabadalmak száma, amelyek a támogatott kutatók segítségével magán cégeknél születtek – egy, illetve három év múltán	A szabadalmak száma a térségben

(1) A potenciális innováció magába foglalja a prototípust, a demonstrációs egységeket és a fejlesztés alatt lévő szolgáltatásokat.

Más beavatkozások hatásai

A Strukturális Alapok központi célkitűzése a K+F terén, hogy előmozdítsa a nagyobb arányú K+F tevékenységet azokban a régiókban, ahol az gyenge, és felzárkóztassa e régiókat a dinamikusabb régiókhoz. Ugyanakkor a K+F dinamikája folytán a kapacitásbeli különbségek nagyon tartósak és a K+F-tevékenység elszigetelt és földrajzilag polarizált marad. Az információs hálózatok és a felújított telekommunikációs rendszerek támogatására és fejlesztésére irányuló beavatkozások segíthetik ennek a hatásnak a csökkentését, általában javítva a hálózati lehetőségeket és lehetővé téve a kutatóintézetek és cégek számára, hogy hatékonyan együttműködő vállalkozásokba fogjanak nagyobb távolságokat áthidalva.

Az adatok hozzáférhetősége és összegyűjtése

A projektek megfigyeléséből származó output és eredmény adatok kiegészíthetők a érintettek elégedettségi adataival. A vállalkozásokra vonatkozó információknak magukban kell foglalni a méret, a személyi állomány és a forgalom szempontjait is, mivel az KKV-k K+F-beruházásainak és technológia átvételi kapacitásának fokozása a beavatkozások fő célkitűzése. Az adatoknak a cégek K+F-el kapcsolatos kiadásaira nézve is információt kell szolgáltatni azért, hogy a beavatkozások kiegyenlítő hatása becsülhető legyen.

A vállalkozásokra irányuló általánosabb beavatkozások esetében a hatásadatok mintán alapuló felmérések révén gyűjthetők össze és extrapolációval lehet általánosabb következtetéseket levonni. Figyelembe véve a K+F-hatások átfutási idejét, figyelni kell a

cégeknek a beavatkozások valószínű hatásaira vonatkozó célkitűzéseire. Ilyenkor a válaszadók általában inkább túlbecsülik a beavatkozás potenciális hatásait.

A régió vagy régiók tudományos és technológiai rendszereinek környezetmutatói pl. a PhD-k száma, a PhD-vel rendelkező kutatók száma, a BERD/GERD, a K+F alkalmazottak száma stb. Az környezetmutatók adatai általában országos szinten rendelkezésre állnak és a K+F-kiadásokra valamint szabadalmi alkalmazásokra vonatkozó információ ugyancsak elérhető országos és regionális szinten egyaránt az EU és az EEA (Európai Gazdasági Térség) vonatkozásában.

Főmutatók

Az alábbiakban bemutatott főmutatók mind az azonos, mind a különböző programok különböző beavatkozásainak összehasonlítására és bizonyos esetekben az európai szintű összegezésre alkalmasak.

Szint	Főmutató
Forrás	A költségvetés felhasználási rátája (az allokált alapok aránya)
Output(2)	Szelektációs ráta (1) (a projekt pénzügyi támogatásának % -a) A szakértői tanácsadási órák száma
Eredmény	Elégedettségi ráta (a megelégedett érintettek aránya/a nagyon megelégedettek aránya) Kiegészítő hatás(2) (a magán szektornak a programmal kapcsolatos kiadásai a kapott támogatással kapcsolatban)
Hatás	Hozzáadott-érték/létrehozott forgalom (12, illetve 36 hónap múltán) EURO/év/alkalmazott (3) (5) Létrehozott nettó foglalkoztatás (ebből nők) (4) 12, illetve 36 hónap múltán

- (1) A projekt kiválasztási ráta információt szolgáltat a támogatás alkalmazásának minőségéről – jelezve az K+F szempontjából gyenge régiók felvevő képességét.
- (2) A magánszektor élénkítése gyakran kifejezett célkitűzése bizonyos típusú beavatkozásoknak, főleg az K+F területén.
- (3) Figyelembe véve az K+F projektek hosszú átfutási idejét, a hozzáadott-érték és a forgalomváltozások 36 hónap múltán reálisak.
- (4) A K+F beavatkozások által létesített munkahelyek egyszerűbben vizsgálhatók a tudósok és a technikusok vonatkozásában. A foglalkoztatási hatások a térségben nem közvetlenül kapcsolhatók össze a K+F tevékenységgel és általában közép, illetve hosszútávon jelentkeznek és ezért mérésük nehezebb.
- (5) A K+F projektek hosszú átfutási ideje miatt egy beavatkozásból eredő innovációk száma korlátozott.

1.6 Mezőgazdaság és vidékfejlesztés

A Strukturális Alap beavatkozásai a mezőgazdaság és a vidékfejlesztés vonalán nagyon heterogén képet mutatnak. Ezeket főleg az EAGGF és az ERDF finanszírozza. Sok, ezen a területen hozott intézkedés keresztezi a más területeken hozott intézkedéseket. Mindazonáltal erre a területre a beavatkozások négy típusa jellemző. A vidéki infrastruktúra (pl. falumegújítás), a farmgazdaságok tevékenységének diverzifikálása (pl. agroturizmus, új termékek, minőségbiztosítás, képzés és tanácsadás), a termelésracionalizálás (pl. beruházás, fiatal farmerek támogatása, nyugdíj-kérdések, mezőgazdasági termékek feldolgozása és marketingje). Végül a gyenge intenzitású mezőgazdasági termelés támogatása (pl. erdősítés és környezetbarát területfelhasználás).

A érintettek a gazdálkodók és a térség más gazdasági egységei. A mezőgazdasági szektor és a vidéki térségek támogatásának értelme több szempontból vizsgálható. A mezőgazdasági szektornak szüksége van a struktúraváltásra, mert az élelmiszer iránti kereslet nem változik, ugyanakkor a technológiai fejlődés egyre inkább növeli a kínálatot, termékfelesleg jön létre, ezért csökken a vidéki népesség száma. A gazdálkodók, valamint a cégek és alkalmazottaik számára a munkaigényes tevékenységek és kereskedelem vonatkozásában bevételi és foglalkoztatási alternatívákat kell létrehozni és kifejleszteni.

Az egyes projektek általában nagyszámúak, viszont nagyon kis beruházási volument képviselnek. A beavatkozások gyakran helyi programokkal kapcsolatos különböző közösségi és magánprojekteket átfogó komplex intézkedéseket jelentenek.

Beavatkozások e téren

Forrásmutatók

A beavatkozások programjainak megfigyelése történhet a projekt támogatások mérése, illetve azoknak a programdokumentumban előírt értékkel való összehasonlítása útján. Néha a nemzeti hozzájárulás sokkal nagyobb a programdokumentumban előírtnál. Ebben az esetben szükség van a Strukturális Alap pénzügyi forrásainak a kiegészítő megfigyelésére.

Output mutatók

Az infrastruktúra területén végzett beavatkozások mérhetők fizikai egységekben: megépített feldolgozó- és csomagolóüzemek száma, a megújított falvak területe, stb. A projektek nagyfokú heterogenitásának következtében nehéz az intézkedési szintnél magasabb szintű mutatót kidolgozni, illetve ilyen csak a komplex készülségi fok lehet.

A támogatások és vissza nem térítendő hitelek esetében általában a főmutatók "a támogatott gazdasági egységek száma" és a "támogatott háztartások száma". Ezek a mutatók esetleg kombinálhatók a pénzügyi forrásokkal és lebonthatók a gazdaságok és a háztartások kategóriái, illetve főleg bevételi csoportok szerint.

Eredménymutatók

A vidéki infrastruktúrával kapcsolatos beavatkozások korlátozott lehetőségeinél fogva az érintettek általában viszonylag könnyen azonosíthatók, mint pl. az új csatornarendszerhez kapcsolt lakások vagy a jobb minőségű úttal ellátott lakók. A "meghatározott térségben vagy csoportban támogatott gazdasági egységek és háztartások aránya" a programnak a meghatározott térségbe, illetve csoportba való behatolási fokát jelzi. További mutató "a farmok és vidéki háztartások által kifizetett kiegészítő jellegű költségek nagysága a kapott támogatás viszonylatában.", ami a "kiegyenlítő hatást" méri. Miután a támogatás be van határolva, a tényleges gazdasági beruházások esetleg sokkal nagyobbak, mint a pályázatban jelzett érték.

Vannak mutatók, amelyek a helyi gazdaság szerkezeti változásaira adnak információt, a gazdálkodók bevételeinek diverzifikációjára nézve, illetve pl. az érintettek korának és nemének vonatkozásában.

Hatásmutatók

Eltérően a más területen lévő nagyobb projektektől, a vidékfejlesztés hatásai koncentráltabban jelennek meg a régióban, de ez nagymértékben függ a különböző célcsoportoktól. A tevékenységek diverzifikációja közvetlenül hat a gazdálkodókra, segíti az új munkahelyek kialakulását és a bevételi lehetőségek megfelelő átalakítását. Az agrártermékek feldolgozásának és marketingjének támogatása közvetetten hat a gazdálkodókra. Az élelmiszeriparban meglévő kemény verseny következtében ez nem feltétlenül jelentkezik magasabb árakban vagy nagyobb piaci részesedésben. E támogatással együtt felvásárlási szerződések segíthetik a gazdálkodók bevételi kockázatainak csökkentését.

A vidéki infrastruktúra javítása hatással van a jogosult térség lakossági vonzerejére, segít elkerülni az elvándorlást. Másodlagos hatások is érvényesülnek a vidéki turizmus vonatkozásában. A hatások időskálája egy év (pl. agroturizmus) és több év között mozog (pl. népességre gyakorolt hatás).

A Strukturális Alap hatásai mellett, a vidéki térségek nagyon rá vannak még utalva más politikákra is (főleg az EAGGF agrárpolitikája). A természeti és klimatikus viszonyok ugyancsak jelentős hatással vannak a gazdálkodók bevételeire.

23. Fiatal gazdálkodók indulásának pénzügyi támogatása

	Programmutatók (A beavatkozás hatásai vonatkozásában)	Környezetmutatók (A támogatott térségben)
Output mutatók		
A érintettek száma	A támogatott fiatal farmerek száma (nők aránya)	A fiatal gazdálkodók összlétszáma
Eredménymutatók		
Kiegyenlítő hatás	A támogatott fiatal gazdálkodók által eszközölt összes beruházás (gazdaságtípus szerint bontva) (1)	A tőke/gazdaság átlagértéke
Szerkezetátalakítás	Azon támogatott fiatal farmerek száma(2), akik a visszavonult farmerek helyébe lépnek	Az évente nyugdíjba menő gazdálkodók száma A gazdálkodók kormegoszlása Az induló és a gazdálkodást befejezők számának viszonya
Hatásmutató		
Túlélési ráta	A fiatal gazdaságok túlélési rátája (2) - két év múlva	A vállalkozások túlélési rátája a régió mezőgazdasági szektorában
Új munkahelyek	Az új gazdaságok munkahelyeinek száma két év múltán	Az új munkahelyek száma a régió mezőgazdasági szektorában
Farm bevételek	A bevétel növekedése %-ban két év múlva	A gazdaságok átlagos bevétele

(1) A (farm)gazdaságkategóriák fő termék szerint pl. kalászos, tej, virág

(2) Fiatal gazdálkodó, aki 40 alatti (van, ahol 35) és először kezd gazdálkodni.

24. Támogatott beruházás mezőgazdasági termékfeldolgozó üzemekben

	Programmutatók (A beavatkozás hatásai vonatkozásában)	Környezetmutatók (A támogatott térség vonatkozásában)
Output mutatók		
Feldolgozó kapacitás	Tonna/m ² kapacitás (termékre lebontva)	
Eredménymutatók		
Kiegyenlítő hatás	A érintettek által végzett kiegészítő beruházások	
Helyi ellátási struktúra	A helyi gazdálkodókkal kötött fix felvásárlási szerződések száma	
Hatásmutatók		
Közvetlen foglalkoztatás	A érintett cégeknél létrejött nettó új munkahelyek száma két év múltán (ebből nő)	A munkahelyek száma az élelmiszeriparban
Hozzáadott-érték	Növekedés a termelői árakban	Növekedés a mezőgazdasági termékek termelői árában a térségben.
Áttételes hatás	A érintett cégek által megvásárolt támogatott mezőgazdasági termékek a régióban – két év múltán	

25. Falumegújítás – közösségi és magánprojektek

	Programmutatók (A beavatkozás hatásai vonatkozásában)	Környezetmutatók (A támogatott térségben)
Output mutatók		
Mennyiség	A megújítás nagysága (m ²) A javított utak hossza (km) A felújított házak száma	
Eredménymutatók		
Népesség	A rehabilitált környezetben élő lakosok száma(1)	A kis népsűrűségű térségekben élő lakosok száma
Elégedettség	A elégedett, illetőleg nagyon elégedett lakosok száma	
Hatásmutatók		
Lakossági vonzerő	Azon lakosok aránya, akik nemmel válaszoltak a kérdésre “szeretne-e itt maradni a következő öt évben?” Átlagos egy házra jutó költség a megújított faluban	Az elvándorlás a támogatott térségből Átlagos költség/ház a támogatott térségben

(1) Kevesebb, mint 1 km – nem mereven alkalmazandó.

26. A (farm)gazdaságokban turisztaszálláshely kialakításának támogatása

	Programmutatók (A beavatkozás hatásai vonatkozásában)	Környezetmutatók (A támogatott térségben)
Output mutatók		
A gazdaságok száma	A vissza nem térítendő támogatású projektek száma	
Kapacitás	A farmokon létesített turista ágyak száma	Az összes turista ágyak száma
Eredménymutatók		
Diverzifikáció	Azon érintettek százalékaránya, akik a program hatására bekapcsolódtak ebbe a vállalkozási formába	
Hatásmutatók		
A látogatói éjszakák száma	A látogatói éjszakák száma a érintettek gazdaságaiban évente – két év múltán	A vendégéjszakák száma
Bevétel	A érintett gazdák bevételeinek növekedése	Átlagos bevétel gazdaságonként
Hozzáadott-érték	A program által létrehozott bruttó hozzáadott érték (EURO/év) – egy év múltán	A mezőgazdasági szektoron belül létrehozott hozzáadott-érték

Más beavatkozások hatásai

A gazdák, de főleg a vidéki háztartások gyakran szerepelnek célcsoportként más területeken is. A vállalkozások támogatása hatással van a munkalehetőségekre, valamint kiegészítő bevételi lehetőségeket teremt, és ezzel hozzájárul a mezőgazdasági szektor szerkezeti átalakításához.

Hasonlóan a közlekedés beavatkozásai is hatást gyakorolnak a mezőgazdasági források és termékek szállítási költségeire. Továbbá az e területen folytatott tevékenységek javítják a háztartások elérhetőségét, valamint segítenek távolabbi térségekben való munkavállalásban.

A strukturális beavatkozások a turizmus területén bizonyos esetekben a vidék vonzerejét növelik. A látogatókat érdekelhetik a kisebb vidéki látnivalók és programok, amiért esetleg hosszabb időt is eltöltenek a térségben. A gazdák által nyújtott regionális mezőgazdasági specialitások lehetőséget képeznek a vidéki turizmus felé való nyitásra.

A képzés, különösen a vidéki cégek által igényelt technológiák vonatkozásában, ugyancsak növeli a vidékiek elhelyezkedési lehetőségeit.

Az adatok hozzáférhetősége és összegyűjtése

Az output és eredmény adatok legnagyobb részét a Strukturális Alapok által finanszírozott projektek végső kedvezményezettjeitől kell megszerezni, akiket meg kell kérni, hogy rendszeresen gyűjtsék az egyszerű adatokat pl. a támogatott gazdaságok száma, mérete és típusa.

A hatás vonatkozású adatokat maguktól a gazdáktól kell megszerezni speciális felmérések révén. Más beavatkozásokhoz hasonlóan hasznos lehet külső csoportok bevonása az információgyűjtésbe, növelheti a válaszok megbízhatóságát. Fontosak a mintavételes felmérések és az azokból való extrapolációk, mert ha a projektek száma nagy, a részletes felmérések költsége túl magas lenne.

Részletes felmérésekkel lehet vizsgálni a régió vidékies jellegű háztartásaira gyakorolt hatásokat. Néhány esetben a korábbi elemzések adataira is lehet támaszkodni. Az eredmény, illetve az output mutatók együtthatóinak beállításánál és a támogatás lehetséges hatásának számításánál elegendően megbízható és költséghatékony becslés végezhető. Ezt a módszert gyakran használják a vidéki térségek megújítása kapcsán az időleges munkahely-teremtő hatás, illetve az agroturizmus munkahely-teremtő hatásának azonosításában.

Némely környezetmutatók értelemszerűen a nemzeti, illetve a regionális összefüggésekre vonatkoznak. Ezek az adatok az európai, nemzeti, illetve néha a regionális közigazgatás statisztikáiból és felmérések útján szerezhetők meg. Az EUROSTAT kifejlesztett egy speciális éves bontású regionális statisztikai adatbázist és ezzel európai összehasonlításra alkalmas adatokat szolgáltat. A mezőgazdaságban és a vidékfejlesztésben előfordulnak adatbeszerzési problémák. A statisztika nem nyújt felvilágosítást a kisméretű (farmgazdaság szintű) folyamatokra (pl. agroturizmus). Az olyan, a regionális farmgazdasági struktúrára jellemző mezőgazdasági adatok, mint a gazdálkodók kora, gazdaságok mérete, típusa; csak nagy időkésséggel szerezhetők meg és ez korlátozza egy megvalósított program összefüggéseinek megfigyelését.

Főmutatók

Az alábbiakban bemutatott főmutatók mind az azonos, mind a különböző programok különböző beavatkozásainak összehasonlítására és bizonyos esetekben az európai szintű összegezésre alkalmasak.

Szint	Főmutató
Forrás	A költségvetés felhasználási rátája (az allokált alapok aránya) A legelmaradottabb vidéki térségekkel kapcsolatos projektek pénzügyi részesedése
Output	Kiválasztási ráta (a pénzügyileg elfogadott projektek aránya) Azon személyek száma, akik közvetlen támogatásban, illetve szolgáltatásban részesülnek a program eredményeként (férfi/nő arány) Azon gazdasági egységek száma, amelyek közvetlen támogatásban, illetve szolgáltatásban részesülnek a program eredményeként (nagy, közepes, kicsi, egyéni). Azon új gazdasági egységek száma (szálláshely és programok szervezése, új gazdaságok, stb.), amelyek közvetlen támogatásban, illetve szolgáltatásban részesülnek a program eredményeként. Lefedettség (a érintettek aránya pl. a fiatal gazdálkodók aránya a potenciális érintettek teljes számához képest).
Eredmény	A legelmaradottabb térségben lévő érintettek aránya Kiegyenlítő hatás (a kapott támogatásnak az érintettek oldaláról való kiegészítése)
Hatás	Azon támogatott új vállalkozások aránya, amelyek 24, illetve 36 hónap múltán még aktívak (elszórt tanyák, cempingek, fiatalok által átvett gazdaságok, stb.) A létrehozott bruttó hozzáadott-érték 12 hónap múltán EURO/év/36 hónap A létrehozott, illetve fenntartott nettó munkahelyek száma (nők aránya) 12 hónap múltán Lakossági vonzerő (azon lakosok aránya, akik helyben akarnak maradni).

2. MUTATÓK AZ ÖT KIEMELT PRIORITÁSSAL KAPCSOLATBAN

2.1 Nemek közötti egyenlő esélyek

A strukturális politikák támogatásai az egész népességre hatással vannak, bár általában nem egyformán érinti a társadalom különböző csoportjait, sőt bizonyos érintettek, különösen a nők számára gondot okozhatnak. Ezért született meg a foglalkoztatásban az esélyegyenlőség követelménye, amelyet módszeresen be kell építeni az értékelésekbe.

A férfiak és nők közötti esélyegyenlőség előmozdításának prioritása szorosan, de nem kizárólagosan kapcsolódik a foglalkoztatási kérdésekhez. Ebben az összefüggésben nem az a lényeg, hogy sok speciális mutató legyen, hanem az esélyegyenlőséget, mint fő irányt kell tekinteni és minél több mutatót kell lebontani a nemek szerint.

Nemek szerinti irány

Az esélyegyenlőség Közösségi prioritás lévén, ezt a kérdést módszeresen minden programba, intézkedésbe és projektbe be kell építeni. A kifejezés "nemek szerinti irány" azt jelenti, hogy a nők és férfiak elfogadható helyzete és szükségletei ténylegesen és nyíltan figyelembe veendő a programciklus minden fázisában a korai kezdettől a végső értékelésig.

Ezen elv érvényesítése céljából, akik a rendszermutatókat tervezik, a számokat, ennek megfelelően női és férfi kategóriák szerint le kell bontani. Ez az elv más politikák prioritásainak tekintetében is alkalmazásra kerül, mint pl. a KKV-k.

Beavatkozások e téren

A kifejezetten az esélyegyenlőségre irányuló beavatkozások viszonylag ritkák. Valójában az a fontos, hogy minden szektorban figyeljék ebből a szempontból a megvalósulást, és ne csak bizonyos számú speciális intézkedés szülessen.

Más beavatkozások hatásai

A következő példa a városfejlesztés területéről való, de vehetnénk bármelyik másik területet is. Az esélyegyenlőségre a legjobb mutatók a hatások szintjén vannak, pl. ilyen a nők által elfoglalt újonnan létesített vagy fenntartott munkahelyek aránya. Ugyanakkor a pontosabb megközelítés céljából, a mutatóknak mélyebbre kell hatolni, információt kell adni a női menedzserek és döntéshozók számáról, valamint a fizetési viszonyokról is.

Az elv alapján valamennyi mutatót le kell bontani nő–férfi viszonylatra. Gyakorlatilag ez azt jelenti, hogy a nők arányát módszeresen számításba kell venni minden releváns mutatóban a hatásmutatóktól kezdve az eredmény, output mutatókon át a forrásmutatókig. A következő példa ennek az elvnek az alkalmazását mutatja be.

27. Közösségi központok létesítése, illetve felújítása

	Programmutatók (A beavatkozás hatásai vonatkozásában)	Környezetmutatók (A támogatott térségben)
Output mutatók		
Létesítmények	Beszerzett, megépített vagy felújított épületek területe (m ² , ebből a női szükségleteket kielégítő terület nagysága pl. bölcsőde, stb.)	
Kapacitás	A kiszolgálható felhasználók maximális száma (beleértve a speciálisan a nők számára szolgáló részek maximális terhelhetőségét)	A bölcsődét használók maximális száma a térségben
Eredménymutatók		
Elégedettség	A projekttel elégedett vagy nagyon elégedett felhasználók aránya (ebből a női/férfi arány)	
Hatásmutatók		
Foglalkoztatás	Az állandó munkahellyel rendelkező felhasználók száma (ebből nők aránya)	Azon dolgozók aránya a térségben, akik igénybe veszik a bölcsődét

Az adatok hozzáférhetősége és összegyűjtése

A monitoring rendszerben tárolt információtypust úgy kell átalakítani, ha szükséges, hogy alkalmas legyen a nemek szerinti bontásra.

A releváns kutatói és munkaerő-piaci helyzetjelentések olyan mennyiségi és minőségi jellegű információállománnyal rendelkeznek (a hasonló beavatkozások korábbi értékeléseiből), ami alkalmas az esélyegyenlőség környezetmutatóinak becslésére. Pl. a munkaerő felmérések nő–férfi vonatkozásban, legalább éves bázison mind az EU-ban, mind az egyes tagállamokban hozzáférhetők.

Főmutatók

Az alábbiakban bemutatott fő mutatók mind az azonos, mind a különböző programok különböző beavatkozásainak összehasonlítására és bizonyos esetekben az európai szintű összegezésre alkalmasak.

Szint	Főmutató
Forrás	A beavatkozás megvalósítására mozgósított személyek száma munkaévekben (beleértve a nők arányát)
Output	A érintettek száma (nők aránya)
Eredmény	A projekt ideje alatt azonnal alkalmazott személyek száma (nők aránya)
Hatás	A létesített, illetve fenntartott munkahelyek száma 12 hónap múltán (nők aránya) Az állandó munkahellyel rendelkező felhasználók száma (a nő–férfi arány)

2.2 Környezetvédelem

A Strukturális Alapok környezetvédelemre irányuló beavatkozásai magukba foglalhatnak környezetvédelmi infrastrukturális projekteket (pl. hulladék-feldolgozó létesítmények építése vagy bővítése), irányulhatnak környezetvédelmi beruházások támogatására (pl. környezetvédelmi szolgáltatást nyújtó cégek támogatása), illetve tartalmazhatnak olyan projekteket is, amelyek a környezetvédelmi szaktudás kibontakozását célozzák (pl. menedzserek képzése a környezetbarát technológiák alkalmazására vagy a munkanélküliek átképzése a környezetvédelmi ipar számára).

Nagy figyelmet fordítanak arra is, hogy a Strukturális Alapok által támogatott programok fenntartható fejlődést hozzanak létre (azaz a fejlesztésnek úgy kell végbemenni, hogy ne ártson a környezetnek, ne okozza a természeti erőforrások kimerülését és úgy kell kielégítenie a jelen igényeit, hogy a jövő generációk is képesek legyenek saját szükségük kielégítésére).

A környezetvédelemről szóló Ötödik Cselekvési Program, amelyet 1993-ban fogadott el a Bizottság, a fenntarthatóság fogalmát a következőképpen definiálta: "...a folyamatos gazdasági és társadalmi fejlődésre irányuló politika és stratégia, amely nem károsítja a környezetet, és nem meríti ki a természeti erőforrásokat, amelyektől a folyamatos emberi tevékenység és a további fejlődés függ". Ennek érdekében erőfeszítések szükségesek a környezetre káros tevékenységek és hatások csökkentése érdekében. A csökkentés olyan intézkedéseket jelent, amelyek következtében elkerülhetők, csökkenthetők vagy enyhíthetők a negatív környezeti hatások, illetve amelyek egyértelmű javuláshoz vezetnek és így biztosítják a fenntarthatóságot.

Beavatkozások e téren

Forrásmutatók

A kifejezetten környezetvédelmi tevékenységekre szánt források programszinten nyomonkövethetők a "projektköltségnek való megfelelés" (ez a projekt tényleges összes ráfordításainak és a projekt dokumentumban előírt költségnek a viszonya) mutatói révén.

Output mutatók

Az output mutatók általában tartalmazzák a kapacitást és az új vízkezelési szabványokat, a támogatott tanfolyamok számát és követelményeit, az érintettek számát, stb. Ezek a mutatók lényegében a projekt végrehajtásának megfigyelésére alkalmasak. Vannak olyan output mutatók, amelyek az adottságok mutatóira vonatkoztathatók, például az új szennyvízkezelő telepek kapacitása a szennyvíz-kezelési kapacitás regionális adottságaira vonatkoztathatóan.

Eredménymutatók

A képzés és beruházás esetében könnyen mérhető az érintettek azonnali haszna. Ezekben az esetekben az eredménymutatók a megszerzett új képesítést, illetve a megépített új létesítményt jellemzőit mérik.

Az infrastruktúra esetében az eredménymutatók a szolgáltatások minőségének javulását, (pl. az ivóvíz minősége feleljen meg az EU-szabványoknak) és/vagy a végfelhasználók által fizetendő árak csökkenését mérik.

Hatásmutatók

A támogatott tevékenység típusától függetlenül, a környezetre gyakorolt véghatás néhány hónap vagy akár év elteltével jelentkezik. Egy újrahasznosító létesítmény csak olyan hatást gyakorolhat a környezetre, ami arányban áll a céljával. Ugyanígy az új, környezetbarát ipar csak annyira hat a környezetre, amennyire a fennmaradásához és fejlődéséhez erre szükség van. A környezetre érzékeny üzletágakban a képzés csak olyan mértékben lesz befolyásoló tényező, amennyiben a képesítést nyertek gyakorolják új szakmájukat.

A hatástípusok, amelyekkel a strukturális beavatkozások hatnak a környezetre, rendkívül sokrétűek és azonosításukat a programozás fázisában kell elvégezni. Ez vonatkozhat a kifejezetten környezetvédelmi célkitűzésekre, de vonatkozhat szabályozások és normák megalkotására is, amelyek alapján a környezetvédelem finanszírozásának működnie kell. Fontos számításba venni, hogy a környezeti hatások lehetnek rövid vagy hosszú távúak, valamint egyediek és összesítettek.

1994-ben a Bizottság memorandumba foglalta, hogy az olyan átfogó környezeti összefüggés változásainak mérése, amely tisztán a támogatott tevékenységnek tulajdonítható, "nehéz, időigényes és forrásintenzív tevékenység számos ok miatt...." A terhelést, amit a gazdasági tevékenységek a környezetre kifejtenek, könnyebb azonosítani. Más szóval, mivel a környezet oly sok hatásnak van kitéve, általában nem célszerű tapasztalati kapcsolatot létesíteni a program outputok és az eredmények, valamint a környezet megváltozott állapotának paramétereivel mért hatások között. Így valószínű, hogy a léghő vagy a vizek szennyezettsége hosszú időn át nem jelentkezik markánsan mérhető módon, még viszonylag komolyabb egyedi projektek esetében sem.

A környezeti mutatók meghatározásának problémái a gyakorlatban a kelletnél kevésbé merülnek fel, mert a strukturális beavatkozások célkitűzései a környezetvédelem terén inkább a környezetterhelés változásával vannak kifejezve. A szennyezőforrások esetében egyszerűen a környezetre ható terhelés csökkenésének mérése képez egy hatásmutatót (valamely szennyezőnek minősített összetevő csökkentése). Az így kifejezett hatásmutatók összevethetők az adatsorokkal létrehozott környezetmutatókkal.

A “Terhelés – Állapotváltozás – Válaszreakció” modell

A “Terhelés – Állapotváltozás – Válaszreakció” egyike a számos, a környezetpolitikák vizsgálatára kifejlesztett modellnek (pl. a Változtató erő – Állapotváltozás – Válaszreakció modell, amely rendelkezik agrokörnyezeti kapcsolatokkal is és számításba veszi a fenntartható mezőgazdaság problémáját). Nem áll messze az “Eredmény – Hatás –Kapcsolat” modelltől, amely elsősorban jelen munkában használatos.

A Terhelések alatt itt azon erők értendők, amelyek megváltoztatják a környezetet (szennyezés, vízhasználat). A környezet állapota egy adott időben három erő kombinált hatásának az eredménye: ezek a környezeti rendszert uraló természeti erők, a társadalmi-gazdasági tevékenységek és a környezeti politikák.

Mind a terhelések, mind a környezet állapota leírható környezetmutatók segítségével. A Válaszreakciókat a környezeti célkitűzéssel rendelkező beavatkozások eredményei és hatásai alkotják. Ezek lehetnek nem környezeti projektek mérséklésének eredményei vagy hatásai is.

28. Vízellátó-rendszer felújítása

	Programmutatók (A beavatkozás hatásai vonatkozásában)	Környezetmutatók (A támogatott térség vonatkozásában)
Output mutatók		
Végrehajtás	A projekt határidőknek való megfelelése Készültségi fok	
Eredménymutatók		
Lefedettség	Az új/felújított vízellátó hálózatba potenciálisan bekapcsolható háztartások száma	A vízellátó hálózattal ellátott háztartások aránya
A szolgáltatás minősége	A minőségileg vagy mennyiségileg nem megfelelő ellátással jellemezhető napok száma (átlag/nap/1000 háztartás)	A régió azon háztartásainak aránya, amelyekben minőségileg vagy mennyiségileg nem megfelelő vízellátással számolni kell.
Hatásmutatók		
Fogyasztás	A fogyasztás az új hálózat révén egy év múltán (m ³ /év)	Átlagos fogyasztás /fő/év
Közvetett gazdasági hatás		Azon gazdasági egységek (cégek, farmok, stb.) száma, amelyek szerint az új hálózat komolyan elősegítette fejlődésüket.
Környezet	Felhasználás m ³ /személy/év	A rendelkezésre álló vízkészletek/év

29. Szennyvíztisztító építése

	Programmutatók (A beavatkozás hatásai vonatkozásában)	Összefüggés mutatók (A támogatott térség vonatkozásában)
Output mutatók		
Megvalósítás	Lásd 28. példa	
Kapacitás	Az új szennyvíztisztító művek száma Maximális éves teljesítmény (m3)	
Eredménymutatók		
A kezelés minősége	Az alaptisztításon átment szennyvíz aránya A másodlagos tisztításon átment szennyvíz aránya (1)	
Hatásmutatók		
Fogyasztás	A tisztított víz mennyisége A háztartások száma/a program révén a tisztítóhoz kapcsolt vállalkozások száma – egy év múltán	A tisztított szennyvíz aránya A tisztító létesítményekhez kapcsolt háztartások/vállalkozások aránya
Közvetett gazdasági hatás		Lásd 28. példa
Környezet	A létesítmények kifolyásánál vett azon vízminták arányszáma, amelyek az azonosított szennyezők meghatározott csökkenését mutatják	A megfigyelt folyók azon hosszának (km) aránya, ahol a szennyezés túllépi a megengedett mértéket

(1) A szennyvíz szabványok az EC 76/464 / EEC és a hozzátartozó direktívákban van meghatározva.

(2) Az elsődleges tisztítás (kezelés) a mechanikai, pl. szeparációs eljárás, a másodlagos tisztítás kémiai és biológiai jellegű

30. Szilárdhulladék-feldolgozó építése

	Programmutatók (A beavatkozás hatásai vonatkozásában)	Környezetmutatók (A támogatott térség vonatkozásában)
Output mutatók		
Végrehajtás	Lásd 28. példa	
Kapacitás	Maximális éves teljesítmény (tonna)	
Eredménymutatók		
Lefedettség	Potenciálisan a hulladék-feldolgozóhoz kapcsolható háztartások száma	
Hatásmutatók		
Újrafeldolgozás céljából összegyűjtött szilárd hulladék	A támogatott térségben újrafeldolgozás céljára összegyűjtött szilárd hulladék mennyisége (tonna/év) Egy év múltán a térségben létrejövő szilárdhulladék (tonna/év)	
A nyersanyagként újrahasznosított szilárd hulladék	A nyersanyagként hasznosított szilárd hulladék aránya a támogatott projektek vonatkozásában egy év múltán	A nyersanyagként hasznosított szilárd hulladék aránya a térségben
Közvetett gazdasági hatás		Lásd 28. példa
Környezet	Bezárt, nem engedélyezett lerakó telepek aránya/a támogatott projektek révén rehabilitált ilyen telepek a térségben	A nem engedélyezett lerakó-telepek száma a térségben Az elásott szilárdhulladéktól károsított földalatti víz készletek aránya

31. Környezetvédelmi terméket előállító, illetve szolgáltatásokat nyújtó KKV-k támogatása ⁽¹⁾

	Programmutatók (A beavatkozás hatásai vonatkozásában)	Környezetmutatók (A támogatott térség vonatkozásában)
Output mutatók		
A támogatott szolgáltatások terjedelme	Az igénybevett környezetvédelmi szakértői órák száma	
A érintettek száma	A szakértői tanácsadást igénybevevő cégek száma (legalább 10 nap, illetve minimum 3.500,- EURO)	
Eredménymutatók		
Diverzifikáció	A környezetvédelemben újonnan létesített érintett cégek száma	A környezetvédelemben működő cégek száma a térségben
Minősítés	A környezetvédelmi normáknak megfelelő minősített cégek aránya	
Hatásmutatók		
Környezetvédelmi tevékenységek	A környezetvédelemben támogatott cégek forgalmának nagysága két évi működés után (hozzáadott-érték /év)	A környezetvédelmi cikkek és szolgáltatások aránya a térség összes cikkében és szolgáltatásában
Környezetvédelmi innováció	A támogatott cégek által bevezetett új termékek, illetve eljárások száma a környezetvédelem területén – két év múltán	

(1) Nincs pontos definíció

Más beavatkozások hatásai

A források szintjén speciális problémával kerülünk szembe, ha megkíséreljük egy adott projekt – pl. egy autótér vagy repülőtér) – környezetre gyakorolt hatásainak költségeit megmérni. A szokásos könyvelési rendszerek révén nem lehetséges mérni a környezetterhelést mérséklő erőfeszítéseket. A környezeti költségeket kétszer kell értékelni: a projekt kiválasztása előtt (ex ante) és a programértékelés után (ex post).

Míg más területekre jellemzők az output és eredmény mutatók (pl. az autótér hossza, az utasok száma), ezek megfigyelése a környezetre gyakorolt terhelés és a számszerűsített hatásmutatók mérésének bázisául szolgál.

Fontos szem előtt tartani, hogy a környezeti hatások származhatnak a támogatott tevékenység azonnali (pl. az élőhelyek károsítása), de származhatnak a középtávú következményeiből, illetve más tevékenységek következményeként is. (pl. állandóan növekvő légszennyezés a forgalom növekedése miatt). A nem-környezeti jellegű beavatkozásoknak a környezetre gyakorolt veszélyes hatásai mellett, vannak esetek, amikor pozitív hatások jelentkeznek, mint pl. elővárosi vasútvonal létesítésénél.

32. Városközi vasút építése

	Programmutatók (A beavatkozás hatásai vonatkozásában)	Környezetmutatók (A támogatott térség vonatkozásában)
Output mutatók (a közlekedési infrastruktúra területén)		
Mennyiség	A vasút hossza (km)	
Eredménymutatók (a közlekedési infrastruktúra területén)		
Sebesség	A és B között	Átlagos EISS valamennyi releváns városközpont között a térségben
Hatásmutatók (az infrastruktúra és a környezet területén)		
Forgalom	Az utasok száma (km x utasok / év) egy év múlva	
Közlekedési rendszer	Azon utasok aránya, akik autót használnának, ha nem lenne a vasút Autóforgalom csökkenése (gépkocsi x km/év) egy év múltán	
Környezet	A teljes NO _x és szerves anyag, szerves illóvegyület kibocsátása (VOC) (K/év)	Átlag nemzeti kibocsátási érték/gépkocsi x km NO _x és illó szervesanyag kibocsátása (VOC)

Az adatok hozzáférhetősége és összegyűjtése

A környezeti célkitűzésekkel kapcsolatban gyakran nem hozzáférhetők az output információk összetett formában. Ilyenkor az egyedi információkat szintetizálni kell egy "projekt készültségi szint" mutatóvá. A "becsült projekt határidő megfelelés" mutatót szabvány elemként kell beépíteni a monitoring rendszerbe, és legalább hathavonta kell frissíteni.

Vannak esetek, amikor az eredmények viszonylag könnyen számszerűsíthetők a keresleti vagy igényoldali mutatók révén (pl. a mezőgazdaság energiafelhasználása, az egy főre eső vízfogyasztás) – máskor ad hoc felmérések szükségesek (pl. audit segítségével elért energiafogyasztás csökkenés).

Néha a monitoring rendszerek tartalmazzák a program környezeti hatását is, a terhelésváltozás mérésével (pl. a szennyezőanyag-kibocsátás csökkenése). Ugyanakkor a viszonylag bonyolult, és nem nagy múltra visszatekintő környezeti hatáselemzések sok esetben felmérések vagy vizsgálatok segítségével készülnek (főleg ha nagyarányú és koncentrált hatás várható). A környezetre gyakorolt terhelés változásának adatai idősorokból állapíthatók meg nemzeti vagy regionális szinten.

Az környezetmutatók a környezet általános minőségére vonatkoznak a régióban. Az idősoros adatok, amelyek az ilyen típusú mutatókat lehetővé teszik, egyre inkább hozzáférhetők. Az EU és a tagországok vonatkozásában az EUROSTAT szolgáltatja az adatokat. A közelmúltban létrehozott Európai Környezeti Ügynökség (EEA) szintén végez ilyen munkát, de a felmérések szerepe azonban továbbra is igen fontos marad.

Főmutatók

Az alábbiakban bemutatott főmutatók mind az azonos, mind a különböző programok különböző beavatkozásainak összehasonlítására és bizonyos esetekben az európai szintű összegezésre alkalmasak.

Szint	Főmutató
<i>Forrás</i>	A költségvetés felhasználási rátája (az allokált alapok aránya) A költségvetés környezetkímélő intézkedésekre szánt aránya.
<i>Output</i>	Kiválasztási ráta (a pénzügyileg elfogadott projektek aránya) A projekt készültségi foka (a célkitűzés %-a) A projekt határidő megfelelése A potenciális kapcsolódások száma (magán/gazdasági egység) az alapszolgáltatási hálózathoz (vízkezelő létesítmények)
<i>Eredmény</i>	Azon magán/gazdasági egységek aránya, amelyek a megfelelő európai normák szerinti színvonalon vannak hálózatba kapcsolva (ivóvíz)
<i>Hatás</i>	Az új infrastruktúrához kapcsolt felhasználók száma magán / gazdasági egység bontásban – egy év múltán A létesített, illetve fenntartott nettó foglalkoztatás (ebből nő)

2.3 Információs társadalom

Az "információs társadalom" típusú strukturális beavatkozások a következőkre terjednek ki: infrastrukturális projektek (telekommunikációs és telematikai hálózatok telepítése és fejlesztése), közvetlen pénzügyi támogatás (pl. új vállalkozás támogatása a médiák terén), a "létfeltételek" létrehozása (pl. telemunka támogatása) az Információs és Kommunikációs Technológia (ICT) fejlesztésére; pályázatok és humán erőforrás fejlesztési projektek.

Az ICT infrastruktúra és az alkalmazás jellegű beavatkozások meglehetősen különböznek. Az ICT infrastruktúra területén (pl. telefonhálózat modernizálása) a helyzet teljesen hasonló más területekéhez, mint pl. a közlekedés. Ennek következtében az eredmény és főleg a hatásmutatóknak általában nincs nagy jelentőségük.

Az ICT alkalmazási beavatkozások területén (pl. távoktatás) inkább csak próbálkozások vannak és nem nagyarányú projektek. A programot tehát nehéz összefüggéseiben értékelni. Pl. a távmunka projektek jelenleg kísérleti fázisban vannak és általában korlátozott számú dolgozóra terjednek ki. Következésképpen az környezetmutatók (amelyek ez esetben a távmunkások arányát mutatják az adott térségben az összes dolgozóhoz viszonyítva) nem jelentősek, és nem kell őket nyomon követni. Ugyanakkor lehetséges egy speciális projektnek az általános összefüggésekhez való hozzájárulását (a telemunka esetén a foglalkoztatási szint, a képezések szintje egy szakmai on-line oktatás esetén stb.) értékelni, legalábbis minőségi jelleggel.

Az információs társadalom területén nem minden beavatkozási mutató teljesen elfogadott, mert az ICT-alapú szolgáltatások még kevésbé meghatározottak, az új technológiák gyorsan fejlődnek és az olyan komplex rendszerekre gyakorolt hatásuk, mint az oktatás vagy az egészségügy még bizonytalan. Így szükség van egy kísérleti időszakra az ilyen projektek megfigyelése és értékelése terén is.

Beavatkozások a területen belül

Forrásmutatók

A telekommunikációs infrastruktúra jellegű beavatkozások és az alkalmazás jellegű beavatkozások közötti különbségre utalva, a forrásmutatók a "projekt költségeknek való megfelelése" jellemzőt tartalmazzák az infrastruktúra jellegű beavatkozásoknál. Az alkalmazási beavatkozások esetében a pénzügyi források felhasználása ingadozhat, az olyan igények függvényében, mint az érintetteknek a (becsülnél) nagyobb vagy kisebb részvételi aránya.

Output mutatók

A telekommunikációs infrastruktúrát előmozdító beavatkozások könnyen nyomon követhetők fizikai mutatók segítségével, mind a támogatott projekt (pl. lefektetett üveg-szálas kábel hossza), mind az általános ICT regionális vonatkozásában (pl. a korszerű-

sített hálózat aránya). Ha a projekt szolgáltatást is magában foglal, a szolgáltatás (pl. a kábeltelevíziós csatornák száma), mint output mutató mérendő.

Az alkalmazásra vonatkozó beavatkozások a kínált szolgáltatások mérése útján figyelhetők meg. Sok mutató erősen függ a speciális alkalmazástól: a távmunkahelyek száma egy távmunka központban, az on-line tanfolyamok száma, a hálózat által nyújtott szolgáltatások száma; de a szolgáltatás fogalmát alaposan tisztázni kell.

Eredménymutatók

A telekommunikációs infrastruktúra végfelhasználóinak azonnali haszna a hálózati teljesítményszint révén mérhető (bitszám, hibaszám, stb). Az alkalmazásra vonatkozó beavatkozások eredményei a programmutatók révén figyelhetők meg, mint pl. “a programban érintettek száma” (pl. azok száma, akik az új technológiára kapnak képzést), vagy a technológiai létesítmények használati foka (pl. a távmunka munkahelyei); továbbá a “ érintettek megelégedettsége”. Az eredménymutatókat az összefüggések számára használni általában nem jó, az alkalmazási programok kísérleti jellege és a érintettek kis száma következtében.

Hatásmutatók

A telekommunikációs infrastrukturális beavatkozások hatásmutatói az egy év múltán az új hálózatra való kapcsolódások száma és a hálózat kihasználtsága. A rákapcsolódások száma könnyen megállapítható mind a program, mind az összefüggések szempontjából (pl. az ICT háztartásokba való eljutásának mérése), a hálózat kihasználtsága azonban általában nem alkalmazható az összefüggések szempontjából. Ez a mutató függ a szolgáltatás típusától (pl. a kábel-TV lehet is, meg nem is a hagyományos TV alternatívája a műsorszórók marketingstratégiájától függően); és csak akkor használható, ha az új hálózat összehasonlítható a megelőzővel. Továbbá jól kell ismerni és értékelni a viszonyt a hálózat és kihasználtsága között, mert pl. az internethez való gyorsabb hozzáférés eredményezheti a rövidebb használati időt, de eredményezheti a teljes használati idő meghosszabbodását is a jobb feltételek következtében. Ezek a viszonyok még jelenleg is vizsgálat tárgyát képezik.

Az alkalmazást célzó beavatkozások programszintű hatásai értékelhetők az ún. “túlélési” mutatók révén, amelyek azt mérik, hogy hányan maradnak a projektben még egy adott időszak után. Ez a fajta mutató a projekt megvalósíthatóságának jó fokmérője. Ún. célmutatók is használhatók egy speciális projekt értékelésénél (pl. a távmunka révén lerövidülő közlekedési idő, a virtuális cégek beindulása, stb.)

Az környezetmutatók általában nem jelentősek az alkalmazási beavatkozások esetében a érintettek kis száma miatt. Ebben az esetben a speciális alkalmazásnak az összefüggéshez (pl. az adott régióban növekszik vagy csökken a foglalkoztatás) való potenciális hozzájárulását kell minőségileg értékelni (pl. a telework centrum)

33. Egy szélessávú hibrid száloptikai koaxkábel-hálózat (HFC) telepítése

	Programmutatók (A beavatkozás hatásai vonatkozásában)	Környezetmutatók (A támogatott térség vonatkozásában)
Output mutatók		
Végrehajtás	Határidő-betartás Készültségi fok	
Mennyiség	A lefektetett hossz (km)	A HFC aránya - a teljes hálózatban
Kapacitás	Az érintett épületek/lakások száma	Az érintett épületek/lakások aránya
Eredménymutatók		
Hálózati teljesítményszint	BIT kapacitás Hálózati hibaszám	
Nyújtott szolgáltatás	Szolgáltatások száma TV-csatornák száma A hálózat révén sugárzott órák száma	
Hatásmutatók (1)		
Kapcsolatok	Azon háztartások száma, amelyek rákapcsolódtak a hálózatra hat hónap alatt	A PC és/vagy Kábel TV behatolás a támogatott térség háztartásaiba
ICT-használat	Előfizetők száma A bekapcsolt óraszám/hónap	A szolgáltatások elfogadottsági rátája a támogatott térség háztartásaiban

1, ISPO, 1997. Measuring Information Society.

34. Meglévő szélessávú adatátviteli hálózat fejlesztése ASDL⁽¹⁾ technológiával

	Programmutató (a beavatkozás hatásaira vonatkozóan)	Környezetmutató (a támogatott térségre vonatkozóan)
Output mutató		
Végrehajtás	Lásd 33. példa	
Mennyiség	ASDL-vonalra cserélt állomások száma	Az ASDL-re cserélt vonalak aránya a támogatott régióban
Kapacitás	A potenciális kiszolgálható háztartások száma	A potenciális kiszolgálható háztartások száma a régióban
Eredménymutató		
Hálózati jellemzők	Lásd 33. példa	
Szolgáltatás-kínálat	Nyújtható szolgáltatások száma (Internet, interaktív TV stb.)	
Hatásmutatók		
Rákapcsolódás	ASDL-hozzáférést kért háztartások száma – 6 hónap múlva	ASDL-hozzáférést kért háztartások száma a régióban
ICT-használat	Szolgáltatásokra előfizetések száma – 6 hónap múlva A hálózatban töltött teljes idő – 6 hónap múlva	

(1) ASDL – Asymmetrical Digital Subscriber Loop

35. Egy városi távmunka-centrum felállítása

	Programmutatók (A beavatkozás hatásai vonatkozásában)	Környezetmutatók (A támogatott térség vonatkozásában)
Output mutatók		
Kapacitás	A telepített távmunka állomások száma	
Eredménymutatók		
A nyújtott szolgáltatás minősége	A nyitvatartási órák száma/hét A támogatott szolgáltatások száma (képzés, e-mail, web, stb.)	
Hatásmutatók		
Részvétel	A érintett cégek száma – hat hónap múltán	
Használat	A távmunka állomások kihasználtsága – hat hónap múltán	
Közlekedési idő	A közlekedési idő csökkenése a teledolgozóknál	A zsúfoltság miatti idővesztés
Vállalkozás indítások	Az új virtuális cégek száma	Az új vállalkozások száma a térségben/év
Foglalkoztatás	A virtuális cégek által létrehozott munkahelyek száma (nők aránya)	Az új vállalkozások által létrehozott új munkahelyek száma a térségben (nők aránya)

36. On-line szakmai képzési projekt

	Programmutatók (A beavatkozás hatásai vonatkozásában)	Összefüggés mutatók (A támogatott térség vonatkozásában)
Output mutatók		
A végső kedvezményezettek tevékenysége	Az on-line tanfolyamok aránya az összes tanfolyamhoz képest	
A képzés terjedelme	Az on-line órák száma (órák x hallgatók száma)	A hallgatók teljes száma a régióban
A hallgatók száma	A hallgatók száma (ebből nők száma)	
Eredménymutatók		
Képesítés	A képesítést nyert hallgatók száma az összeshez viszonyítva	
Hozzáférhetőség	Azon érintettek aránya, akik a távolsági problémák miatt hagyományos tanfolyamon nem tudtak volna részt venni	
Rugalmasság	Azon érintettek aránya, akik az idő problémák miatt hagyományos tanfolyamon nem tudtak volna részt venni	
A érintettek elégedettsége	Az elégedett és a nagyon elégedett hallgatók aránya	
Kimaradások	Kimaradási ráta az on-line tanfolyamon	Kimaradási ráta a hagyományos tanfolyamon
Hatásmutatók		
Elhelyezkedés	Azon érintettek aránya, akik munkába álltak – 12 hónap múltán (ebből nők)	Az újra elhelyezkedők éves rátája a munkanélküliek között a régióban

Más beavatkozások hatásai

Az információs társadalomra olyan más területeken való beavatkozások is nagy hatást gyakorolhatnak, amelyek magukba foglalnak ugyan ICT-alkalmazásokat, de nem ez a lényegük.

Tipikus példa erre az olyan ICT, ami alternatív lehetőséget biztosít a potenciális érintettek számára az információszerzésre. (pl. egy web-oldal kiépítésével). Számos olyan vállalkozás-támogatási forma van, amely az információs és képzési területekre terjed ki, és legalábbis részben az Internet révén férhető hozzá. Ugyanez érvényes a közlekedés ellenőrzési projektekre is, ami a közlekedési információt illeti és más hasonló beavatkozásokra. Egy másik példa a telematikai (adattovábbító) hálózatok alkalmazása a projektben dolgozók közötti kommunikáció megkönnyítésére (pl. járványprojektek esetében az adatok gyűjtése).

Ezekben az esetekben, az értékelés során a szolgáltatásban lévő technológiai innováció szintje az output mutatókkal mérhető (pl. a web-oldalak révén nyújtott vállalászati támogatások száma). Az eredménymutatókkal kell mérni a projektben az érintettek által használt technológiát (pl. információhozzáférés, a végső kedvezményezettekkel való kapcsolatteremtés, adatküldés, stb.) Végül, a hatásmutatókkal kell mérni a projekt hatását az ICT-re vonatkozó általános elfogadottság, érdeklődés és használatot tekintve (pl. azon érintettek aránya, akiknek a bizalma az ICT irányában megnőtt a projekt révén).

Az adatok hozzáférhetősége és összegyűjtése

Az outputtal kapcsolatos tömör információ általában könnyen beszerezhető a projekt pénzügyi végrehajtóitól. A legtöbb eredménymutatót számszerűsíteni kell a végső kedvezményezettekkel az érintettek megfigyelése révén, habár nem minden mutató teljesen tisztázott, főleg a legújabb alkalmazások tekintetében (pl. a telemunka).

A hatásmutatókat a érintettektől kell begyűjteni speciális felmérések, illetve esettanulmányok segítségével. Ez az információ általában érdeklő a végső kedvezményezetteket, így ők is bevonhatók az adatgyűjtésbe. Az esettanulmányok jobb és bővebb pontos információt adnak, mint a felmérések, főleg az olyan beavatkozásoknál, amelyek az ICT alkalmazását javító fejlesztésekre vonatkoznak, amelyek gyakran igen speciálisak és mélyreható elemzést igényelnek. Ez alátámasztja, hogy a minőségi adatok fontossága az ICT területén és más hasonló területeken továbbra is igen fontos.

A beavatkozások környezetmutatói ezen a területen általában az ICT- régió összefüggésekre vonatkoznak. Ezek főleg minőségi jellegű mutatók, és az esettanulmányoknak kell őket kidolgozni. A telekommunikációs infrastruktúra beavatkozásokra vonatkozó környezetmutatók elérhetők az ISPO és EUROSTAT, illetve a nemzeti ICT felmérések révén.

Főmutatók

Az alábbiakban bemutatott fő mutatók mind az azonos, mind a különböző programok különböző beavatkozásainak összehasonlítására és bizonyos esetekben az európai szintű összegezésre alkalmasak.

Szint	Főmutató
<i>Forrás</i>	A költségvetés felhasználási rátája (az allokált alapok aránya)
<i>Output(2)</i>	A projekt készültségi foka (a célkitűzés aránya) A projekt határidő-megfelelősége A potenciális kapcsolódások (vállalkozások/háztartások) viszonyítva az alaphálózatokhoz Az on-line képzési órák száma (férfi/nő arány)
<i>Eredmény</i>	Azon háztartások/gazdasági egységek száma, amelyek a hálózat szolgáltatását élvezik Megelégedettségi szint (a érintettek arányában) Azonnali sikerességi ráta (a tanfolyam végén képesítést nyerő érintettek száma)
<i>Hatás</i>	Az új infrastruktúrához kapcsolt felhasználók száma háztartás/gazdasági egység bontásban. A létrehozott bruttó hozzáadott-érték 12 hónap múltán (Euro/év/foglalkoztatottak száma) A létrehozott, illetve fenntartott nettó foglalkoztatás (nők aránya)

2.4 Kis és középvállalkozások versenyképessége

A Strukturális Alapok beavatkozásai a vállalkozások területén az ipari parkok létrehozása, a közvetlen pénzügyi támogatás és az üzleti szolgáltatások címen valósulnak meg. Ez utóbbiak a titkársági, az információs, tanácsadói és képzési tevékenységeket fedik le, amelyeket közvetlenül szolgáltatnak a vállalkozásfejlesztő ügynökségek, illetve közvetve biztosítanak a tanácsadók és technikai szakértők, stb. E tekintetben az ERDF és az ESF egyaránt részt vesznek a beavatkozásokban, de a vállalkozásokkal kapcsolatos beavatkozásokat az EAGGF és a FIG is finanszírozza. Az 1994–99 programidőszakban az összes forrás (23–30 Mrd EURO) 15–20%-a kifejezetten a KKV-fejlesztésekre fordítódott.

A beavatkozások érintettjei főleg KKV-k és mikrovállalkozások. Nagyobb vállalkozások is hozzájuthatnak támogatásokhoz, de a feltételek sokkal szigorúbbak az alábbi okokból.

A kicsik sokkal inkább ki vannak téve a gazdasági fluktuációnak. Nagyobb nehézséget jelent nekik a külföldi megjelenés, a megfelelő képzések megszerzésének finanszírozása, továbbá rá vannak szorulva a tanácsadásra és a képzésre. Általában jellemző rájuk a nagyobb élőmunka-igény, outputban nagyobb a fajlagos munkahely-szám, innovatívabbak, alkalmazkodóbbak és rugalmasabbak, mint a nagyobb cégek.

Mivel az KKV-k versenyképessége az EU-n belül politikai prioritást is élvez, minden lehetséges helyen mutatórendszerekkel kell vizsgálni a helyzetüket. A “mainstream” elvnek megfelelően nemcsak az output mutatókat kell lebontani nagy/közepes/kis vállalkozások szerint, hanem az eredmény, a hatás és a forrás mutatókat is.

Vannak a támogatás megfigyelése és értékelése terén olyan kritikus jellemzők, amelyek igen fontosak a mutatórendszerek meghatározásában. A támogatás szintje sokszor sokkal kisebb, mint az érintett cég saját hozzájárulása és ez nehézségeket okoz a következmények megértésében, még a végrehajtó számára is. Vannak olyan beavatkozások, amelyek közvetett támogatást nyújtanak egy vállalkozási csoport számára és ez sokszor az érintettekkel való kapcsolat elvesztéséhez vezet. Továbbá, egy vállalkozás fejlődésében a versenykörnyezetnek nagyon nagy szerepe van az összefüggések szempontjából és ez megnehezíti a közösségi beavatkozások speciális következményeinek a nyomon követését. Végül a vállalkozás számára releváns célterület eltér a (támogatásra) jogosulttól.

Beavatkozások e téren

Forrásmutatók

Sok támogatási szolgáltatás keresletvezérelt és így a pénzügyi teljesítés eredménymutója időben változik az üzleti forgalom és a makrogazdasági feltételek függvényében.

Output mutatók

A beavatkozások outputjai a fizikai infrastruktúra vonatkozásában fizikai mutatókkal mérhetők – pl. ” a szolgáltatott vagy felújított helyiségek alapterülete (m²)”.

Sok esetben a támogatások lényegében inkább szolgáltatásra irányulnak, mint termelésre vagy beruházásra. Ekkor az output mutatók a tevékenységet (pl. a tanácsadó cégek száma, stb.) és a finanszírozott szolgáltatás terjedelmét mérik.

Általános esetben a pénzügyi vagy szolgáltatási támogatás fő eredménymutatója ”a támogatott vállalkozások száma”, ami jó alapmutató. Ugyanakkor, ha ezt kombinálják a támogatás mértékével, egy hasznos támogatás-intenzitást mérő mutató jön létre, ami alkalmas összehasonlítási célokra. Ez a mutató lebontható különböző kategóriák szerint, mint pl. nagyság és a támogatott cég feltételezett növekedése (pl. a foglalkoztatottak számában), a támogatott cég jelen vagy jövő tevékenysége (pl. a növekvő vagy csökkenő piaci pozíció).

Eredménymutatók

Az eredménymutatók a vállalkozási formák és a diverzifikáció tekintetében a termelői struktúrákban bekövetkezett azonnali változásokról informálnak. A ”kiadások összege a kapott támogatáshoz viszonyítva” mutató méri a kiegyenlítő hatást. A ”támogatott vállalkozások aránya az adott térségben vagy csoportban” mutató ugyancsak jó mutató ezen a területen. Ez a program behatolási fokát jelzi az adott térség összes vállalkozásához viszonyítva. Egy további eredménymutató ”a nagyon elégedett érintettek aránya”. Ez a program befejezte után a további fejlemények nyomán követésével hozható létre.

Hatásmutatók

A fizikai infrastruktúra területén végzett beavatkozásoknál jól alkalmazhatók a fizikai paraméterek, mint mutatók. (pl. a támogatott cégek által vásárolt vagy bérelt helyiség m² – három év múltán).

A cégek támogatása hatással lehet az ott dolgozó emberekre, valamint különböző más cégjellemzőkre is. Növekedhet a tudás és szakmai hozzáértés, ami segítheti az üzleti tervezést, a végrehajtást, a marketinget, a termék-előállítást, valamint a termelési és elosztási rendszereket. A végső cél a cégek bővülésének, piaci részesedésének, forgalmának, a hozzáadott-értékének, valamint a térség foglalkoztatási helyzetének javítása.

A hatásmutatóknak figyelembe kell venni azt az időszakaszt, amely alatt a hatások ki-fejlődnek – ami általában a beavatkozás után egy vagy három év. Meg kell jegyezni, hogy ez az idő általában túlnyúlik a teljes regionális programon, és ez a program vég-rehajtása során nehézségeket okozhat.

A támogatás hatással lehet a szállítók (növekvő output), a fogyasztók (jobb minőség és/vagy alacsonyabb ár) és a versenytársak (csökkent forgalom) teljesítményszintjére is. Ezt figyelembe kell venni a beavatkozások átfogó nettó hatásának vizsgálatánál.

Megjelenhetnek szélesebb körű multiplikátor hatások is a foglalkoztatás és a támogatott cégek által termelt bevételek révén.

A fő cél a legtöbb cégnél a profit növelése, csak néhány cég elsődleges célja a munkaerő-helyzet javítása. A legtöbb esetben a munkaerő-felvétel kényszerűség, de a vállalkozásoknak meg kell találni a megfelelő egyensúlyt.

Vannak esetek, amikor a támogatás az üzletet hatékonyabbá és kifizetődővé teszi, de nem teremt új munkahelyeket – főleg rövidtávon nem. Általában azonban remélhető, hogy a versenyképesség javulása szélesebb körben is kifejti hatását – hosszútávon.

Fontosak az összefüggések is: egy nyomott gazdasági környezetben ugyanannak a támogatásnak a hatása az outputra és a foglalkoztatásra esetleg sokkal kisebb, mint egy virágzó gazdasági környezetben. A megfigyelő és értékelő programoknak ezeket a körülményeket is figyelembe kell venni.

Vannak cégek, amelyek a költségek lefaragásával (beleértve a foglalkoztatást is) és alacsonyabb környezetvédelmi kiadások által előidézett alacsony árakkal; míg mások az innovációval, a termékskála megfelelő összetételével, a magasabb szakmakultúrával és a termelékenység növelésével tudnak sikeresek lenni. Ezeket a különbségeket a hatásmutatók különböző kombinációival figyelembe kell venni.

37. Az új vállalkozásokba kezdő vállalkozók támogatása

	Programmutatók (A beavatkozás hatásai vonatkozásában)	Összefüggés mutatók (A támogatott térség vonatkozásában)
Output mutatók		
A végső kedvezményezettek száma	A direkt támogatást nyújtó szervezetek száma	
A szolgáltatás terjedelme	Az új vállalkozást indítani akaró érintettek által igénybe vett szakértői tanácsadói órák száma	
Eredménymutatók		
Vállalkozások létrehozása	A támogatás révén indított új vállalkozások száma (női tulajdonosok aránya)	Vállalkozásalapítási ráta Vállalkozások száma/év/tízezer lakos (női tulajdonosok aránya)
Megelégedettségi ráta	Az elégedett vagy nagyon elégedett érintettek aránya	
Hatásmutatók		
Új vállalkozások megmaradása	A támogatott vállalkozások túlélési rátája – 18, 24, 36 hónap múltán (ebből női)	Vállalkozások túlélési rátája 18/24/36 hónap múltán
Közvetlen foglalkoztatás	A nettó munkahelyek száma a támogatás révén létrejött új üzletekben 18 hónap múltán (nők aránya)	

38. Információs támogatás a KKV-k exportképességének növelésére

	Programmutató (a beavatkozás hatásaira vonatkozóan)	Környezetmutató (a támogatott térségre vonatkozóan)
Output mutató		
Kedvezményezettek száma	Támogatott KKV-k(1) (2) száma	A KKV-k száma a régióban
Eredménymutató		
Elégedettségi ráta	Az elégedett és nagyon elégedett érintettek aránya	
Földrajzi diverzifikáció	Exportálóvá vált KKV-k száma Az újabb piacokra exportáló KKV-k száma	
Hatásmutatók		
Export (3)	Az export bevételi aránya a támogatott KKV-k esetében – 18 hónap után	A KKV-k exportjának aránya a régióban
Hozzáadott-érték	18 hónap után a létrejött hozzáadott-érték	Az egy foglalkoztatottra jutó átlagos hozzáadott-érték a régióban
Közvetlen foglalkoztatás	Nettó létrejött munkahelyek száma (FTE és a nők aránya) az exporteladásokkal kapcsolatban – 18 hónap után	A munkanélküliek létszáma a régióban

- (1) Az EU standardok szerint KKV-nek minősül: kevesebb, mint 250 foglalkoztatott; az éves bevétel kevesebb, mint 40 mEURO vagy a saját vagyona kevesebb, mint 27 mEURO; független tulajdonban vagy a nagyvállalkozás által birtokolt rész kevesebb, mint 25%.. A kisvállalkozás a következőképpen határozható meg: kevesebb, mint 50 foglalkoztatott; éves bevétel kevesebb, mint 7 mEURO és a saját vagyona kevesebb, mint 5 mEURO és független tulajdonban van. A mikrovállalkozás kevesebb, mint 10 főt foglalkoztat.
- (2) Az üzleti információs támogatás meghatározása a brit 2. Célkitűzés keretein belül minimum 5 napos támogatás jelent, ami 3500 EURO értékű.
- (3) Exporteladás meghatározható, mint az összes eladás és a régió kívüli vásárlóval, vállalkozással és szervezettel megkötött üzleti szerződések értéke. További mutató lehet az országon belüli eladások értéke.

39. Vállalkozások indításához szükséges infrastruktúra támogatása

	Programmutatók (A beavatkozás hatásai vonatkozásában)	Összefüggés mutatók (A támogatott térség vonatkozásában)
Output mutatók		
Mennyiség	A cégek számára rendelkezésre álló ipari terület (ipari park) nagysága (ha)	Az ipari parkok összterülete a térségben
A érintettek száma	A támogatott projektek száma (ebből az SME –k száma)	
Eredménymutatók		
Kiegyenlítő hatás	A részvevő, illetve igénybevevő cégek saját beruházásai	
Hatásmutatók		
Hozzáadott-érték	Lásd 38. példa	Lásd 38. Példa
Közvetlen foglalkoztatás	A létesített nettó munkahelyek száma (ebből mennyi a női) – az igénybevevő cégeknél – 18 hónap múltán	Lásd 38. Példa
Lökés hatás	A régióban az igénybevevő cégek szállítójaként működő cégek százalékaránya az igénybevevő cégekhez viszonyítva – 18 hónap múltán	

Más beavatkozások hatásai

Az olyan területeken, mint pl. az K+F és a szállítás, végrehajtott beavatkozások általában hatással vannak a KKV-k és a nagyobb vállalkozások versenyképességére is. A közlekedési beavatkozások sokszor közvetett hatást gyakorolnak a makrogazdasági mechanizmusok révén. Következésképpen nagyon nehéz ezek nyomon követése, illetve értékelése. Gyakran fordul elő, hogy ahol a beavatkozás kutatási központokra irányul, azzal a céllal, hogy közvetve erősítse a régió cégeinek innovatív kapacitását, végül növekszik a regionális versenyképesség. Ebben az esetben speciális hatásmutatókat lehet használni egy értékelő felmérésben.

40. Projektek támogatása regionális kutatási központokban

	Programmutatók (A beavatkozás hatásai vonatkozásában)	Összefüggés mutatók (A támogatott térség vonatkozásában)
Output mutatók (a K+F terén)		
A támogatott projektek száma	A támogatott kutatási projektek száma	A kutatási központok száma a térségben
Eredménymutatók (a K+F terén)		
Projekt végrehajtás	Azon projektek aránya, amelyek sikerrel zárultak egy referált folyóiratban történő publikációval	
Hálózat	Azon regionális vállalkozások száma, amelyek közös kutatási projekteken vettek részt (ebből a KKV-k aránya)	
Hatásmutatók		
Gazdasági előnyök	Azon regionális vállalkozások száma, amelyek részt vettek a támogatott kutatási projekteken, és amelyek szerint ez pozitív lökést adott nekik – 18 hónap múltán (ebből a KKV-k aránya)	
Hozzáadott érték	A támogatott projektek révén előállt összes hozzáadott-érték (a szerepek súlyozásával kell megállapítani)	

Az adatok hozzáférhetősége és összegyűjtése

Az output és eredmény adatok többségét a Strukturális Alapok által finanszírozott projektek végrehajtóitól kell megszerezni. Olyan egyszerű adatokat kell gyűjteni, mint a darabszám, a nagyság és a támogatott üzlet típusa, illetve a megelégedettség. Ez vonatkozik az ipari helyiségek támogatására, illetve a hálózatok révén való támogatásokra is. Módszeresen le kell bontani az adatokat, legalább az üzlet nagysága szerint (0–10 munkavállaló, 11–50, 51–250, vagy több) és a szektor szerint (növekvőben lévő vagy hanyatló kereslet).

A hatásmutatókat maguktól a vállalkozásoktól kell megszerezni speciális felmérések segítségével. A külső csoportok alkalmazása az információgyűjtésben megbízhatóbbá teheti a válaszokat. A teljeskörű felmérések költsége általában igen magas, ezért mintavételes és extrapoláló megoldásokat kell alkalmazni. Megfelelő figyelmet kell fordítani arra is, hogy az extrapoláció magában foglalja a hiba kockázatát. A hatások bonyolultsága és a kapcsolatos kérdések komplexitása miatt általában eredményesebb a sze-

mélyes interjú, mint az utólagos kérdőívek, de a telefonos interjú lehet kompromisszum. Fontos, hogy a felmérési módszerekre vonatkozó döntések helyben szülessenek és az adott helyzethez igazodjanak (lásd MEANS 3. kötet).

Az környezetmutatók értelemszerűen vonatkoznak a regionális és a nemzeti összefüggésekre. Ezeket az európai, illetve a nemzeti közigazgatási nyilvántartásokból, statisztikákból és felmérésekből lehet megszerezni. Az EUROSTAT kifejlesztett egy speciális adatbázist a regionális ipari statisztika számára 1994-től, éves bontásban.

Főmutatók

Az alábbiakban bemutatott fő mutatók mind az azonos, mind a különböző programok különböző beavatkozásainak összehasonlítására és bizonyos esetekben az európai szintű összegezésre alkalmasak.

Szint	Főmutató
Forrás	A költségvetés felhasználási rátája (az allokált alapok aránya)
Output	A végső kedvezményezettek és a érintettek közötti kapcsolatok száma (ebből KKV) A projekt alkalmazások száma (ebből KKV) A kiválasztási ráta (a pénzügyileg elfogadott projektek aránya és ezek hány %-át javasolták KKV-k) A gyorsan növekvő szektorok projektjeinek kiválasztási rátája (az átlagos kiválasztási ráta hányadában és ebből az KKV-k által javasoltak aránya) A érintettek által igénybevett szakértői tanácsadási órák száma (vállalkozás beindításához) A program eredményeként adott közvetlen támogatást, illetve szolgáltatást igénybevevő cégek száma (ebből a KKV-k aránya)
Eredmény	A gyorsan növekvő szektorban működő igénybevevő cégek aránya (ebből a KKV-k aránya) A high tech projektekbe bevont igénybevevő cégek aránya (ebből a KKV-k aránya) Elégedettségi ráta (az elégedett, illetve a nagyon elégedett érintettek aránya) Kiegyenlítő hatás (a magánszektorban a támogatott programhoz kapcsolódó saját kiadásai)
Hatás	Azon támogatott új vállalkozások aránya, amelyek még 18, 24 és 36 hónap múltán is aktívak A létrehozott hozzáadott-érték (18 hónap múltán EURO/év/alkalmazott) A létrehozott, illetve fenntartott nettó foglalkoztatás (ebből a KKV-knél és ebből női) Regionális lökés hatások (azon regionális cégek - ebben a KKV-k aránya, amelyek 18 hónap múltán a támogatott vállalkozások beszállítójaként működnek)

2.5 Városfejlesztés

A városfejlesztés itt alkalmazott definíciója: “olyan tevékenységek együttese, amelyek befolyásolják az egyéni és a társadalmi jólétet a városi területeken, természeti változások vagy a területhasznosítás intenzitásának változása és e változások szabályozása révén.”

A Strukturális Alapok keretében a beavatkozások négy fő célra irányulnak ezen a területen.

1. Az első cél olyan gazdasági hatás létrehozása, amely munkahelyeket teremt és a vállalkozások fejlődését segíti, azon elv alapján, hogy minden egyén legyen képes kereső tevékenységet kifejteni és találjon munkahelyet.
2. Mindenkinek egyenlő esélye legyen, beleértve a foglalkoztatást, az egészségügyet és a tanulást; függetlenül társadalmi, etnikai vagy nemi hovatartozásától, ebből következően a második cél a társadalmi hatásra irányul.
3. A harmadik cél a környezetvédelemre irányul, miután a városi élet hatással van a természeti és épített környezetre, valamint a fizikai erőforrások felhasználására. A városi élet fejlődését támogató beavatkozások a fenntarthatóságot célozzák (azaz tekintettel kell lenni a természeti és az épített környezetre a városokban, és nem szabad kimeríteni a természeti erőforrásokat). Amennyiben negatív környezeti hatások jelennek meg, a cél azok mérséklése.
4. Végül, de nem utolsó sorban a beavatkozásoknak elő kell segíteni a polgári (citoyen) öntudat kialakulását, hogy az egyének minél aktívabban vehessenek részt életük és környezetük alakításában. A városfejlesztésben gyakran keverve jelenik meg ez a négy dimenzió és így a szektorbázisú mutatók általában irrelevánsak.

Némely Strukturális Alap beavatkozások gyakran kétoldalúak: a támogatott városok fejlődését célozzák, ezzel csökkentik a szegény és az előnyösebb helyzetben lévő területek közötti különbséget. Ez a két cél általában kiegészíti egymást, semmint versenyez. Ha a cél az általános városfejlesztés, a beavatkozások főleg gazdasági és társadalmi jellemzőkkel rendelkeznek. Ha a program arra irányul, hogy az elmaradott területeket integrálják a nagyvárosba, a beavatkozás főleg a társadalmi életet és a polgári jelleget igyekszik fejleszteni.

Sok olyan Strukturális Alap beavatkozás, amely első pillanatban úgy tűnik teljesen irreleváns a városfejlesztés szempontjából, végül mégis jelentős hatást gyakorol a városi térségre. Például a halászat és a mezőgazdasági szektor szerkezetátalakítása a tengerparti városok és a piacot jelentő vidéki vásárvárosok életét jelentősen befolyásolja.

A városfejlesztés megfigyelése és értékelése számos jellegzetességgel bír. A releváns városfejlesztési területek gyakran kicsik, helyi jellegűek, és nem foglalkozik velük a

közigazgatás és a statisztika. Továbbá a városfejlesztés sok célt és tevékenységet ölel fel a műszakitól a politikai jellegűekig.

Beavatkozások e téren

Forrásmutatók

A pénzügyi felhasználások mutatóit le kell bontani a különböző városok, és a városokon belüli szegényebb területek ráfordításai szerint. Ugyanakkor, ha csak a programot már eleve nem ezzel tervezték, ezt a bontást nem kell egy monitoring rendszer révén számszerűsíteni, hanem az értékelési fázisban szükséges egy külön tanulmányt készíteni.

Output mutatók

Az olyan output mutatók, mint a készültségi fok és a határidő megfelelés, jól használhatók az olyan fizikai projekteknél, mint az elhagyott területek rehabilitációja vagy a lakásfelújítás. Az output mutatók az olyan fizikai projekt jellemzőket is felhasználhatnak, mint "a felújított házak száma" vagy "a rehabilitált területek nagysága (ha)".

Sok városfejlesztésre irányuló beavatkozás kínál szolgáltatásokat (pl. iskolázás, lakásügyek és képzés). Az ilyen típusú beavatkozások esetében a városfejlesztést a végső kedvezményezett tevékenységére és a nyújtott szolgáltatás mértékére irányuló mutatókkal követik nyomon (pl. a tanácsadás x órák száma).

Vannak olyan output mutatók, amelyek programszinten megfigyelhetők az adott output arányának mérésével. Az output mutatók révén azonban néha mégsem különíthetők el meggyőző módon a fejlesztési program városfejlesztési részei, pl. a tanfolyamot a város üzleti központjában szervezik, de a hallgatókat a legszegényebb negyedből toborozzák.

Eredménymutatók

A városrehabilitációs programok esetében a közvetlen és a közvetett érintettek közötti különbségtétel problematikus lehet. Pl. az elhagyott ipari terület, illetve a rossz minőségű lakások felújítása javítja a közvetlen környezet város lakóinak környezetét. Ezért az adott körön belül lakókat (általában 1 km) a beavatkozás érintettjeinek tekintik, így a szomszédos lakosság száma eredménymutató.

Hatásmutatók

Viszonylag könnyű egy adott intézkedés speciális hatását leíró mutató kialakítása. Pl. a érintetteket felkérjük, hogy nyilatkozzanak, mennyire érzik magukat kirekesztve vagy milyen a környezetük. De, főleg amikor sok kis projektről van szó, - és a városfejlesztésben ez gyakori eset - adódnak nehézségek. Ezek ugyanis inkább általános változásokat jelentenek, mintsem a érintetteket érintő speciális hatásokat. Következésképpen nagy figyelmet kell fordítani olyan hatásmutatók megválasztására, amelyek mind a program, mind a város összefüggésében informatívak.

41. Új hiteltanácsadó és helyi hitelkeret szolgáltató szervezetek létrehozása

	Programmutatók (A beavatkozás hatásai vonatkozásában)	Környezetmutatók (A támogatott térség vonatkozásában)
Output mutatók		
A érintettek száma	A támogatásban részesülő szervezetek és keretek száma	
Eredménymutatók		
Hitel költség	A kínált átlagkamat a normatív kereskedelmi kamat arányában	
Hatásmutatók		
Használat	Az igénybevevő helyi lakosok száma/év – egy év múltán	A helyi lakosok létszáma
Eladósodás	Azon igénybevevők aránya, akiknek sikerül visszafizetni adósságukat – egy év – három év múltán	

42. Leromlott városrész felújítása

	Programmutatók (A beavatkozás hatásai vonatkozásában)	Környezetmutatók (A támogatott térség vonatkozásában)
Output mutatók		
Mennyiség	A felújított vagy épített lakások száma A felújított vagy épített üzletek száma	Az új lakások száma a térségben
Eredménymutatók		
A városi környezet minősége	A felújított terület közvetlen környezetben (1 km) élő lakosok becsült száma	A lakosok száma a térségben
Hatásmutatók		
A érintettek száma	A lakást vásárló vagy bérlő lakosok száma A felújított vagy épített új egységekben induló üzletek száma – egy év múltán	A lakosok száma a térségben
Hozzáadott-érték	A helyi vállalkozásokban létrehozott hozzáadott-érték – egy, illetve három év múltán	Az összes hozzáadott-érték a térségben
Foglalkoztatás	A helyileg létrehozott, illetve fenntartott munkahelyek száma (mennyi a női) – egy, illetve három év múltán	A térségben létrehozott munkahelyek száma (ebből női) – egy, illetve három év múltán
Vonzóerő a lakosság felé		A támogatott területen élő azon lakosok aránya, akik itt kívánnak maradni a következő 5 évben
Egészség		Azon helyi lakosok száma, akik a rossz lakáskörülmények miatt betegedtek meg

43. Közösségi szervezetek támogatása

	Programmutatók (A beavatkozás hatásai vonatkozásában)	Környezetmutatók (A támogatott térség vonatkozásában)
Output mutatók		
Igénybevevő szervezetek száma	Azon közösségi szervezetek száma, amelyeknek elfogadták a projektjét (5-nél kevesebb, 5–25, illetve 25-nél több önkéntes)	
Eredménymutatók		
Figyelem a hátrányos területekre irányuljon	Azon támogatott szervezetek aránya, amelyek a szegény negyedekben működnek, illetve amelyek tagjai a szegénynegyedekben laknak	
Hatásmutatók		
A közösségi szervezetek tevékenysége	Azon felnőttek száma, akik tevékenységet vállalnak a támogatott közösségi szervezetekben – egy év múltán	Azon felnőttek száma a városrészben, akik legalább egy közösségi szervezetben tevékenységet vállalnak
Polgári részvétel		A legutóbbi helyi szavazásban a részvételi arány
Megkülönböztetés/kirekesztés	Azon felnőttek aránya, akik tevékenykednek a támogatott szervezetben és akik ugyanakkor megkülönböztetés/kirekesztést éreznek.	Azon polgárok aránya, akik megkülönböztetést/kirekesztést éreznek

Más beavatkozások hatásai

A fiatal munkanélküliek átképzési programja tipikus példa, hogy a beavatkozás a városfejlesztésen kívüli megyébe, de mégis hatással van rá. Ebben az esetben az “x hónapon belül munkát találó érintettek száma” mutató az általános értékelés első mutatója. Azonban még számos olyan mutató van, amelyik közvetlenül vagy közvetve, de kapcsolódik a városfejlesztéshez (pl. az érintettek nagyobb jövedelme megemeli a magán lakásberuházások szintjét a célterületen, a demonstrációs hatás, amely által oszlik a korábban munkanélküliekről alkotott negatív előítélet), de nem számszerűsíthetők. Gyakorlatilag, a megfigyelésnek az eredményekre és az első körös hatásokra kell korlátozódni. Sok esetben csak tanulmányok és minőségi értékelés révén lehetséges nyomon követni és meggyőzően értékelni a másodlagos, illetve harmadlagos hatásokat; ha egyébként a városfejlesztés elérte célját.

44. Képzési program tartós munkanélküliek számára

	Programmutatók (A beavatkozás vonatkozásában)	Környezetmutatók (A támogatott térség vonatkozásában)
Output mutatók (a képzés területén)		
A hallgatók száma	A végzett hallgatók száma	A tartós munkanélküliek száma a szegény városrészben
Eredménymutatók (a képzés területén)		
Képesítés	A sikeresen végzett hallgatók száma	
A érintettek elégedettsége	Az elégedett és a nagyon elégedett hallgatók aránya	
Hatásmutatók		
Munkanélküliség	Azon hallgatók száma, akik szegény városrészben élnek, és akik már egy évnél hosszabb ideje munkanélküliek (nők aránya)	Azon tartós munkanélküliek átlagos aránya, akik egy éven belül munkához jutnak
Szegénység	Azon hallgatók száma, akik szegény városrészben élnek, és akik egy év után sem jutnak előre (nők aránya)	Azon háztartások aránya a városrészben, amelyekben legalább egy minimális keresmény van.

Az adatok hozzáférhetősége és összegyűjtése

A városfejlesztési koncepció öt statisztikai adatbázisra épül:

1. városrészek (általában statisztikailag külön kezelve),
2. városi agglomeráció (különböző, folyamatosan kiépülő városközpontokat foglal magába),
3. a város jellemző részei (pl. kerületek),
4. vonásrégió (ez egy városmagot és annak befolyási övezetét jelenti, illetve egy foglalkoztatási térséget),
5. többközpontú városi régió (folyamatosan kiépülő központok, amelyek körül a társadalmi és gazdasági tevékenységek polarizálódnak).

A legtöbb országban e szintekre készül valamilyen statisztika, azonban a végső kedvezményezettek az adatgyűjtésnél nemigen használják ezeket a meghatározásokat. A programvégrehajtóknak tehát komoly koordináló munkát kell végezni a városfejlesztési monitoring (output és eredmény) mutatók megalkotásához. A mutatók kialakításánál először tisztázni kell az adatmeghatározásokat. Amennyire csak lehetséges a városi területeket a közigazgatási egységek szerint kell definiálni, miután a hozzáférhető statisztikák elsősorban így készülnek és a beavatkozók is e keretekben tudják kezelni a strukturális beavatkozások és a helyi politikai kezdeményezések kérdéseit.

Amennyiben az értékelési adatokat speciális felmérések révén szerzik, könnyű ad hoc jelleggel térségeket behatárolni. Szigorúan követni kell azonban a hivatalos statisztikai egységeket az környezetmutatókkal való összehasonlítások során.

A városaudit mutatói

TÉMÁK	TÉMAKÖRÖK	MUTATÓKRA PÉLDÁK
Társadalmi-gazdasági szempontok	Jövedelemtermelés	Egy városi terület összes GDP /összlakosság
	A munkanélküliség szerkezete	A hat hónapnál hosszabb munkanélküliek aránya
Részvétel	Részvétel a választásokon	A legutóbbi választások részvételi aránya
Az oktatás és képzés szintje	Szakmai képzések	A szakmai képzéseken érintett munkanélküliek aránya
	A gyermekgondozáshoz való hozzáférés	A 18 hónapos és iskolás kor közötti gyermekek száma A köz és magán óvodák száma
Környezetvédelem	Közlekedési helyzet	Az autót használó, a tömegközlekedést igénybevevő és a gyalogos, illetve a kerékpáros dolgozók aránya
	Zöldövezetek és a népsűrűség	Összlakosság/összterület (ha)
Pihenés és művelődés	Könyvtárak	Könyvtárba beiratkozottak aránya

Az környezetmutatók forrása a nemzeti és a regionális statisztika. Pl. 30 város által alkotott klub kifejlesztett egy városfejlesztési statisztikát, amely számos nagyon fontos mutatót, a társadalmi és etnikai integrációra vonatkozó véleményt kezel. Az európai városokban sokféle besorolási gyakorlat van és nagyon sokféle mutató használatos. Az környezetmutatók széles skálája megtalálható a hivatalos közleményekben is. A mutatók fő forrásai a következők: EUROSTAT, DG XVI. közlemények, DG XI. Városi Környezet Egység és Helyi Fenntarthatósági Adatbázis és az Európai Környezeti Ügynökség (EEA).

Főmutatók

Az alábbiakban bemutatott főmutatók mind az azonos, mind a különböző programok különböző beavatkozásainak összehasonlítására és bizonyos esetekben az európai szintű összegezésre alkalmasak.

Szint	Főmutató
<i>Forrás</i>	A költségvetés felhasználási rátája (az allokált alapok aránya) A legelmaradottabb térségekre vonatkozó projektek aránya
<i>Output</i>	Kiválasztási ráta (Az elfogadott projektek aránya – férfi/női) A projekt készültségi foka A projekt határidő megfelelése A szolgáltatott órák száma (képzés, tanácsadás, stb.) A program révén közvetlen támogatásban részesülő egyének száma (nő/ferfi) – beleértve a szegényebb városrészben élőket is.
<i>Eredmény</i>	Elégedettségi ráta (az elégedett/nagyon elégedett érintettek aránya)
<i>Hatás</i>	Azon érintettek aránya, akik nem igénylik a szolgáltatás segítségét – 18 hónap múltán Azon érintettek aránya, akik stabil munkához jutottak – 18 hónap múltán Vonzó jelleg a lakosság felé (azon lakosok aránya, akik a térségben akarnak maradni)

3. HÁROM FŐ STRATÉGIAI CÉLLAL KAPCSOLATOS MUTATÓK

3.1 Gazdaságfejlesztés

A strukturális beavatkozások egyik fő célja a regionális és helyi gazdasági fejlődés előmozdítása. A Strukturális Alapok révén finanszírozott beavatkozások csak olyan általános célkitűzéseket tartalmaznak, mint a munkahelyteremtés és az életszínvonalbeli különbségek csökkentése, de e célok egyaránt tartalmaznak társadalmi és gazdasági elemeket.

A gazdasági fejlődés végső célja a támogatott térség népessége jövedelmének növelése. Ennek oka, hogy számos feltételezés szerint a regionális gazdasági tevékenység volumene (a gazdaság fejlődése) arányos a lakosság jövedelmének növekedésével.

A strukturális beavatkozások zömében gazdasági intézkedések dominálnak. Vannak ugyan nem gazdasági jellegű intézkedések is, de inkább csak a tervezési és a megvalósítási fázisban, de lényegében gazdasági megfontolásokról vezérelve. Következésképpen a gazdasági mutatóknak kiemelt szerepük van. A gazdasági fejlődést leginkább a következő területek révén lehet befolyásolni: közlekedés, energiatakarékosság, információs társadalom, képzés, K+F, vállalkozások támogatása, idegenforgalom, mezőgazdaság és halászat.

Ez a kötet sok ilyen témát átfog és sok különböző, a gazdaságfejlődést befolyásoló tényezőt vizsgál (pl. vonzóerő, hozzáférhetőség, stb.) A különböző mutatók külön-külön kerülnek bemutatásra az adott részeknél. Ez a fejezet a szó szoros értelmében vett gazdasági mutatókkal foglalkozik, mint pl. a bevétel-jövedelem, GDP, hozzáadott-érték, beruházás, export, stb. Miután a regionális és a helyi gazdasági fejlődés a hatások szempontjából más témakörök beavatkozásaiból származik, a "Beavatkozások e téren" résznek itt nincs értelme.

A gazdaságfejlődésre gyakorolt hatások

Hatásmutatók

A gazdaságfejlődést mérő mutatók a hatásokra összpontosítanak, különösen a legközvetlenebb makrogazdasági hatásokra. A régió teljesítményszintjének összehasonlíthatósága végett nagyszámú környezetmutató szerezhető be a kistérségi, regionális, nemzeti és európai szinteken. A legfontosabb gazdasági mutató a GDP/fő, amely a régió gazdasági egységei által létrehozott teljes hozzáadott-értékét méri a lakosság létszámához viszonyítva. Miután a hozzáadott-érték végül szétosztásra kerül bérek, kamatok, adók stb. formájában, ezért a GDP arányosnak tekinthető a regionális bevétellel. Azonban a regionális GDP/fő nem felel meg pontosan a régió lakossága felé szétosztott pénzügyi forrásoknak. Azt is figyelembe kell venni, hogy létezik régiók-közi társadalmi transzfer is, valamint vannak részvényesek; és bár kisebb mértékben, de vannak olyanok, akik a régióban dolgoznak, de nem ottani lakosok.

Miután a GDP az egyedi gazdasági egységek által létrehozott hozzáadott-értékek aggregátuma, e mutatók használata érdekes kapcsolatot teremt a programhatások és a regionális összefüggések között. A “támogatott projektek által létrehozott hozzáadott-érték” mutató tekinthető a regionális GDP mikrogazdasági jellegű megfelelőjének, de ezzel óvatosan kell bánni.

Hozzáadott-érték: egy fontos hatásmutató

A hozzáadott-érték egy fő Hatásmutató, mert nemcsak a Strukturális Alap beavatkozása által helyileg létrehozott gazdasági eredményeket fedi le, hanem a foglalkoztatási lehetőségek minőségének értékelésére is alkalmas. A hozzáadott-érték számos úton és számos szinten definiálható és mérhető; pl. az egyedi gazdasági egységek szintjén a következőképpen mérhető:

- *Az output (eladások) és a materiális források (nyersanyagok, szolgáltatások és félkész termékek) értéke által létrehozott jövedelem közötti különbség, amely ezen output létrehozása céljából került fogyasztásra.*

Vagy:

- *Az alkalmazott termelési tényezők megtérülési kombinációja. Ez magába foglalja az élők munkára fordított béreket és kereseteket, plusz a tulajdonosok profitját és a területért fizetett bérleti díjat.*

Gyakorlatilag a hozzáadott-érték a béreket, a kereseteket és a profitot tartalmazza.

A hozzáadott-érték aggregátuma a gazdaság valamennyi szektorát illetően képezi a regionális gazdasági jólét mutatóját, a bruttó hazai termék értékét (feltéve, hogy minden pénzügyi tranzakció a régió belül marad).

Probléma, hogy a várt hatás a beavatkozás után hosszú idő múlva jelentkezik, mivel a strukturális átalakítások hosszútávú társadalmi, technológiai és gazdasági folyamatok eredményei. A tényleges hatás csak a megváltozott helyzet után mérhető. Ez sokszor több évet is jelenthet. Probléma az is, hogy a gazdasági teljesítményszint nagymértékben függ a makrogazdasági feltételektől. A beavatkozások hatékonysága nagyobb az állandó növekedési periódusokban, mint recesszió idején. Pl. a beruházási támogatásoknál a kiegyenlítő hatás nagyobb magasabb keresleti szintnél, mint hanyatló kereslet esetén.

Regionális különbségek

Hogyan tudnak mutatók a régió általános gazdasági teljesítményszintjéről tiszta képet nyújtani? A régiók rengeteg külső hatásnak vannak kitéve (gazdasági környezet, nemzetközi verseny, nemzeti és nemzetek feletti szabályozások és politikai döntések stb.), így csak kevés teljesen tiszta következtetés vonható le az abszolút teljesítmény elemzéséből. Kedvezőbb, ha a mutatók relatív formában fogalmazódnak meg.

Pl. egy kistérség gazdasági teljesítményszintjét illetően (pl. a NUT3 régió a 2. Célkitűzésre jogosult) mérhető a régióhoz (pl. a releváns NUT2 régióhoz), a nemzeti államhoz és az Európához képest vett különbségek. De miért

kell ennyi mindent figyelembe venni?

Így pl. megfigyelhető, hogy ha a kistérség mind a nemzeti, mind az európai szinthez képest rosszul teljesít, de jobb teljesítményt nyújt, mint az a régió, amelyhez tartozik, illetve az is megállapítható, hogy ha GDP/fő értéke és a GDP növekedési rátája rosszabbak, mint a régióé, az államé, illetve Európáé. Ekkor a fejlődés előmozdítása céljából politikai beavatkozásra van szükség, amely csökkenti a kistérség és a régió közötti különbséget. Az ilyen vizsgálatok jelzik, hogy az első lépések sikeresek a kistérségben és javulás várható a közeljövőben.

Érdeemes emlékeztetni arra, hogy a közvetett és az indukált intézkedési hatások általában nagyobbak, mint a közvetlen hatások. A Strukturális Alapok által finanszírozott támogatások és szolgáltatások várhatóan másodlagos forgalmat is létrehozhatnak, amely hozzájárul a hozzáadott-értékhez; másodlagos bevételeket hoz létre a régióban és kedvező a régió vállalkozásai számára, lökést ad a növekedésnek a regionális gazdaságban. Amennyiben a Strukturális Alapok támogatása eredményeként egy cég rendeléseket ad a régióban lévő alvállalkozóknak (lökés-hatás), ez szintén létrehozhat másodlagos hatást. Ez a folyamat, amely által a kiadási „injekció” beruházási és fogyasztási hullámot gerjeszt, jól ismert, mint a „Keynesi multiplikátor”. Csak ökonometriai modellek vagy forrás-output elemzések képesek kezelni a mikroszintű programok révén létrejött hozzáadott-érték és a makroszintű GDP közötti kapcsolatokat. Miután az ilyen elemzések nagyon időigényesek és költségesek, általában nem számszerűsítik a vonatkozó mutatókat.

Eredmény, output és forrásmutatók

A mikro-makro problematika gyakorlatiasabban is kezelhető. Ahelyett, hogy összeadnánk az egyedi hatásokat, egy fordított megközelítéssel a mainstream elv alapján járunk el. Ez az elv az esélyegyenlőség területén lett alkalmazva. Lényege, hogy egy stratégiai prioritásra fókuszál. A mutatókat lebontják a prioritás szerint, ha ez releváns. Az környezetmutatók figyelembe veszik a makroszintű prioritásokat a programmutatók pedig a mikroszintűeket. A gazdasági diverzifikáció előmozdításának példájában a gyorsan növekvő szektorok tevékenységei az oksági lánc valamennyi szintjén lebontásra kerülnek. Következésképpen a gyorsan növekvő szektorokban végrehajtandó beavatkozásokra szánt források és az ebben a szektorban létrejövő outputok, eredmények és hatások világosan azonosíthatók.

**A mainstream elv alkalmazása: a gazdasági diverzifikáció
stratégiai prioritásának példáján**

	Programmutatók	Környezetmutatók
<i>Hatás</i>	Hozzáadott-érték egy év múltán (ebből mennyi a gyorsan növekvő szektorokban)	A regionális GDP a gyorsan növekvő szektorokban
<i>Eredmény</i>	Kiegyenlítő-hatás (ebből mennyi a gyorsan növekvő szektorokban)	
<i>Output</i>	A támogatott gazdasági egységek száma (ebből mennyi a gyorsan növekvő szektorokban)	
<i>Forrás</i>	Az összes költségvetési kiadások (ebből mennyi a gyorsan növekvő szektorokban lévő projektek támogatása)	

A különböző programtervezők által kiválasztott gazdaságfejlesztési stratégiáktól függően, az elv különböző prioritásokra alkalmazható. Három gyakran idézett példa:

Sok program épül a gazdasági diverzifikáció stratégiájára. A Strukturális Alapok pénzügyi támogatása a hanyatló szektoroknak a régió gazdasági életében elfoglalt súlyának csökkentésére irányul. Ilyenkor hasznos lehet a fő programmutatókat lebontani a növekvő/hanyatló szektorok szerint. (pl. a támogatások nagysága, a kedvezményezettek száma, a kiegyenlítő beruházások nagysága). Itt az a nehézség merül fel, hogy nincs szabványos módszer e megkülönböztetés megalkotására. A tevékenységeknek a növekvő/hanyatló szektorokba sorolása meglehetősen kényes, miután nagyon komplex kérdéssről van szó. Nehézséget okoz továbbá, hogy a hanyatló piacokon mindig vannak gyorsan növekvő kis részek. A programmutatók esetében lehetségesnek látszik a támogatott projekteket a következő kérdések szerint osztályozni: “mi a projekt legnyilvánvalóbb piaca?” – “Ez a piac a legutóbbi öt év folyamán jelentősen nőtt? – “Várható, hogy a következő öt év folyamán nőni fog ez a piac?”

A gazdaságfejlesztési programok a helyi kezdeményezések és a vonzó új termelő tevékenységek előmozdítására irányuló vegyes intézkedéseket is tartalmaznak. A tőkebefektetéseknek a helyi projektekhez képesti magas hányada növeli a gazdaság függőségét a régió kívüli döntéshozó központok által menedzselt tevékenységektől. Következésképpen a régió gazdasága érzékenyebbé válik a külső hatásokra. A helyi vállalkozói aktivitás élénkítése nem annyira látványos, de mélyebben gyökeredzik magában a régióban és tartósabbnak bizonyul. Ezért érdemes ennek stratégiai prioritást adni. Ilyen esetben érdekes lehet a mutatókat, amennyire lehetséges, lebontani belső/külső jelleg szerint.

Vannak gazdasági egységek a piacon, amelyek nyitottak az európai és a világméretű verseny irányában (pl. autógyárak, számítástechnika); vannak ugyanakkor, amelyek kisebb regionális vagy helyi piacokon működnek (pl. a lakásépítés vagy kiskereskedelem). Az utóbbiak bizonyos fokú védettséget élveznek a külső verseny szempontjából. E szektor közösségi támogatása rövid távon hatékony lehet, de hosszútávú gazdasági fellendülést csak a verseny szektor növekedése hozhat. Ha a stratégiai prioritást a nemzetközi versenyben helytálló tevékenységeknek adnak, érdekes lehet a programmutatókat lebontani aszerint, hogy az adott projekt a verseny avagy a védett szektorban van.

A gazdasági fejlődést és a diverzifikációt főleg a hatásmutatókkal mérik. Ugyanakkor a fővonal elv alkalmazása következtében a stratégiai prioritást az eredmények, kimenetek és források szempontjából is monitoringozni szükséges.

45. Konferencia és kiállítási központ építésének támogatása

	Programmutatók (A beavatkozás hatásai vonatkozásában)	Környezetmutatók (A támogatott térség vonatkozásában)
Output mutatók		
Végrehajtás	Határidő megfelelés Készültségi fok	
Fizikai output	Alapterület (m ²)	
Eredménymutatók (a belső gazdaságfejlődésre)		
Használat	A konferenciák és kiállítások száma (ebből a helyiek aránya)	Helyi tulajdonban lévő és helyiek által vezetett vállalkozások aránya a térségben
Hatásmutatók (a belső gazdaságfejlődésre)		
Kereskedelmi kapcsolatok	Az új kereskedelmi kapcsolatok száma (a helyiek arányával együtt), amelyek a központnak tulajdoníthatók – egy év múltán	
Használat	Azon cégek száma, amelyek használják a központot forrásaik kibővítése céljából (ezekből a helyiek aránya)	

46. Támogatott közvetlen tőkebefektetés vállalkozásokba

	Programmutatók (A beavatkozás hatásai vonatkozásában)	Környezetmutatók (A támogatott térség vonatkozásában)
Output mutatók (a diverzifikációra)		
A érintettek száma	A vissza nem térítendő támogatást kapott cégek száma (ezekből a gyorsan növekvő piacon/ szektorban lévők aránya)	
Eredménymutatók (a diverzifikációra)		
Kiegészítő-hatás	Kiegészítő magánbefektetések (ebből a gyorsan növekvő piac/ szektor aránya)	
Hatásmutatók (a diverzifikációra)		
Diverzifikáció	A befektetések (EURO/és) által létrehozott évi hozzáadott érték – egy év múltán (ebből a gyorsan növekvő piac/szektor aránya)	A gyorsan növekvő piacok/szektorok által létrehozott GDP aránya a régióban.

47. Kockázati tőkealap kisvállalkozások fejlesztésére

	Programmutatók (A beavatkozás hatásai vonatkozásában)	Környezetmutatók (A támogatott térség vonatkozásában)
Output mutatók (a versenyképesség terén)		
A érintettek száma	A legalább egy ízben kockázati tőketámogatásban részesült KKV-k száma (ebből a nem védett szektorban lévők aránya)	
Eredménymutatók (a versenyképesség terén)		
Kiegyenlítés	Hitelből létrehozott kiegészítő magánbefektetés (a nem védett szektor arányával együtt)	
Hatásmutatók (a versenyképesség terén)		
Hozzáadott-érték	Kockázati tőke által támogatott hitel révén létrehozott hozzáadott érték (a nem védett szektor arányával együtt)	A nem-védett szektor aránya a régió GDP-jében.
Export	A támogatott KKV-k révén létrejött export – egy év múltán (ebből a nem védett szektor aránya)	Az export aránya régió GDP-jében

Az adatok hozzáférhetősége és összegyűjtése

Az output és eredmény szinten kapott programmutató-információk, bár általában jól elérhetők a végső kedvezményezettek monitoring rendszereiből, nincsenek automatikusan kategóriák szerint lebontva. (pl. növekvő vagy hanyatló szektorok, külső vagy belső fejlesztés, verseny vagy védett szféra). Ha szükséges, ezt az osztályozást, az értékelés részeként el kell végezni. Ami a bruttó hatásmutatókat illeti, az ezekre vonatkozó adatokat az érintettek céljaival összehasonlítva kell kezelni. A nettó hatásmutatók kiegészítő jellegű felmérések alapján állapíthatók meg.

Az összefüggés-szintű gazdasági mutatók – kivéve az egy főre eső bevételt, a legtöbb régióban hozzáférhetők és az EUROSTAT Regionális Statisztikai Évkönyvben megtalálhatók. (Pl. az egy főre jutó GDP, a termelékenység, a hozzáadott-érték és a befektetés). A legtöbb ilyen környezetmutató le van bontva szektorok szerint – mezőgazdaság, energia, gépgyártás, építés, üzleti szolgáltatások, közszolgáltatások.

Ezek a mutatók lényegesek a regionális gazdasági teljesítményszint értékelésében. Kiseb nehezebb megszerezni és karban tartani ezeket valamennyi NUTS-2 régióval kapcsolatban. Amennyiben a NUTS-3 szintű lebontásról van szó, a legrepresentatívabb mutatókat kell kiválasztani – kategóriánként legalább egyet .

Főmutatók

Az alábbiakban bemutatott főmutatók mind az azonos, mind a különböző programok különböző beavatkozásainak összehasonlítására és bizonyos esetekben az európai szintű összegezésre alkalmasak.

Szint	Főmutató
Forrás	A helyi cégekre szánt költségvetés aránya A gyorsan növekvő piacokra szánt költségvetés aránya A nem-védett szférában megvalósuló projektekre szánt költségvetés aránya
Output(2)	Azon gazdasági egységek száma, amelyek közvetlen támogatást kapnak a program révén (amely a helyi, gyorsan növekvő piacokon lévő és nem-védett szférába tartozó cégekre vonatkozik)
Hatás (program)	A program révén létrehozott hozzáadott-érték – 18 hónap múltán EURO/év/munkavállaló (amely a helyi, gyorsan növekvő piacokon lévő és nem védett szférába tartozó cégektől származik)
Hatás	Befektetés/fő, GDP/fő, Hozzáadott-érték/dolgozó Export a régiós GDP arányában, Export a helyi, gyorsan növekvő piacon lévő és nem védett szférába tartozó cégek GDP-jének arányában.

3.2 Foglalkoztatás

A kohéziós politika és tevékenység egyik fő összetevője a megfelelő foglalkoztatás előmozdítása, így e terület élvezi valamennyi Strukturális Alap támogatását. Pl. a képzés, vagy a vállalkozások támogatása közvetlen foglalkoztatási hatásokkal jár, az egészségügy vagy a környezetvédelem szintén teremthet munkahelyeket, de nem ilyen közvetlenül. A Strukturális Alapok által támogatott minden tevékenység végül foglalkoztatási hatásokkal jár, de ezek nem egyformán érintik az egyéneket. Előfordulhat, hogy léteznek olyan csoportok is, amelyeknek kedvezőtlenebbé válik a helyzetük, pl. a nők vagy a tartós munkanélküliek.

Az EU régóta törekszik a munkanélküliség megoldására, 1990 óta azonban ez a törekvés felerősödött, amit a Bizottság által 1996-ban kiadott "A foglalkoztatásért Európában" című dokumentuma is tükröz. A különböző dokumentumok mind azt célozzák, hogy minden tagállam készítsen megfelelő cselekvési terveket. Végül megfelelő választ kell adni arra a gazdasági szerkezetváltásra, amely az elmúlt két évtized folyamán végbement. A stratégiai prioritások folyamatosan kidolgozásra kerülnek és jelenleg négy fő irányra koncentrálnak, ezek: a foglalkoztathatóság javítása, vállalkozási készség fejlesztése, a vállalkozások és az egyének megsegítése a megváltozott helyzethez való alkalmazkodásban és az esélyegyenlőség erősítése.

A foglalkoztatásra gyakorolt hatások

A foglalkoztatási gondok horizontális és mindent átható természete miatt itt inkább azokat a beavatkozásokat ismertetjük, amelyek hatással vannak a foglalkoztatásra, és nem próbáljuk meg, hogy mesterségesen kiválasszuk a kifejezetten foglalkoztatási beavatkozásokat, és az ezekkel kapcsolatos mutatókat vizsgáljuk. A következő példák a képzés és az idegenforgalom területéről származnak, de lehetett volna bármely területről is példát hozni.

Vannak olyan forrásmutatók, amelyek különlegesen fontosak a foglalkoztatás szempontjából. Ezek a program által használt "humán erőforrást" mérik – azaz a beavatkozás megvalósításához szükséges munkaerő mozgósítását. Pl. az "egy támogatott tanfolyam által igényelt tanerők száma" olyan mutató, amely azt jelzi, hogy mekkora humán erőforrás lett befektetve a megvalósításba, de ugyanakkor ez a projekttel kapcsolatos foglalkoztatásnak is (bár kisebb) összetevője. A fizikai infrastruktúrába való befektetés a legtöbb esetben önmagában is foglalkoztatási következménnyel jár. Miután ez a fajta tevékenység természeténél fogva átmeneti, meg kell határozni az évek számát, ameddig tart. Szigorúan véve itt inkább forrásmutatóról, mintsem hatásmutatóról van szó. Az egyszerűség kedvéért azonban valamennyi létrehozott foglalkoztatási hatást egy csoportban kezelünk és egyetlen mutatóval számszerűsítünk.

A foglalkoztatásra hatást gyakorló beavatkozások outputjai munkahely-teremtést előmozdító tényezőként határozhatók meg. Következésképpen a foglalkoztatásra irányuló tevékenységek output mutatói nem közvetlenül magára a foglalkoztatásra irányulnak,

hanem inkább arra az infrastruktúrára és azokra a szolgáltatásokra, amelyek a célcsoportok foglalkoztathatóságát, adaptálódását és vállalkozási készségét fokozzák. Azok a beavatkozások, amelyeknek kifejezetten a munkahely-teremtés a céljuk kivételesek (pl. azt mérni, hogy egy oktatási stábból ki lesz majd konkrétan egy tanfolyamon tanár – maga a munkahely jelenik meg, mint output mutató).

Sok esetben a beavatkozás eredménye munkahelyek létrehozása vagy fenntartása. Ez történik, amikor a támogatott tevékenység közvetlen vagy azonnali következményéről van szó (pl. egy támogatott vállalkozó munkahelye).

A foglalkoztatás akkor válik hatássá, ha a beavatkozás révén középtávon és/vagy közvetett módon teremtődik meg, illetve kerül fenntartásra. Pl. a foglalkoztatási hatások tartós előnyt jelenthetnek a támogatottaknak (pl. azok a hallgatók, akiknek az állása fennmarad, illetve azon hallgatók, akik 12 hónap múltán is alkalmazásban vannak). Az új infrastruktúrák menedzselésében és fenntartásában ugyancsak keletkezhetnek állások (pl. kikötők, telekommunikációs hálózatok, hulladékhasznosító). Mindezek olyan foglalkoztatási példák, amelyek a strukturális beavatkozások **közvetlen** középtávú hatását képezik. A foglalkoztatási hatások összetevődhetnek **közvetett** hatásokból is, amelyek a program révén jönnek létre (pl. a támogatott cég által létrehozott állások – 12 hónap múlva, munkahelyek a támogatott cégek alvállalkozói szférájában, munkahelyek a régióban a multiplikátor hatás révén). Keletkezhetnek foglalkoztatási hatások még közvetettebb módon is pl. az új infrastruktúra által létrehozott vagy fenntartott gazdasági tevékenység növekedése, a támogatott cégek versenyképességének növekedése vagy a jobb minőségű vezetés és/vagy munkaerő előnyei révén. Azt lehet mondani, hogy a közvetett hatások túlságosan komplex jellegűek, az ilyen hatásmutatók esetében nagyobb szerepet kell, hogy kapjanak az előtanulmányok, illetve a makrogazdasági elemzések.

Rendkívül fontos, hogy különbséget tegyünk a bruttó és a nettó foglalkoztatási hatások között. A könnyen számszerűsíthető foglalkoztatási mutatók általában bruttó mutatók mint pl. az újonnan támogatott cégnél a munkahelyek száma 12 hónap múltán, az új infrastruktúrát üzemeltető kedvezményezett céghez kapcsolódó munkahelyek száma; azon munkahelyek száma, amelyekről a cégek azt nyilatkozzák, hogy a beavatkozás révén jöttek létre.

A mikro és makrogazdasági társfinanszírozó hatások miatt a bruttó mutatók nem adnak pontos képet a foglalkoztatási hatásokról. Miután a pontos elemzés mindig nehéz, nem reális a létrehozott nettó munkahelyek számának pontos meghatározása. Ennek ellenére vannak lehetőségek, amelyek révén a pontosság és megbízhatóság növelhető.

1. Az alulbecslés csökkenthető, ha biztosítjuk a foglalkoztatási beavatkozás közvetett következményeinek figyelembevételét, beleértve a beavatkozásnak köszönhető keresletnövekedést is – pl. a kínálati és a multiplikátor hatások együtthatóira normatív együtthatót használva.

2. A felülbecslés csökkenthető a külső tényezőknek tulajdonítható hatás figyelembevételével (a foglalkoztatást érintő változások, amelyek a beavatkozás nélkül is létrejöttek volna).

Az elmozdulási- és a helyettesítő-hatások kérdése nehezebb. Az elmozdulás lényege, hogy valamely helyen a foglalkoztatás létrejötte egy másik hely gazdasági tevékenységének költségén történik. A helyettesítés esete, amikor egy támogatott munkanélkület egy másik dolgozó terhére bérlik fel, akinek a munkahelye eltűnt (csere). Vannak olyan elmozdulási, illetve helyettesítési hatások, amelyek akaratlagosak (pl. támogatott területen egy erőteljesen fejlődő főváros terhére hoznak létre új munkahelyeket – a tartós munkanélkület felveszik, de egy másik embert elküldenek stb). Mindig meg kell vizsgálni, hogy ezeket figyelembe kell-e venni.

Végül, a nettó foglalkoztatás úgy határozható meg, hogy a bruttó foglalkoztatásból le kell vonni a külső tényezőknek tulajdonítható hatást és a körülmények megszabta módon az elmozdulási és helyettesítő véghatásokat.

Sokszor fontos azonosítani a keletkezett foglalkoztatás minőségét. Alapvetően ezt a jövedelemből lehet megtenni, de lehetséges, amikor figyelembe kell venni a fenntarthatóságot is.

48. Program a tartós munkanélkülinek a munkába világába visszavezetésére

	Programmutatók (A beavatkozás hatásai vonatkozásában)	Környezetmutatók (A támogatott térség vonatkozásában)
Output mutatók		
A érintettek száma	A programban érintett tartós munkanélküliek száma (ebből nők)	
Eredménymutatók		
Az azonnali átmenet rátája	Azon érintettek száma, akik a program végén állásba vagy jobb szociális helyzetbe kerülnek (a nők arányával együtt)	
Hatásmutatók		
Bruttó elhelyezkedési ráta	Azon érintettek aránya, akik állást kaptak – 12 hónap múltán (a nők arányával együtt)	Tartós munkanélküliek száma a térségben
Nettó elhelyezkedési ráta	A bruttó ráta a külső tényezőknek tulajdonítható hatás nélkül (azon hallgatók száma, akik a támogatás nélkül is elhelyezkedtek volna), az elfogadhatatlan helyettesítés nélkül - valaki elhelyezkedése egy másik valaki tartós munkanélküliségét okozza)	
A munkahelyek minősége	Azon érintettek aránya (a nők arányával együtt), akiknek a munkahelye teljes munkaidős és állandó jellegű – 12 hónap múltán.	Azon munkahelyek aránya a térségben, amelyek teljes munkaidősök és tartósak.

49. Egy lovascentrum támogatása

	Programmutatók (A beavatkozás hatásai vonatkozásában)	Környezetmutatók (A támogatott térség vonatkozásában)
Output mutatók (az idegenforgalom területén)		
A határidőknek való megfelelés	A projekt várható elkészülte	
Eredménymutatók (az idegenforgalom területén)		
A tervezett hasznosítás	A tervezett események az első évben	
	A látogatók várható száma az első évben	
Hatásmutatók		
Bruttó középtávú közvetlen foglalkoztatási hatás	A központ irodájában alkalmazottak száma és a szolgáltatások száma – 18 hónap múltán (a nők aránya)	
Közvetett foglalkoztatási hatás	A központ által vonzott turisták miatt létrejött munkahelyek száma (nők aránya)	Az idegenforgalmi szektorban az átlag munkahelyszám 1000 látogató x éjszaka
A látogatók száma	A látogatók száma a központ által szervezett eseményeken – egy év múltán (ebből régió kívüliek aránya)	A látogatók száma a térségben (éjszaka szám/év)

Az adatok hozzáférhetősége és összegyűjtése

A program végrehajtóinak információs rendszerében lévő adatok alapját képezhetik a foglalkoztatási hatások elemzésének. Ha a foglalkoztatási hatások közvetlenek és rövidtávúak, a megfigyelési mutatók sokszor nyújtanak információt az időleges munkahelyekről és a bruttó állandó munkahelyekről.

A releváns kutatói és munkaerő-piaci elemzések (beleértve azokat is, amelyek a releváns beavatkozások korábbi értékeléséből származnak) mennyiségi és minőségi információt szolgáltatnak a közvetett munkahely-teremtés számítására. Érdekes lehetőségek rejlenek a munkahelyi viszonzyszámok alkalmazásában. (pl. az 1000 látogató által létrehozott munkahelyek száma, az 1000 EURO nagyságú hozzáadott-érték által létrehozott munkahelyek száma egy adott szektorban, stb.) Még a külső tényezőknek tulajdonítható hatás is meghatározható a hasonló összefüggés-rendszerben végrehajtott hasonló beavatkozások értékelése révén.

Mindazonáltal csak mélyebb elemzések tudják kielégítően meghatározni a nettó munkahelyteremtés, illetve fenntartás értékét. Az ilyen elemzés az érintettekre vonatkozó felmérésekkel nyomon követi a hatásokat. El kell bírálni azt is, hogy az elmozdulási és helyettesítő hatások elfogadhatók-e vagy sem.

A foglalkoztatásra és a munkaerő piaci kérdésekre vonatkozó környezetmutatók legáltalánosabb forrásai az állandó statisztikai felmérések, amelyek rendelkezésre állnak európai, a nemzeti és a regionális szinteken is. A munkaerő-felmérések legalább éves bázison hozzáférhetők mind az EU, mind a tagországok vonatkozásában a munkanélküliség legkülönbözőbb szempontjai szerint, nehézséget okoz azonban, hogy ezek regionális szinten ritkán vannak meg. Továbbá általában olyan régióknál vannak meg, amelyek nem a támogatandók közé tartoznak. Az is probléma, hogy a hozzáférhető információknál meglehetősen nagy az időkéselem.

Főmutatók

Az alábbiakban bemutatott főmutatók mind az azonos, mind a különböző programok különböző beavatkozásainak összehasonlítására és bizonyos esetekben az európai szintű összegezésre alkalmasak.

Szint	Főmutató
<i>Forrás</i>	A beavatkozások megvalósítására mozgósított személyek száma (munkahelyév – a nők arányával együtt)
<i>Eredmény</i>	Azon személyek száma, akik azonnal állást kaptak a projekt folyamán (a nők arányával együtt)
<i>Hatás</i>	A létrehozott, illetve fenntartott bruttó közvetlen munkahelyek száma (a nők arányával együtt) – azon érintettek száma, akiknek van állásuk 12 hónap múltán. A nettó közvetlen létrehozott, illetve fenntartott munkahelyek száma (a nők arányával együtt) – A bruttó szám a becsült külső tényezőknek tulajdonítható hatás nélkül, az elfogadhatatlan elmozdulási és helyettesítési hatások nélkül. A bruttó/nettó munkahelyek teljes száma (a nők arányával együtt) – közvetlen foglalkoztatás plusz a kínálati és multiplikátor hatások A munkahelyek minősége – a teljes munkaidős és állandó munkahelyek aránya (a nők arányával együtt).

Miután egy beavatkozás foglalkoztatási hatásai mind a rész, mind a teljes munkaidős állásokat magukba foglalhatják, mindig vizsgálni kell az adatokat ebből a szempontból is, és mindig ki kell számítani a teljes munkaidő ekvivalens értékét (FTEs). A mérési intervallumok (6, 12 vagy 18 hónap) szabványosítása folyamatban van, a javasolt időintervallum 12 hónap.

Problémát okoz, hogy az elmozdulási és helyettesítési hatásokat szabvány szerint kellene kezelni. A javaslat a következő: az elmozdulás bármely a Strukturális Alapokra jogosult térség költségén (a támogatás más területre áramlik) levonandó a bruttó hatásokból – a helyettesítés bármely a Strukturális Alapok által megcélzott személyre fordított költség tekintetében levonandó a bruttó hatásokból.

3.3 Az életminőség

Az utóbbi időben gyakran találkozni az életminőség fogalmával. Ez a népesség jólétét környezeti, társadalmi és gazdasági dimenzióival együtt fejezi ki, és közel áll a fenntartható fejlődés fogalmához. Ebben az összefüggésben, a fenntartható fejlődés úgy írható le, mint az életminőség javítása a környezet sérülése nélkül

A Strukturális Alapok valamennyi szempontja a legszélesebb értelemben véve valamilyen módon befolyásolja az életminőséget. Ez jelentheti azt a viszonylag szűken vett megközelítést is, hogy az életfeltételeket kell javítani. Bármely beavatkozás, ami javítja az életfeltételeket, jó hatást fejt ki a lakosságra, amennyiben erősíti abban, hogy az adott támogatott térségben akarjon élni, tanulni és befektetni (nő a régió vonzereje). Ez olyan célkitűzés, ami különleges jelentőséggel bír az alacsony népsűrűségű régiók esetében.

A fejlesztési program keretében – az életminőség területén - eszközölt közvetlen beavatkozásnak a lényege, hogy jelentősen növeli a támogatott térség vonzerejét. Az erre a területre jellemző beavatkozások lényege, hogy olyan létesítményeket hoznak létre, amelyek növelik a régió vonzerejét, előmozdítva a jobb egészségi állapotot, javítva az oktatást, a kultúrát, stb. Az ilyen létesítményeknek a Strukturális Alapok általi finanszírozása azonban ritka.

Miután az ilyen téren végzett beavatkozások általában nagyon különböző projektekre vonatkoznak; a készen álló, "polcra levezhető" mutatókkal óvatosan kell bánni. A mutatóknak ideális esetben ki kell emelkedniük abból a speciális összefüggés-rendszerből, amelyben alkalmazva vannak, és tükrözniük kell a vonatkozó releváns problémákat és nehézségeket.

Beavatkozások a területen belül

Forrásmutatók

Az életminőség területén végzett beavatkozások esetében (mint pl. az egészségügy vagy a helyi létesítmények és szolgáltatások), általában a költségvetés felhasználásának mutatói értékelhetők.

Output mutatók

Ezen a területen az output mutatók jól mérhetők olyan szabványos mutatókkal, mint amilyen pl. a "készültségi fok", vagy a "határidő megfelelés". Az outputok terjedelme a kapacitással mérhető. Következésképpen a helyi kórházi létesítmények támogatásánál az outputok mérhetők az "ágyak számával". Egy támogatott színház vagy könyvtár esetében releváns output mutató lehet pl. "a székek száma" és "a publikációk száma". Azonban e mutatók nagyon speciálisak, és csak a programnak, mint egésznek az értékelése, illetve nyomon követése esetén használhatók.

Eredménymutatók

Vannak azonnali előnyei egy új berendezésnek vagy létesítménynek, ha a potenciális felhasználók rövidebb időn belül tudnak hozzáférni, vagy ha egy adott szolgáltatás minősége javult.

Hatásmutatók

E terület speciális mutatói általában arra irányulnak, hogy milyen mértékben sikerült elérni a kívánt output – egy / három év múltán. Ezek a mutatók lehetnek pl. a könyvtár látogatóinak a száma, a kulturális eseményen érintettek száma vagy a kórházi páciensek száma. A mutatókat a szám/év vagy a kapacitás arányában adhatjuk meg.

A hatásmutatók jóval mélyebbre nyúlnak, mint a létesítmény közvetlen szolgáltatása és használata, ezért úgy kell megtervezni azokat, hogy mérni lehessen velük, hogy az új létesítmény hogyan érinti a felhasználókat, pl. rendszeresen használják-e a létesítményt; csökkent-e a felhasználók elszigeteltsége; növelte-e a bizalmat a térségben és megváltoztatja-e a térségben élni akarás szándékát.

A hatásmutatók a projekt legérdekesebb jellegzetességeit hordozzák, de mérésük igen nehéz. Az életminőségre gyakorolt hatás sokkal komplexebb, mint más hatások - következőképpen itt feltétlenül szükség van az adatelemzés minőségi jellegű megoldásaira.

50. Új kórház építése

	Programmutatók (A beavatkozás hatásai vonatkozásában)	Környezetmutatók (A támogatott térség vonatkozásában)
<i>Output mutatók</i>		
Kapacitás	A páciensek száma – a kezelés típusa szerint	Az ágyak száma/1000 fő népesség
<i>Eredménymutatók</i>		
A kórház elérhetősége	A páciensek lakásának átlagos távolsága a kórháztól	A páciensek lakásának távolsága a kórháztól a térségben
Minőség	A kórház kezelési típusainak száma	A kórházakban a kezeléstípusok átlagos száma
<i>Hatásmutatók</i>		
Szükségesség		Azon lakosok aránya, akik szerint az egészségügyi szolgáltatások életfeltételeik egyik legnagyobb problémáját jelentik
Használat	Az ágyak kihasználtsága – egy év múltán	Az ágykihasználtság a térség más kórházaiban.

Más beavatkozások hatásai

Jóllehet vannak beavatkozások, amelyek kifejezetten az életminőség területére vonatkoznak, szinte valamennyi Strukturális Alap beavatkozás felfogható mint olyan, ami az életminőséget javítja. Pl. az utak és repülőterek, a városi közlekedési rendszerek, a falu megújítás, az elhagyott területek rendbehozatala, a képzés, stb.

A támogatás számos célkitűzését teljesítő Strukturális Alap beavatkozás egyik szempontja a régió vonzerejének növelése, főleg az üzleti élet és a potenciális lakosok térségben való érdekeltségének fokozása. A szabványos forrásmutatók – mint amilyen a költségvetés felhasználása – mellett, célszerű kifejleszteni olyan speciális mutatókat, amelyek mérik a legnehezebb életkörülményekkel jellemezhető térségekbe juttatott beavatkozások nagyságát, típusok szerint. A mutató kifejezhető a teljes összeg arányában. A legproblematicusabb térségek felmérése nagyon hasznos, de nehéz munka mind módszertani, mind politikai szempontból.

A standard eredménymutatók, mint amilyen a “érintettek száma” vagy a “megelégedettség” mellett, érdemes kifejleszteni egy speciális mutatót annak mérésére, hogy milyen mértékben koncentrálódik a program a térség legproblematicusabb részén élő lakosokra, ami kifejezhető az összes érintetthez viszonyított arányszámmal.

A támogatott térség vonzerejének javítása a fő hatás, amit elvárnak az életminőség területén. A vonzerő sokdimenziós fogalom, alkalmazható személyekre és cégekre egyaránt. Alkalmazható a külső szereplőkre, akiket a térség vonzhat (potenciális lakosok, cégek, fogyasztók és turisták) és alkalmazható belső szereplőkre, akik megmaradnak a térségben. A vonzerő közvetlen mérése felmérő kérdőívek segítségével történhet – olyan kérdésekkel, mint pl. “kívánja-e elhagyni a térséget öt éven belül?” vagy “feltéve, hogy költözni óhajt, elfogadható-e az Ön számára a térségen belüli megoldás?” Pontosabb mérések hajthatók végre összehasonlító kérdések segítségével, mint pl. “Kérem, jelölje meg, hogy az adott más térségeket is figyelembe véve hol szeretne leginkább élni?”. Közvetett mérések szintén végezhetők az ingatlanárak révén. A bevándorlási és elvándorlási hullámok adatai általában túlságosan nagy időkéssel jelentkeznek ahhoz, hogy a monitoring, illetve értékelésben felhasználhatók legyenek.

51. Autóbuszrendszer kialakítása elhanyagolt városi térségekben

	Programmutatók (A beavatkozás hatásai vonatkozásában)	Környezetmutatók (Az egész városi térség vonatkozásában)
Output mutatók		
A problematikus térségre összpontosít	Az új autóbusz járatok hossza (km)	
Eredménymutatók (a közlekedési infrastruktúra terén)		
Hozzáférés	Az elhanyagolt városi területek lakosainak átlagos megközelítési ideje a főbb városi szolgáltatások irányában (pl. egyetem, uszoda, kórház, könyvtár)	
Hatásmutatók		
Vonzerő	Az autóbuszrendszert használó lakosok által adott átlagos besorolás az elhanyagolt térségre vonatkozóan	
Használat	Azon felhasználók aránya, akik az elhanyagolt térségben laknak	Az összes, a különböző városrészekben élő város lakó aránya

Az adatok hozzáférhetősége és összegyűjtése

A forrás, output és az eredménymutatók a projektek napi végrehajtóitól szerezhetők meg, az így kapott információk általában nagyon tömörített formában érhetők el, pl. a

könyvtárak készítenek pénzügyi kimutatásokat a költségelszámoló centrum felé. Ezek bevonhatók esetleg egy kártya-technológiával megvalósított módszerbe, amikor információt adnak egyben a felhasználók számáról, a kölcsönzés típusairól és a hét napjait illető, valamint napi fluktuációról, ez utóbbira már alapozható elemzés.

A hatásadatok nem számszerűsíthetők, de megoldható, hogy a minőségi jellegű kérdések egy számszerűsített adattal is kiegészüljenek. Pl. a kérdőíves felmérésnél használatos a kulcsszavak szerinti nyitó-záró válasz kód. Megállapítható tehát, pl. hogy X % említette, hogy a könyvtár lényeges az életminőség szempontjából.

A Strukturális Alapokból támogatott beavatkozások hatásának megértéséhez ismerni kell azokat az összefüggéseket, azt a környezetet amelyek között azok megvalósulnak. Az életminőség szempontjából kritikus környezetmutatók pl. a tartós munkanélküliség és a jövedelem.

Főmutatók

Az életminőség területén a mutatók még nem eléggé stabilak ahhoz, hogy főmutatókról lehessen beszélni. Az életminőség dimenzióinak a bevezetésével a fejlesztési koncepció drámaian megváltoztatja az olyan fogalmakat, mint a “regionális különbségek” vagy a “gazdasági növekedés”. Létezik egy ilyen mutató, “A Humán Fejlettség Mutatója” (HDI), amelyet a Világbank és az ENSZ használ több, mint tíz éve. Hasonló “A Fenntartható Gazdasági Jólét Indexe”, (ISEW).

Az ISEW, a GDP-hez hasonlóan, aggregált mutató. A fogyasztási kiadásokat 18 szempontból közelíti meg, mint pl.

- szociális és környezeti költségek
- hosszú távú környezeti károk és a természeti tőke amortizációja
- átlagos személyi fogyasztás, figyelembe véve a bevételek elosztási szerkezetét
- számolt érték (és hozzáadva) a fizetetlen háztartási munka.

Az olyan aggregált mutatók, mint a GDP és az ISEW, amelyek együttesen kezelik a különböző jelenségeket a pénz közös nevezője által, kissé ellentmondásosak, hiszen pl. a monetáris értékek eléggé szubjektívek. Az aggregáció azonban segíthet a különböző szintek összekapcsolására mind a mikro, mind a makro, az életminőséggel összefüggő megfontolások tekintetében, ugyanakkor komoly munkát igényel a megfelelő mutatók kifejlesztése.

A fenntartható gazdasági jólét indexe (ISEW)

Ez az index mutatja, hogy 1950 és 1996 között az UK-ban az ISEW és a GDP egyre jobban eltávolodott egymástól. Ebből az következik, hogy a gazdasági jólét mérője (GDP) nem felel meg az életminőségnek, amit az ISEW fejez ki.

III.
A MUTATÓK ELŐÁLLÍTÁSA ÉS HAZNÁLATA

1. AZ INFORMÁCIÓ SZOLGÁLTATÓINAK ÉS FELHASZNÁLÓINAK BEVONÁSA

A tapasztalat szerint a mutatók rendszerének sokkal nagyobb az esélye a működésre, ha az információ szolgáltatóit és felhasználóit egyaránt bevonják a munkába. Ha nem így van, a zárt szakértő csoportok kísértésbe esnek, hogy ideális, de drága rendszert hozzanak létre, ami soha nem fog működni.

A felhasználók részéről biztosítani kell a legmagasabb szintű szervezetek segítségét. Tanácsos továbbá a rendszer jövőbeli felhasználóiból felállítani egy csoportot, és erre bízni a mutatók meghatározását. Ez a csoport és az értékelő csoport általában közel azonos.

Ki kell továbbá nevezni egy titkársággal ellátott csoportot az értékelő csoport megsegítésére. Ahhoz, hogy e csoport hatékony lehessen, tagjainak a program végrehajtó hatóságához kell, hogy tartozzon, és rendelkeznie kell a megfelelő humán és pénzügyi eszközökkel. Mindezeknek főleg azt kell biztosítani, hogy a mutatórendszer világosan tükrözze a program célkitűzéseit, hogy biztosítva legyen az összehasonlíthatóság. Javasolható, hogy ugyanazon csoport, amely a mutatórendszert létrehozza, egyben felelős legyen a rendszer megvalósításáért is.

A rendszer tervezésébe a közsférát is be lehet vonni. Az amerikai gyakorlatban a régióban lévő vállalkozások képviselőivel készített csoportos interjúval indítanak. E csoportok munkája tette lehetővé, hogy a nyilvánosság érdeklődésére és megértésére leginkább alkalmas mutatók kerüljenek kiválasztásra.

Az információszolgáltatókat ugyancsak be kell vonni a mutatók tervezésébe. A fő információszolgáltatók a programot megvalósító végső kedvezményezettek. Az ő részvételük biztosítja a program életképességét, mert ők látják leginkább az adatgyűjtéssel kapcsolatos lehetőségeket, és a korlátokat is.

Ha lehetséges, tanácsos a végső kedvezményezetteket a mutatórendszer előzetes tesztelésébe is bevonni. A javasolt eljárás néhány önkéntes végső kedvezményezett kiválasztásával kezdődik, akik részt fognak venni a rendszer tervezésében. Ezen önkénteseknek képviselni kell a program minden összetevőjét. Segítenek megválasztani a mutatókat, definiálni azokat és megtervezni az információgyűjtés csatornáit. Az ő igényeik egy információs visszacsatolás formájában jelenik meg (a visszacsatolt információ frekvenciája és formája). A teszt magában foglalja valamennyi mutatónak az önkéntes végső kedvezményezettek által végzett kezdeti számszerűsítését. Egy ilyen teszt normális időtartama egy év. Ennek eredményeitől függően és a szükséges módosítások bevezetése után érvényesíteni kell a rendszert. A definíciók és az adatgyűjtés, valamint a végrehajtási eljárások világosan le vannak fektetve, és készen van a használati utasítás.

A érintettek bevonása a mutatók megválasztásába

A Benton Harbor régióban (USA) felállították az környezetmutatóknak egy olyan rendszerét, amely a Berrien Metropolitan gazdasági fejlődésének az értékelésére irányul. A gazdasági fejlődés leírásának kulcselemei kiemelt csoportos interjúkon alapultak, amelyek a régió vezető vállalkozóinak a bevonásával készültek. A megválasztott mutatók a következők:

- *A képezített humán tőke elérhetősége végett: a ráfordítás/gyermek, a tanár/hallgató viszony, a lemorzsolódási ráta*
- *A gazdaság növekedése és diverzifikációja végett: az egy főre eső bevétel (jövedelem), foglalkoztatási ráta az iparban, hozzáadott érték a kereskedelemben, a szektor diverzifikáció indexe, a foglalkoztatás az KKV-kben, az építési engedélyek száma és az engedélyezett építések értéke*
- *Az életminőség mérése végett a megélhetés költségei, a vagyon elleni büntettek és személyek elleni büntettek száma*

Az összefüggésekkel kapcsolatos információ a statisztikai rendszerekből kapható meg. Tanácsos a statisztikában járatos személyt bevonni a tervezési munkába. Esettől függően, a szakértő érkezhethet statisztikai intézetből, egyetemről vagy akár a programot megvalósító intézményből is.

A legrelevánsabb mutatók kiválasztása

Mindenkinek, aki a program megvalósításában érintett, legyen saját felelősségi köre, saját döntéshozói területe és így saját információigénye. Ennek eredményeképpen nem minden mutató igazán hasznos minden szinten. Ezzel ellentétben, általában elfogadják, hogy minden szereplő kapjon egy végső kedvezményezett jelölést néhány mutatóval, amelyeket a meghozandó döntések függvényében választanak meg. Kimutatható, hogy a döntéshozói mechanizmusban egy személy nem vehet számításba egyszerre tíznél több mutatót. Ha túl sok a mutató, a döntéshozók elvesznek az információban.

A programok heterogenitásának a problémája

A Strukturális Alapok gyakorlatából kimutatható, hogy nehéz úgy megválasztani a mutatókat, hogy azok mind fontosak legyenek a program nyomon követése és értékelése szempontjából. Miután több szektorra vonatkozó és többcélú programokról van szó, előfordul hogy a végrehajtók beleesnek abba a csapdába, hogy mindenre mutatót akarnak készíteni, ami annyira túlbonyolítja a rendszert, hogy az akadályozza a munkát. Pl. a burgundiai (Franciaország) 5b. Célkitűzés program 200 mutatóval dolgozott, de számszerűsítésre végül csak kb. ötven került.

A következő példa világosan mutatja a nehézséget. Egy francia régió ipari átalakítására vonatkozó program 48 különböző tevékenységet foglalt magába, mint pl. a vállalkozások többféle típusú támogatása, bizonyos szektorok speciális támogatása A programban cégcsoportok, idegenforgalmi szakemberek csoportjai és a vállalkozások létrehozói voltak megcélözva, volt környezetvédelmi támogatás is, stb. Mindezeket a tevé-

kenységeket különböző végső kedvezményezettek valósították meg, akik mind saját elképzeléseik szerint óhajtották mérni tevékenységeiket (pl. a támogatások száma, a közös projektekben érintettek száma, az ipari területek mérete). A végső kedvezményezettek által szolgáltatott információk végül nagyon heterogének voltak ahhoz, hogy program szinten szintetizálni lehessen őket. Eltekintve a mutatók költségigényétől, nincs olyan mutató, amely egy program 20%-nál többet ölelne fel. A példabeli program esetében a teljes információrendszer nagyon nehézkesen kezelhető és a következőket tartalmazta:

- egy vagy két mutató a forrás megfigyelésére (pl. a költségvetés felhasználási rátája két tevékenységre bontva, várható túlköltési ráta)
- kb. ötven output mutató, ami átlagban egy mutató/tevékenységnek felel meg
- kb. ötven eredménymutató, ami egy mutató/tevékenységet jelent
- kb. száz speciális hatásmutató, illetve átlagban két mutató/tevékenység (pl. a támogatott üzletek túlélési rátája, a képzésben résztvevők elhelyezkedési rátája, a cégek szándéknyilatkozata, hogy felvesznek munkaerőt vagy befektetnek, a létrehozott innovációk száma, a turisták száma)
- néhány hatásmutató (pl. a létrehozott munkahelyek, a támogatott cégeknél létrehozott hozzáadott-érték stb.)
- néhány környezetmutató (regionális munkanélküliségi ráta, az KKV-k száma a régióban, átlagos hozzáadott-érték/dolgozó a régió cégeinél)
- Összességében e teljes és láthatóan teoretikus rendszerben a mutatók száma kb. 200. A gyakorlatban lehetetlen ekkora mennyiségű információt rendszeresen beszerezni és feldolgozni. A legutóbbi értékelések néhány európai régió vonatkozásában megmutatták, hogy néhány tucat mutató elég a programot vezető hatóságok információigényének kielégítéséhez, de ez nem azt jelenti, hogy néha nincs szükség kiegészítő információkra.

A mutatók száma 330-ról 52-re csökkent

A Strukturális Alapok 1994–99 időszakra társadalmi-gazdasági programot finanszírozott Észak-Írországban. Készült egy középidős értékelés, ami az alprogramok hat különböző értékelését szintetizálta. A programtervezők előzőleg 330 mutatót állítottak fel a monitoring céljából. Ezeket egyetlen adatbázisba tették, ami nehezítette a kezelést, és ez a probléma rontotta a mutatók hatékonyságát ezért az értékelési csoport a következő javaslatot tette:

- *ki kell választani olyan környezetmutatókat, amelyek a makrogazdasági mutatók és az alprogrammutatók közé esnek. Ezeket a mutatókat, amelyek révén a program általános hatását kívánjuk érzékelni, három kategóriába kell sorolni: gazdasági növekedés, belső kohézió és külső kohézió*
- *ki kell választani néhány programmutatót, a fő eredményekre és hatásokra szorítkozva*
- *a többi mutató számszerűsítését és használatát rábizni a végső kedvezményezetteknek*

Ezen az úton a rendszer nagysága a közvetlenül a program fő célkitűzéseire vonatkozó 52 mutatóra csökkent, mert a javaslatot sikerrel végrehajtották.

Javaslatok a mutatórendszer méretének korlátozására

Ez a fejezet a fent idézett francia régió példáján bemutatja és javasolja, hogy az időközi értékelés folyamán hogyan lehet oly módon csökkenteni a programmutatók számát, hogy az ezen a szinten releváns információ elveszne. Amint látható, ez azon alapszik, hogy az általános mutatókat az érintettek kategóriájában egy csoportba vonják.

Csökkentett számú mutatót használó információs rendszer példája

A tevékenységek száma (a program alapvető összetevői) 48

Programmutatók

Ebből forrásmutatók 1 (a költségvetés felhasználási rátája)

Ebből output mutatók 2 (Output ráta, határidő megfelelés)

Ebből eredmény és

Speciális hatásmutató 45 (Átlagban 5 mutató a 9 kategóriában)

Környezetmutatók 3 (Jövedelem, munkanélküliség, vonzás)

A mutatók összes száma: 51

1. Valamennyi forrás és output mutató legyen csoportosítva három általános mutató formájában, melyek a következők: a költségvetés felhasználási rátája, a készültégi fok és a határidő megfelelés. Ez a három mutató könnyen számszerűsíthető minden egyes tevékenységre, feltéve, hogy a végső kedvezményezetteknek megvannak a maguk saját mutatói. A három mutató összevonható az egyes intézkedési szinteken és a programnak, mint egésznek a szintjén.
2. A program 48 tevékenysége 9 támogatási kategóriába csoportosítható, melyek a következők: a vállalkozások felfuttatása, üzletek létrehozása, felnőttképzés, professzionális idegenforgalom, stb. Minden egyes kategóriára lehetséges volt néhány eredmény és speciális hatásmutatót választani. Pl. a felnőttképzésben két mutató lett megválasztva (a közösségi cél elérésének sikerességi rátája és a 12 hónap múltával elhelyezkedési ráta), továbbá az adatokat három úton lebontották (nők/férfiak, alkalmazottak/munkanélküliek, növekvő szektorok/hanyatló szektorok). Jelen munkában alkalmazott konvenció szerint ez összességében hat mutatót jelent. Mindösszesen kb. 40 mutató elegendőnek bizonyult az eredmények és speciális hatások kifejezésére.

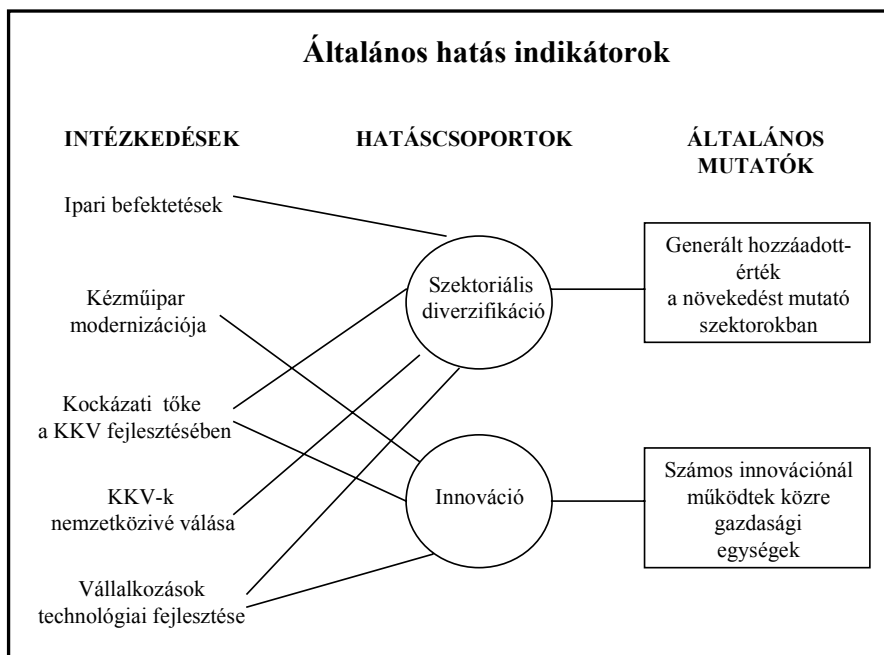
Bizonyos alapvető környezetmutatók, mint az egy főre eső jövedelem a nemzeti, illetve a regionális munkanélküliség rátájához viszonyítva és a régióvonzás mutatója (amely

feltétlenül szükséges, de még mindig nincs megalkotva), hozzáadódnak a fenti programmutatókhoz. A javaslat alapján lehetséges a program információs rendszerében a mutatók számának megfelelő mértékű beállítása.

Világosabb rendszer segítségével lehet beállítani a lényeges elemekre vonatkozó információk gyűjtését és cirkulációját a programszinten. Ez ugyanakkor azt jelenti, hogy az egyes tevékenységek előrehaladása és eredményei nem kerülnek részletes és központi megfigyelésre. Továbbá a rendszer nem annyira a végső kedvezményezettek által hozandó döntésekre, mint inkább a programvégrehajtó szervezetek döntéseire helyezi a hangsúlyt.

Általános hatásmutatók keresése

A hatásmutatók az értékelésben nélkülözhetetlenek, de megtervezésük és számszerűsítésük nehéz. Eltekintve a létrehozott munkahelyek számától, különlegesen ritka, ha a program dokumentumokban általános hatásmutatóra lelünk.

A MEANS-program keretében kifejlesztésre került egy általános hatásmutatót képző módszer. Lényege a következő négy lépés:

1. Az értékelő csoport begyűjti a programra vonatkozó fő dokumentumokat (program, áttekintések, helyzetjelentések, kiadványok), azonosítja a célkitűzéseket, a teljesítmény szinteket és a várt vagy reális hatásokat ismertető mondatokat.
2. A dokumentumból vett idézetekből, az értékelő csoport kiválasztja a vonatkozó hatásokat
3. Egy vagy több szemináriumot szerveznek a programvégrehajtók a végső kedvezményezettek részvételével. Ezeken a szemináriumokon a érintettek kiegészítik

a hatások listáját és családokba csoportosítják azokat. Két módszer használható a munka megkönnyítésére: a hatástérkép készítés és a METAPLAN®.

4. A szeminárium szervezői együtt azonosítják valamennyi hatáscsalád jelentőségét, elnevezik azokat és kiválasztják a hozzájuk tartozó mutatókat. Ezután ellenőrzik, hogy ezek a mutatók általánosak-e, azaz, hogy ezek számos program tevékenységben alkalmazhatók-e.

2. A SZÁMSZERŰSÍTÉS GARANCIÁJA

Adatgyűjtés a végső kedvezményezettek által

A monitoring rendszer révén való adatgyűjtés a pénzalapok végrehajtóitól, a projektek végső kedvezményezettitől, a támogatások kezelőitől, stb. szerzi az adatokat. Minden végső kedvezményezett információt szolgáltat a programvégrehajtóknak helyzetjelentések, időszakos áttekintések, illetve kivitelezési jelentések formájában. Ezeket az adatokat össze kell gyűjteni és minden egyes monitoring tanácskozással jelentések formájában szintetizálni kell. A projektvégrehajtóktól a következő témákban lehet részletes információt kérni:

1. Források – a költségvetés felhasználása a pénzalapok szerint lebontva.
2. Output – a projekt előrehaladási helyzete, a készültségi fok a határidő megfelelőséggel, az output volumene a források vonatkozásában (az output hatékonysága) a érintettek száma lebontva néhány kategória szerint (pl. súlyosabb, könnyebb gépjárművek, nagy, közepes, illetve kis vállalkozások, nők, férfiak stb). A érintettek által igénybevett szolgáltatások (pl. a képzési órák, tanácsadás, stb.)
3. Eredmények – a résztvevők által tett nyilatkozatok (pl. tervezett befektetésekről, teremtendő munkahelyekről), a érintettek elégedettségi rátája, az eredmények volumene a megfelelő források vonatkozásában (az eredmények hatékonysága).

Hacsak lehetséges, a monitoring rendszernek biztosítania kell, hogy a végső kedvezményezettek megkapják a érintettekkel való kapcsolatteremtés lehetőségét az értékelési felmérés egy későbbi fázisában (a érintettek neve, cégeknél a kapcsolattartó emberek neve, telefonja), ami a duplikáció elkerülésére is jó. Pl. ez biztosítja, hogy a programból több formában támogatást nyerő cég, nehogy többször legyen figyelembe véve.

A mutatók rendszere sokkal jobban működik, ha nem zavarja meg a létező információs csatornákat, ezért a forráshoz legközelebb kell az információt felvenni. Az eredménymutatók számszerűsítése a végső kedvezményezettek mindennapi végrehajtó munkájának része.

A végső kedvezményezettek általi információgyűjtés

Az itt bemutatott formában lehet a külföldi cégeknek a régióban való befektetési tevékenységét segítő program esetén eljárni. A régió különböző részein több végső kedvezményezett felelős az e cégek számára való információszolgáltatásért. Amikor befejeződik valamely ilyen cég befektetési tevékenysége, valamennyi végső kedvezményezettnek ki kell töltenie ezt a szabvány kérdőívet:

A cég kapcsolattartó személyének neve:

Telefon:

A támogatott projekt keretében végrehajtandó befektetések (beruházások) értéke:

A támogatott projekt keretében létesített vagy fenntartott munkahelyek száma:

A cég által igénybevett szolgáltatások minősége:

Kitűnő

Jó

Átlagos

Rossz

A cég által igénybevett szolgáltatások hasznossága:

Kitűnő

Jó

Átlagos

Rossz

A Strukturális Alapok által finanszírozott programokkal összefüggésben, különleges nehézséget okoz a különböző mutatórendszerek együttélése, amennyiben minden finanszírozó testület saját utat jár és nem egyeznek a definíciók. Pl. egy képzési program esetében, egy Bizottsági képviselő szeretné megtudni az érintettek számát, de amíg az ő felfogása szerint bárki, aki jár az előadásokra, érintettnek tekintendő, még akkor is, ha csak néhány napig volt ott; a végső kedvezményezett olyan kimutatást készít, amelyen csak azok szerepelnek, akik egy hónapnál tovább jártak. A tévedések elkerülése végett célszerű a hagyományos mutató számszerűsítéseket alkalmazni, nem megzavarva a végső kedvezményezetteket és később a programszinten lehet korrekciókat végrehajtani egy korrekciós tényező segítségével.

Az információgyűjtés és szintetizálás megkönnyíthető egy bemutatott számítógépes rendszer segítségével, de ezt azonban óvatosan kell kezelni. Az új információtechnika megkönnyíti az információtömegek gyűjtését és cirkulációját és a túl sok mutatót tartalmazó rendszerek kialakítását. A számítógépesítést mindig meg kell előznie a leghasznosabb mutatók kiválasztásának.

***A monitoring rendszer számítógépesítése
Franciaország, 1994–99-es regionális program 5b célkitűzése***

A burgundiai régió vidékfejlesztési programjának monitoring rendszere 1996 óta működik. A végső kedvezményezettek öt közpénzket folyósító szervezetnek jelentenek. Ezek a szervezetek a telematikai hálózat révén össze vannak kötve egy központi adatbázissal, amely kb. 1500 projektről kap számszerűsített információt évente. A számítógépes programot speciálisan úgy fejlesztették ki, hogy alkalmas legyen a program nyomon követésére és real time (valós idejű) információ feldolgozásra. A regionális szinten szintetizált információ 40 mutatót ölel fel egy végső kedvezményezetti jelentésben. Ezek a mutatók minden monitoring bizottsági ülést megelőzően megvitatásra kerülnek.

A végső kedvezményezettek információsolgáltatásának bátorítása végett célszerű garantálni számukra a visszacsatolást vagyis, hogy lényeges hozzáadott-értékkel kapják vissza az általuk adott információt. Pl. valamennyi végső kedvezményezett éves jelentést kap saját egyedi eredményeiről, mégpedig az összes többi végső kedvezményezett átlagával összehasonlítva.

Ezen ösztönzőktől eltekintve, az is megszokott, hogy szerződést kötnek az információgyűjtésre, pl. a projekt elfogadásáról és a vissza nem térítendő támogatásról hozott határozat mellett mindig kell lennie egy mellékletnek a kívánt információról, valamint a személyről/szervezetről, aki számára azt szolgáltatni kell. A programvégrehajtónak természetesen mindent meg kell tennie a megfelelő, változatlan tartalmú adatgyűjtés biztosítására. Az információgyűjtés és szintetizálás eljárásainak nagyon szigorúnak, átláthatónak és időszakosan ellenőrizhetőeknek kell lenniük. Végül, a legdöntőbb ösztönzés abban rejlik, ha az új finanszírozási lehetőségek össze vannak kapcsolva a megelőző támogatásra vonatkozó adatszolgáltatással.

Információgyűjtés felmérés által

A közvetlen érintettekre gyakorolt fenntartható hatás számszerűsítésére jó módszer, ha mintát vesznek a programban érintett személyek vagy vállalkozások együtteséből és ezzel folytatnak telefon vagy levelezési felmérést. Ezt megkönnyíti, ha a megkérdezetteket a végső kedvezményezettek ismerik, főleg ha a felmérést már a program kezdetén megtervezik. A felmérés nehezebb, ha a végső kedvezményezettek a munka folyamán nem tudják nyomon követni a hatások által érintett szférát (pl. egy rehabilitált negyed lakosságát, egy támogatott vállalkozás versenytársait, a védett terület turistáit). Ebben az esetben a számszerűsítés sokkal nehezebb és időrabló tevékenységet követel. Végül a végrehajthatóság korlátai szabnak határt a programmutatók számszerűsítésének. Egy bizonyos határon túl a hatások csak extrapoláló becsléssel állapíthatók meg.

Felmérések használata a számszerűsítésre

	Végrehajtás rendszer	Felmérés		Statisztika
		A érintettek listája alapján	A teljes népességre	
	Közönséges számszerűsítés	Egy értékelés folyamán végzett számszerűsítés		Közönséges számszerűsítés
<i>Források és output</i>	X			
<i>Eredmények</i>	X	X		
<i>Hatások (programmutatók)</i>		X	X	
<i>Hatások</i>			X	X

Az érintettekre vonatkozó felmérést óvatosan kell végezni, amikor a nettó véghatásokra vagyunk kíváncsiak. Pl. Anglia egyik régiójában egy ipari szerkezetátalakítási programban azt kellett értékelni, hogy a vállalkozási kedv élénkítését célzó tanfolyamok a cégeken belül milyen foglalkoztatási hatást váltottak ki. Az értékelő csoport postai úton küldött kérdőíveket néhány száz támogatott cégnek azzal a kikötéssel, hogy a névtelenség garantált. A szabványkérdés ez volt: "Felvett volna-e embereket akkor is, ha nincs támogatás?" vagy "Biztos abban, hogy akiket felvett, előtte munkanélküliek voltak?" A felmérésre alapozva az értékelő csoport kialakított egy nettó munkahelylétesítési együtthatót a támogatottakra vonatkozóan, a mintában szereplő cégekre. A felmérés következtetéseinek valamennyi érintettre való kiterjesztésével, extrapolációval lehet kapni egy nettó munkahely mutatót. Fontos azonban tudni, hogy a felmérés minősége komoly szerepet játszik, a megkérdezettek mindig a kedvezőbb irányba elfogult választ adnak az olyan beavatkozásoknál, amelyből hasznuk van.

Egy telefoninterjú megszervezése pl. egy ezer egyedet tartalmazó felmérésnél több hónapba beletelhet és 10–40 ezer EURO-ba kerülhet. A különböző felméréseket egymással is megfelelően kell koordinálni, nehogy keveredés legyen. Felméréseket nem lehet gyakran végezni. Két felmérés közötti időszakban, a monitoring rendszer alapján szolgáltatott adatokból extrapoláció révén lehet mutatókat képezni.

A Francia Munkaügyi Minisztérium pl. az elmúlt évtized alatt végzett felmérésekre támaszkodva számítja ki foglalkoztatás-ösztönző hatásokat. Minden ilyen tapasztalati tény alkalmas a hatás-együtthatók becslésére a legkülönbözőbb esetekben. A múltban felhalmozott tudásnak köszönhetően a minisztériumi szakértők kialakítottak egy olyan modellt, amely a monitoring adatok és a fő intézkedési jellemzők alapján lehetővé teszi a hatások számítását. 1992 óta periodikusan tartanak szakértői tanácskozásokat e modell tökéletesítése céljából.

A statisztikai források használata

Az környezetmutatókat általában a statisztikai intézetektől szerzett adatok alapján képezik. Pl. Sok régióra bontott adat található az Eurostat, a régió adatbázisban. A régió-adatok területenként kb. 70 standard formájában állnak rendelkezésre - demográfia, gazdasági adatok, munkanélküliség, munkaerő, energia, mezőgazdaság, szállítás és K+F.

Az EUROSTAT néhány nagyobb felmérésből alakítja ki regionális statisztikát. A foglalkoztatási területen számos adat származik a munkaerő és a háztartási panel felméréseiből. A régióra bontott adatok legutóbb gazdagodtak az éves nemzeti ipari felmérésekkel. Az ELIZE adatbázis feldolgozott információt szolgáltat a következőkre: ipari vállalkozások száma, foglalkoztatás, bérek, keresetek, forgalom, befektetés. Az adatok 30 gazdasági szektor szerint vannak lebontva, és két osztályba vannak sorolva (+/- 20 fő alkalmazott). Hamarosan a REGIO adatbázis kerül kiegészítésre a mezőgazdaságra vonatkozó felmérési eredmények feldolgozásával.

Rendelkezésre áll továbbá a QUID adatbázis, amelyet a DG XVI. kezel, és amely egyesíti a Strukturális Alapok által elfogadott környezetmutatókat. Ez az adatbázis részben az EUROSTAT információkra épül.

A statisztika elérhetősége probléma lehet, ha a programra jogosult terület inkább közigazgatási, mint statisztikai zóna. Ilyenkor a legjobb, ha a legjobb levelezési kapcsolat megközelítéssel élve a SCOTTISH-mutatórendszert alkalmazzuk.

***Egy statisztikai egység és egy jogosult térség összehangolása
Anglia – 2. Célkitűzés program – 1994–99***

A Kelet-Skócia fejlesztési programjával kapcsolatban jogosult térség több statisztikai egységet érint (a helyi önkormányzat szintjén), de elkülönítésük nem összehangolt módon ment végbe. Következésképpen a Központi Statisztikai Hivatal adataiból nem lehet közvetlenül összefüggés mutatókat képezni. A GDP azért összehozható a "központi régiók" területeinek, va-

lamint Fife és Tayside helységek adataiból, ami a Strukturális Alapok által jogosultnak vett térség több mint fele lakosságát jelentette. A Lothian azonban, amelynek a lakosságának a felénél kisebb lakosságú térséget ismertek el a Strukturális Alapok jogosultnak – diszkvalifikálva lett.

Az környezetmutatókra jó becslés adható az interpolációs módszer segítségével, amint azt a következő elméleti példa mutatja. Az ipari szerkezetátalakítási program egyik célja, hogy képessé tegye a régiót a felzárkózásra az innováció területén. Egy helyzetmutatót kellene képezni, amely segítené e célkitűzés számszerűsítését. Lehetséges mutató az innovációk éves száma a régióban. Az innovációk éves száma 1000 munkahelyre vetítve, rendelkezésre áll a Közösség felmérései alapján, amelyeket 40 ezer cégnél rendszeresen végeztek. Ennek alapján a régió innovációs mutatója a következőképpen képezhető:

1. Választani kell egy strukturális összetételű mutatót (pl. a munkahelyek száma, a tevékenység szektora szerinti lebontásban), amelynek az értéke mind Európa, mind regionális szinten ismert
2. Meg kell állapítani az éves innovációs ráta értékét európai szinten, a tevékenységi szektorok szerinti bontásban
3. Meg kell becsülni a régió innovációs mutatóját a régió munkahelyeinek számával szorozva, szektorról szektorra az európai innovációs ráta segítségével.

Legutóbb az EUROSTAT hozott létre egy információs rendszert (GISCO), amely térképeszetileg állítja elő a statisztikai sorokat a REGIO-ban és más regionális adatokat is szolgáltat. A GISCO rendszer magába foglalja valamennyi, a Strukturális Alapokra jogosult térség vázlatát. Könnyen használható tehát a különböző földrajzi skálákon megjelenő statisztikai információ lebontására vagy felépítésére. Az környezetmutatók interpolációval való előállítását potenciálisan nagyon hasznos eszközt jelent.

3. MUTATÓRENDSZEREK MINŐSÉGI ÉRTÉKELÉSE

A mutatók használata sokkal hatékonyabb, ha minőségük állandóan javul. Az értékelés szerepe vitathatatlan, és ebből következően fontos a mutatórendszerek minőségének értékelése és fokozása. Nincs ugyan szabványmódszer, de javasolható a következő megközelítés. Ez 11 kritériumon alapszik, amelyek két csoportra vannak osztva: minőségi kritériumok, amelyek az egyes mutatókra és amelyek az egész rendszerre vonatkoznak.

Az egyes mutatókra vonatkozó minőségi kritériumok

Egy mutatóval szemben az első kritérium maga a tényleges létezés azaz, hogy normális határok között számszerűsíthető legyen. Néha egy vagy több, a programban megnevezett mutató soha nem kerül számszerűsítésre és így gyakorlati célokat nézve olyan, mintha nem is létezne. Az adatok tényleges **hozzáférhetősége** a legelső minőségi kritérium. A monitoring mutatókat minden monitoring tanácskozáson számszerűsíteni kell, azaz minden hat-tizenkét hónapban. Az értékelő mutatók ritkábban kerülnek számszerűsítésre, minden három-hat évben.

Ha egyszer egy mutatót számszerűsítettek, több hónapba, sőt évekbe telhet amíg az információ ténylegesen bekerül a monitoring rendszerbe és az értékelésbe. Ez mindegyelőtt bizonyos környezetmutatókra igaz azokra, amelyeket az éves statisztikákból származnak. Az információ **frissessége** fontos minőségi kritérium, mivel a statisztikák néha két évvel vagy még több idővel vannak lemaradva.

A programmutatónak nagyon markánsan kell mutatnia a megvalósult program véghatárait. Ezt nevezik **érzékenységnak**. Az exporttámogatásnál pl. a támogatott üzletek forgalma nem elég érzékeny mutató. Ennél jobb, a forgalmat csak a program révén létrejött új fogyasztókkal kapcsolatban mérni.

A program szereplőinek bízni kell a kapott információban. A **megbízhatóság** szintén minőségi kritérium. A megbízhatóság definiálható úgy, hogy azonos mérés, két különböző ember által végrehajtva, azonos értéket ad. A valóságban ez a kritérium csak akkor alkalmazható, ha számokról van szó. Amennyiben egy ember által egy másik embernek feltett kérdések megválaszolásán alapszik a mutató számszerűsítése, akkor már nem lehet mechanikusan használni a megbízhatóság fogalmát. A megbízhatóság és a hitelesség két különböző fogalom, amelyeknek egymáshoz társulnia kell.

Egy mutató hasznossága nagymértékben függ a különböző programintézkedések közötti belső és a régióközi összehasonlításoktól. Az **összehasonlíthatóság** szintén minőségi mutató, amit nehéz képezni.

Az utolsó minőségi kritérium hasonló az összehasonlíthatósághoz, de ki van egészítve még egy plusz elemmel, ez a **normativitás**. A mutatóknak olyannak kell lenniük, hogy valamely referencia szerint megfelelőnek vagy elégtelennek lehessen minősíteni őket. Minden, a mutató révén megfigyelt érték összehasonlítható kell, hogy legyen egy normával pl. a teljesítendő célkitűzés – mit kell elérni – az európai átlagot kell elérni, stb.

A jó mutatónak olyannak kell lenni, hogy bárki, akinek használnia kell, habozás nélkül megértse. A mutató értelme, jelentése, azonos kell legyen a döntéshozók, a nyilvánosság és a program végrehajtás számára. Pontosan kell tükröznie a mért, vizsgált fogalmat. Ezt nevezik **érvényességnek**.

Példa mutatók minőségének értékelésére
Portugália, Objective 1. Célkitűzés operatív program
közlekedésfejlesztési alprogram, 1994-99

Kritérium	Értékelés	Megjegyzés
<i>hozzáférhetőség</i>	+	A legtöbb mutató a szokásos gyakorisággal kerül számszerűsítésre
<i>frissesség</i>	++	A fő output és eredménymutatók számszerűsítése valós idejű
<i>érzékenység</i>	+	A fő programmutatók markánsan tükrözik a megvalósítást
<i>megbízhatóság</i>	++	A program szereplői elfogadták a mutatókat
<i>összehasonlíthatóság</i>	-	A rendszerben csak néhány belső összehasonlítás van és egyáltalán nincs külső összehasonlítás
<i>normativitás</i>	=	Csak a mutatók fele rendelkezik referencia szinttel
<i>érvényesség</i>	++	A mutatók jelentését, értelmét teljesen megértették a program szereplői

Minőségi kritériumok az egész rendszerre vonatkozóan

A kiválasztott mutatóknak a programintézkedések megfelelően nagy hányadát kell lefednie. Ez a **lefedettség** egyenlő vagy nagyobb kell legyen, mint a tervezett kiadások háromnegyede.

A rendszerre jellemző legyen a **kiegyensúlyozottság** a különböző kategóriák mutatói között. Főleg az eredmény- és a hatásmutatóknak kell megfelelő számban szerepelni.

A mutatók rendszerének egyszerűnek kell lenni. A **szelektivitás** kritériuma megköveteli, hogy a programvégrehajtó információbefogadó kapacitása tiszteletben legyen tartva. Az információ maximum néhány tucatnyi számot tartalmazhat.

A rendszer **relevanciája** azt jelenti, hogy mutatókat elsősorban azon témákra, illetve intézkedésekre kell kifejleszteni, amelyek jelentős hatást gyakorolnak a döntéshozatalra (nagy költségvetési összeget érintő intézkedések, innovációs intézkedések, stratégia-inak minősített intézkedések).

Egy mutatórendszer minőségének értékelése
Portugália, Objective 1. Célkitűzés operatív program
közlekedésfejlesztési alprogram, 1994-99

Kritérium	Értékelés	Megjegyzés
<i>lefedettség</i>	++	A rendszer az intézkedések 100%-t fedi
<i>kiegyensúlyozottság</i>	--	Nincsenek Hatásmutatók, az eredmény-mutatók csak 45%-át fedik a program intézkedéseknek
<i>szelektivitás</i>	++	A rendszerben 26 mutató van
<i>relevancia</i>	+	A rendszerben megfelelően több mutató van azon intézkedésekre és projektekre, amelyek nagy költségvetéssel rendelkeznek.

Főmutatók

A különböző programmutatók közötti összehasonlítás mindig fontos lépés, de a kapcsolódó nehézségek nem lebecsülendők. Ezek különböző tényezők folytán jelentkeznek, mint pl. a beavatkozások sokszínűsége a programon belül, a regionális összefüggések különféleségei, illetve a definíciók nem megfelelősége. Pl. a régióktól és a programoktól függően, a turizmus szintjét a látogatások számával vagy a vendégéjszakák számával mérik, a képzésben érintetteket az érintettek számával vagy a hallgatók szorozva az órák számával terminussal mérik, a környezetvédelmi beruházások esetén a projektek száma, a védett területek nagysága kerül mérésre.

Az összehasonlíthatóság a különböző régiók és országok végrehajtói közötti különbségből adódik. Az Interreg programok számos lehetőséget teremtenek az ilyen jellegű összehasonlításra. Más összefüggésben a Pays de la Loire (Franciaország) és Emilie Romagne (Olaszország) régiók bilaterális tanácskozásokat tartottak 1997–98-ban, hogy megvitassák a vidéki turizmus területén végzendő értékelési munkát. A kétnapos szemináriumon, a régiók elemezték kilátásban lévő tevékenységeiket, és közösen meghatározták az outputok, az eredmények és a hatások logikai diagramját. Közös mutatókat javasoltak, figyelembe véve a régióközi összehasonlíthatóságot.

Az összehasonlíthatóság általában minden szinten könnyebb és hasznosabb, ha egy nagyobb földrajzi térségben végrehajtott és összehangolt közös akaratot jelenít meg. Ez a megközelítés az összehasonlíthatóság lehetőségeit megsokszorozza, sőt lehetővé teszi a regionális és nemzeti szintű mutatók aggregálását. Ennek szellemében hozta létre a Skót Hivatal a hét skót programra alkalmazható szabványmutató szériát. A másik példa erre a megközelítésre a British Audit Commission.

Több programra érvényes standard mutatórendszer

A Skót Hivatal, az EU által társfinanszírozott hét program nyomon követésére és értékelésére kifejlesztette szabványmutatók egy szériáját. Vannak környezetmutatók: a foglalkoztatás és munkanélküliség rátája – termelékenység – munkaerő – átlagbevétel (jövedelem), stb. Vannak output és eredmény-mutatók, amelyekre példák a vállalkozásoknál alkalmazott infrastrukturális mértékek:

<i>Új épület építése</i>	<i>m²</i>
<i>Épület felújítás</i>	<i>m</i>
<i>Új terület kialakítása</i>	<i>ha</i>
<i>Meglévő területek feljavítása</i>	<i>ha</i>
<i>Új/javított út csatlakozás</i>	<i>km</i>
<i>Az épített vagy javított utak felület nagysága</i>	<i>ha</i>
<i>Az új épületek elfoglaltsági rátája</i>	<i>% egy év múltán</i>
	<i>% három év múltán</i>
<i>Létrehozott képzési helyek száma</i>	<i>db</i>

Nagyfokú összehasonlíthatóság céljából a skót programvégrehajtók számos tanácskozást szerveztek, amelyen valamennyi program képviselői részt vettek, így ez közös munkából származott.

Nyilvánosság

A mutatórendszer hasznosságát sokszor csak a döntéshozatal segítésére vonatkoztatják. Valójában azonban a mutatórendszer a beszámoltatás során is igen jó eszköz pl. az Európai Parlament vagy a nemzeti parlamentek felé, a regionális vagy a helyi választott képviselők, a szociális és gazdasági partnerek, az újságírók, valamint végső soron a polgárok és adófizetők felé.

Éppen a nyilvánosság minél jobb kiszolgálására ki kell választani néhány jól érthető jellemző mutatót és számszerűsítve közölni kell azokat. Ezeket nevezzük fő mutatóknak. Ezek közzététele általában táblázatos formában célszerű pl. éves beszámoló. A részletesebb információ szintén elérhető egy, a nyilvánosság felé nyitott megfigyelési ponton keresztül vagy Internetes konzultációk révén.

A fő mutatók meghatározásában prioritást kell élvezniük az általános mutatóknak (amelyek sok különféle tevékenységre alkalmazhatók egy azonos programon belül), továbbá a standard mutatóknak (amelyek lehetővé teszik a különböző régiók, illetve országok programjainak összehasonlítását). Végül a mutatóknak valamennyi partner által jól érthetőnek kell lenni anélkül, hogy hosszú magyarázatokra lenne szükség, illetve úgy, hogy ne lehessen őket félreértelmezni.

4. JAVASLAT FŐMUTATÓKRA

Javasolható egy olyan mutató rendszer kialakítása, amely fő mutatóként használható. Ez a lista nem végleges, nem valamiféle előírás és még nem is stabil. Csak a program-mutatókra vonatkozik. A mutatókat osztályozzák háromtól egy csillagig csökkenő értéksorrendben.

Javaslat fő mutatókra a források vonatkozásában

Minősítés	Mutató
Humán erőforrások terén	
*	A végső kedvezményezettek száma (köz- és magánszervezetek, amelyek felelősek a érintettek számára nyújtott támogatásért)
*	A tanácsadók száma (teljes munkaidőben), akik tanácsot szolgáltatnak a érintettek számára
Pénzügyi források terén	
***	A költségvetés felhasználási rátája (az előirányzatok aránya)
**	A projektek aránya (pénzügyi értelemben), főleg a női haszonélvezők vonatkozásában
**	A projektek aránya (pénzügyi értelemben), a gyorsan növekvő piacok/szektorok vonatkozásában
*	A környezeti ártalmak csökkentésére szánt költségvetési összeg aránya
*	A projektek aránya (pénzügyi értelemben) a legelmaradottabb térségek vonatkozásában.

Javaslat fő mutatókra az outputok vonatkozásában

Minősítés	Mutató	Példák
Végrehajtás		
***	Készültségi fok (a célkitűzés arányában)	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 28, 29, 30, 33, 34, 45
***	Határidő megfelelés	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 28, 29, 30, 33, 34, 45
A befejezett munka volumene		
**	A potenciális kapcsolatok száma (üzletek/háztartások) az alapszolgáltatások felé (ezek szerint bontva) A végső kedvezményezettek tevékenysége a vonzerő és a érintettek kiválasztása tevékenységében	28, 33, 34
**	Kiválasztási ráta (az elfogadott projektek aránya)	
**	Lefedettségi ráta A cél népesség aránya	10, 30
*	A prioritási csoporthoz tarozó érintettek aránya (pl. tartós munkanélküliek, iskolaelhagyók)	
*	A legelmaradottabb térségek érintettjeinek aránya	
**	A gyorsan növekvő piacok/szektorok érintettjeinek aránya	
***	A nők aránya a érintettek között	
***	A KKV-k aránya a érintettek között	
A program által finanszírozott szolgáltatások		
***	Azon érintettek száma, akik részesültek szolgáltatásban, tanácsadásban vagy képzésben	10, 15, 36, 44, 48, 21, 31, 38
***	Azon gazdasági egységek száma (vállalkozások, gazdaságok, turizmus), amelyek részesültek a szolgáltatásban, tanácsadásban, képzésben	21, 31, 38
**	A képzési órák száma/tanácsadási órák száma	10, 15, 21, 31, 36, 37

Javaslat főmutatókra az eredmények vonatkozásában

Minősítés	Mutató	Példák
<i>A érintettek elégedettsége</i>		
*	Elégedettségi ráta (az elégedett vagy nagyon elégedett érintettek aránya)	15, 25, 27, 36, 37, 44
<i>A érintettek által élvezett előnyök</i>		
**	Átlagsebesség a fő gazdasági központok között	1, 2, 32
<i>A befektetések megkönnyítése a érintettek számára</i>		
**	Kiegyenlítő hatás (a magánszektor azon befektetései, amelyek a pénzügyi támogatás hatására jöttek létre.)	21, 22, 24, 39, 46, 47

Javaslat mutatókra a hatások vonatkozásában

Minősítés	Mutató	Példák
<i>Fenntartható sikeresség</i>		
**	Elhelyezkedési ráta (pl. azon érintettek %-a, akik 12 hónap múltán munkában vannak, beleértve azokat is, akiknek még 24 hónap múltán is van állásuk)	10, 36, 48
*	Túlélési ráta (pl. azon támogatott gazdasági egységek százaléka, amelyek még 24, illetve 36 hónap múltán is működnek)	23, 37
<i>A érintettek által érzékelt hatás</i>		
***	A létrehozott hozzáadott-érték (pl. 24 hónap múltán EURO/év/dolgozó)	7, 8, 9, 13, 14, 21, 24, 26, 31, 38, 39, 40, 42, 46, 47
***	Létrehozott vagy fenntartott foglalkoztatás (pl. 12 hónap teljes munkaidő egyenértékkel)	7, 8, 9, 13, 14, 20, 23, 24, 35, 37, 38, 39, 42, 49
<i>Általánosan érzékelhető hatás a térségben</i>		
**	Lakossági vonzerő (pl. azon lakosok aránya, akik maradni akarnak)	25, 51
<i>Közvetett hatás</i>		
*	Regionális áthatások (pl. azon a régióban lévő cégek aránya, amelyek a támogatott cégek beszállítói 12 hónap múltán)	24, 39

5. A TELJESÍTMÉNYSZINT MÉRÉSE A VÉGREHAJTÁS JOBB MŰKÖDÉSE ÉRDEKÉBEN

Mind több mutatórendszer születik a végrehajtás teljesítményszintjének mérésére. Ezek a rendszerek az Új Nyilvános Végrehajtás egyik formáját képezik, amely az elért eredményeket és hatásokat nézik elsősorban; szemben a régi végrehajtás formákkal, amelyek a forrás allokáció és az output ellenőrzés elvén álltak.

Inkább a vezetők teljesítménye, mint a források

A teljesítményszint management szemléletében a végső kedvezményezettek nagyobb autonómiát kapnak a források felhasználásában. Viszont elkötelezik magukat, hogy a célkitűzéseket nagyon világosan követik, főleg az elérendő eredmények és hatások vonatkozásában. Mélni kell a teljesítményszintjüket, hogy értékelni tudják önmagukat és időszakosan be tudjanak számolni. Ez az új egyensúly a decentralizáció és a teljesítményszint-mérés között a bázisa sok közigazgatási fejlesztésnek. Pl. az USA-ban a Kormányzati Teljesítményszint és Eredmény Törvény (GPRA) –1993– kötelezően be lett vezetve az egész kormányzati szférában.

A Brit Foglalkoztatási Szolgálat mutatórendszere hasonló szellemben született. Ez, szemben a forrásokkal és outputtal hangsúlyozza az eredmények és hatások mérését.

A mutatók decentralizációja és fejlesztése

A Brit Foglalkoztatási Szolgálat feladata, hogy versenyképes, hatékony és rugalmas munkaerőpiacot fejlesszen ki. Különösen elő kell segíteni a legelmaradottabb munkanélküliséggel sújtottak integrációját egy speciális finanszírozó rendszeren keresztül. A Foglalkoztatási Szolgálat nemzeti hálózata több, mint 1000 ügynökséggel rendelkezik.

1994 óta az ügynökségek autonómiája növekedett. Ezzel szemben minden ügynökségnek ki kell számolni néhány eredmény és hatásmutatót, valamint össze kell hasonlítania a teljesítményszintjét a szomszédos ügynökségekével. A mutatókat a régiók szintjén és a nemzeti szinten aggregálják és a Foglalkoztatási Szolgáltatás éves jelentésében szerepelnek.

Észak-Írországból az ügynökségek működtetési költsége az elhelyezett munkanélküliek számához viszonyítva a következőképpen alakult

<i>1992 – 93</i>	<i>1993 –94</i>	<i>1994 – 95</i>	<i>1995 – 96</i>
<i>Alapszint</i>	<i>- 6%</i>	<i>-7%</i>	<i>+6%</i>

Sok európai régióban, a közigazgatás ellenállt a decentralizációnak. Aligha meglepő tehát, hogy az eredmény és hatásmutatók fejlődése általában nehezen megy. A programvégrehajtók jobban szeretik a forrás- és output mutatókat. A kulturális változások azonban lassan, de biztosan terjednek a kormányok által bevezetett adminisztratív reformok nyomására. Az EU által társfinanszírozott programok nyomán követése és értékelése olyan tényező, amely előmozdítja az eredményekre és hatásokra támaszkodó teljesítményszint végrehajtás ügyét.

A mutatók interpretációja és összehasonlítása

Vannak helyzetek, amikor a mutatókat meg kell magyarázni, de ez a kivételes. Általában a mutatók önmagukban, egy egyszerű összehasonlítás vagy lebontás révén érthetőek. A következő példa három mutatót hasonlít össze, amely szerint az EU által pénzügyileg támogatott képzés nem érte el a tartós munkanélkülieket, ami pedig a célja lett volna.

Több mutató összehasonlítása a jelenség bemutatása céljából

Az Európai Szociális Alap időközi értékelésének keretében az Olaszországi 1. célkitűzés régióban, az ISFOL összegyűjtötte és bemutatta a monitoring mutatók egy rendszerét. Bizonyos esetekben az összehasonlítások e mutatók között kemény és világos következtetésekhez vezetett. Pl. a program részeként a tartós munkanélküliség három mutatóval került mérésre:

A tartós munkanélküliség kezelésére tervezett források:

A teljes tervezett kiadás 18%-a

A tartós munkanélküliségre szánt pénzügyi alapok:

Az összes ilyen alap 11%-a

A tartós munkanélküliség kezelésére ténylegesen elköltött pénzügyi alapok:

Az összes elköltött összeg 8%-a

E számok összehasonlítása világosan mutatja, hogy a tartós munkanélküliség a megvalósítás minden egyes lépésénél hátrányt szenvedett. Aki csak egy pillantást vet a mutatók táblázatára és látja a három különálló számot, talán nem is veszi észre a lényegét. A probléma megvilágítására szükséges volt a három mutatót lebontani a közvetlen érintettek munkanélküliségének hossza vonatkozásában.

Hacsak lehetséges, fontos összehasonlítani a programmutatókat (pl. a képzett munkanélküliek száma) a megfelelő környezetmutatókkal (pl. a régióban lévő munkanélküliek száma). Ez az információ azután tömör, levezetett mutatók formájában adható tovább, a program outputjait, mint az környezetmutató arányát fejezve ki.

Spanyolország - CSF (1. célkitűzés) - 1989–93 – program- és környezetmutatók összehasonlítása

	Adatszerűen	Arányaiban
A digitális telefonvonalak száma	239.800	Az időszak alatt Spanyolországban kiépített digitális vonalak 6%-a
Finanszírozott egyetemek	20	Az 1. Célkitűzésbe tartozó régiók összes egyetemének 91%-a
Öntözött területek létesítése és javítása (ha)	34.236	Az 1. Célkitűzésbe tartozó régiókban az öntözött földek 1,5%-a
A modernizált gazdaságok száma	107.000	Az összes spanyol (farm)gazdaságok 4,8%-a (1992-ben)
A támogatott fiatal gazdák száma	11.000	Az összes spanyol (farm)gazdaság 0,5%-a (1992)
A képzésben érintett személyek száma	2.693.000	Az egész spanyol munkaképes népesség 17,7%-a.

A legtöbb értékelési szakember elismeri, hogy a mutatók ismertetésekor ki kell térni minőségi információkra is. A mutatók ismertetéséhez az összefüggéseket, mint egészet kell végig gondolni – figyelembe kell venni mindazon tényezőket, amelyek emelik

vagy rontják a program teljesítményszintjét, a program lényegi értelmét és a minőségi elemek valamennyi fajtáját.

Az eredeti módszer a teljesítményszint mérésére abból áll, hogy szakértői panelt vonnak be, amely képes a helyzetre jellemző valamennyi minőségi és mennyiségi elem komplex értelmezésére. Ezt a módszert kb. tíz évig használták az angol egyetemi kutatóközpontok teljesítményszintjének értékelésére. Valamennyi angol kutatási központ munkája számszerűsített formában periodikusan értékelésre került a szakértői paneleken. Az értékelésben a szakértők figyelembe vették a mutatókat (pl. a publikációk száma), de teljes mértékben minőségi elemeket is felvettek (pl. minden egyes kutató esetében a legjobb négy publikáció minősége). Az értékelés eredményeként pontozták a kutatói csoportokat (1–5-ig), és a források allokációja ez alapján történt.

A mutatók ismertetésében sokszor használják a két beavatkozás teljesítményszintje közötti összehasonlítást. Ez a fajta összehasonlítás főleg a hatékonysági mutatókra vonatkozik, pl. egy hallgató képzési költsége – egy munkahely létesítésének költsége – egy ház bekapcsolása a csatornahálózatba, stb. Az összehasonlítások azonban nem mindig fogadhatók el a program végső kedvezményezetttek és a végrehajtók számára. Különösen a teljesítményszint összehasonlítások tűnnek méltánytalannak a végrehajtók számára, akik a legbonyolultabb összefüggés rendszerben dolgoznak. Ahhoz, hogy az összehasonlítások elfogadhatók legyenek, az összehasonlítási eljárásnak megfelelően tekintetbe kell venni, ha egy beavatkozás nehéz körülmények között folyik.

Az oktatás terén tesztelt módszer lényege, hogy minden összehasonlítandó beavatkozásra készít egy csoportot, amely több hasonló, más régiókban végrehajtott, azonos nehézségi fokú beavatkozásból tevődik össze. Az összehasonlítás az összehasonlító csoport beavatkozásainak az átlagával történik.

Példa a végső kedvezményezetttek által elfogadott teljesítményszint összehasonlításra.

A képzést végző szervezetek közötti teljesítményszint-összehasonlítás gyakran bukik meg azon, hogy a különböző hallgatói állományokra nem azonos nehézségek jellemzők. Néhány évvel ezelőtt egy értékelő csoportnak 133 képző szervezetet kellett összehasonlítania (iskolakerületek) az USA különböző államaiban. A csoport elhatározta, hogy összehasonlító csoport elv alapján dolgozik és összeállított egy, 14 más jellegű szervezetből álló összehasonlító csoportot, amelyben a tagokra azonos hallgatói jellemzők voltak érvényesek (szegénység, szegényes nyelvtudás, alacsony műveltség, kisebbségi lét, stb). A szabványcsoportok megalkotásához az értékelés kombinálta a faktoranalízist és a szakértői panel igénybevételét, így végül az összehasonlítások vita nélkül elfogadásra kerültek.

Ez a megközelítés azt feltételezi, hogy az összehasonlítással mért teljesítményszint mutató nagyszámú beavatkozásra nézve rendelkezésre áll. Ezt a módszert nehéz akkor alkalmazni, ha a teljesítményszintet több kritérium alapján bírálják el és még nehezebb

alkalmazni akkor, ha a teljesítményszint nem igazán mérhető a maga teljességében. El kell tehát fogadni egy általános megközelítést, amelyben az összehasonlítás felöleli a mutatókat, de nem korlátozódik kizárólag rájuk. A megfelelő módszer ebben a helyzetben az, ha a csoportos összehasonlításban a programon kívüli referencia-modellhez hasonlítják a beavatkozást. E módszer alkalmazása feltételezi, hogy az összehasonlítás referenciája adott, pl. a legjobb megoldások adatbankja. Az összehasonlítási módszer (Benchmarking) segítségével elfogadható eredmények kaphatók, mert figyelembe tud venni sok és nemcsak mennyiségi jellegű összehasonlító elemet. E módszer egyik előnye, hogy az összehasonlításokat a legjobb megoldásokhoz közelíti és így elkerüli az átlagos teljesítményszinthez való igazodást.

A mutatók nem kívánt hatásainak elkerülése

Gyakran akadályozza a mutatók használatát a nem kívánt hatásoktól való félelem. Ilyen pl. pl. a lefölöző-hatás, amely akkor jelenik meg, ha a képző szervezetek teljesítményszintjét a hallgatók elhelyezkedési rátájával mérik. Ilyenkor a jobb eredmény miatt a szervezetnek az áll az érdekében, hogy olyan hallgatókat toborozzon, akik a legvalószínűbben el tudnak majd helyezkedni, de még megfelelnek a jogosultsági követelményeknek is. A végső kedvezményezettek ekkor lefölözik a potenciális érintetteket, azokat részesítve előnyben, akik elhelyezkedési valószínűsége nagyobb. Ez nem kívánatos hatás, mert azokat segíti, akik viszonylag kevésbé szorulnak rá.

A British Audit Commission mutatórendszerének megvalósítása után néhány évvel jelentkezett a nem kívánt hatás. Ez a rendszer kb. kétszáz output és eredménymutató számszerűsítését szervezi az önkormányzatok által nyújtott szolgáltatásokkal kapcsolatban. A mutatók összehasonlíthatók a városok között és évente nyilvánosságra hozzák a helyi sajtóban. Ez a rendszer nagyon tisztán kimutatja, ha valamelyik szolgáltatás rosszul működik. Ennek eredményeképpen sok önkormányzat megnövelte a szolgáltatások költségvetését a legkisebb teljesítményszintet célozva meg, abban a reményben, hogy a szabványt majd meg lehet emelni. Ezekben az esetekben a pénzügyi források néha éppen a leghatékonyabb szolgáltatások rovására mentek. A mutatók használata az átlag felé sodródást segítette. Ez nem kívánt hatás volt, miután a méréstől éppen az volna elvárható, hogy a legjobb felé ösztönözzön.

Akkor is nem kívánt hatás jön létre, ha egy mutató a szabvány alatti teljesítményszintet bátorítja. Ez akkor következik be, ha a mutató jutalmazza a nem kívánatos eredményeket, vagy ha a rendszer a végső kedvezményezetteket arra ösztönzi, hogy fontosabb legyen a mutató, mint maga az eredmény. Nem kívánatos hatások szinte mindig feltűnnek, ha egy mutatórendszer már két-három éve üzemel, függetlenül attól, hogy mennyire jól tervezték meg. Vannak olyan nem kívánt hatások, amelyek általában előre nem láthatók.

A nem kívánt hatások valószínűsége nem lehet érv amellet, hogy nincs szükség a teljesítményszint mérésére. Viszonylag könnyű a kivédésük, akár a mutató megváltoztatásával, akár úgy, hogy a mutatónak az értékelő panelen való értékelésekor megfelelő-

en figyelembe veszik a problémát. Fontos figyelni a nem kívánt hatások feltűnését és megfelelően beavatkozni, ha szükséges.

Teljesítményszint ösztönzők létrehozása

A projektek hatékonyság szerinti kiválasztása

A 2. Célkitűzés keretében 1989–93 között a Pays de la Loire (Franciaország), az ESF tevékenységeket menedzselte a Regionális Tanács. Az ESF végrehajtásjével kapcsolatban a Regionális Tanács a saját képzési tevékenységeinek projekt kiválasztási módszerét alkalmazta. Ezen módszer lényege röviden a következő:

Az első pályázatokat elkészítő képzési szervezetek kevésbé szigorú válogatáson esnek át, ami a projektek minőségét illeti. Ez a szelekciós mechanizmus kivételes, miután az "első pályázó" ritka.

Azok a szervezetek, amelyek már részesültek támogatásban és amelyek újabb támogatásért pályáznak (másodlagos pályázók) a normál kiválasztási eljárásan esnek át. Ekkor az a szervezet nyer vissza nem térítendő támogatást, amely a legjobb elhelyezkedési rátát mutatja fel. A monitoring rendszer arra kötelez minden szervezetet, amely támogatott képzést ajánl, hogy a Regionális Tanács számára értékelést készítsen a hat hónappal a képzés után érvényes elhelyezkedési rátáról.

Ezen mechanizmus hatása azoknak a szervezeteknek kedvez, amelyek a leginkább képesek kielégíteni az üzleti igényeket és a legjobb hatást nyújtják.

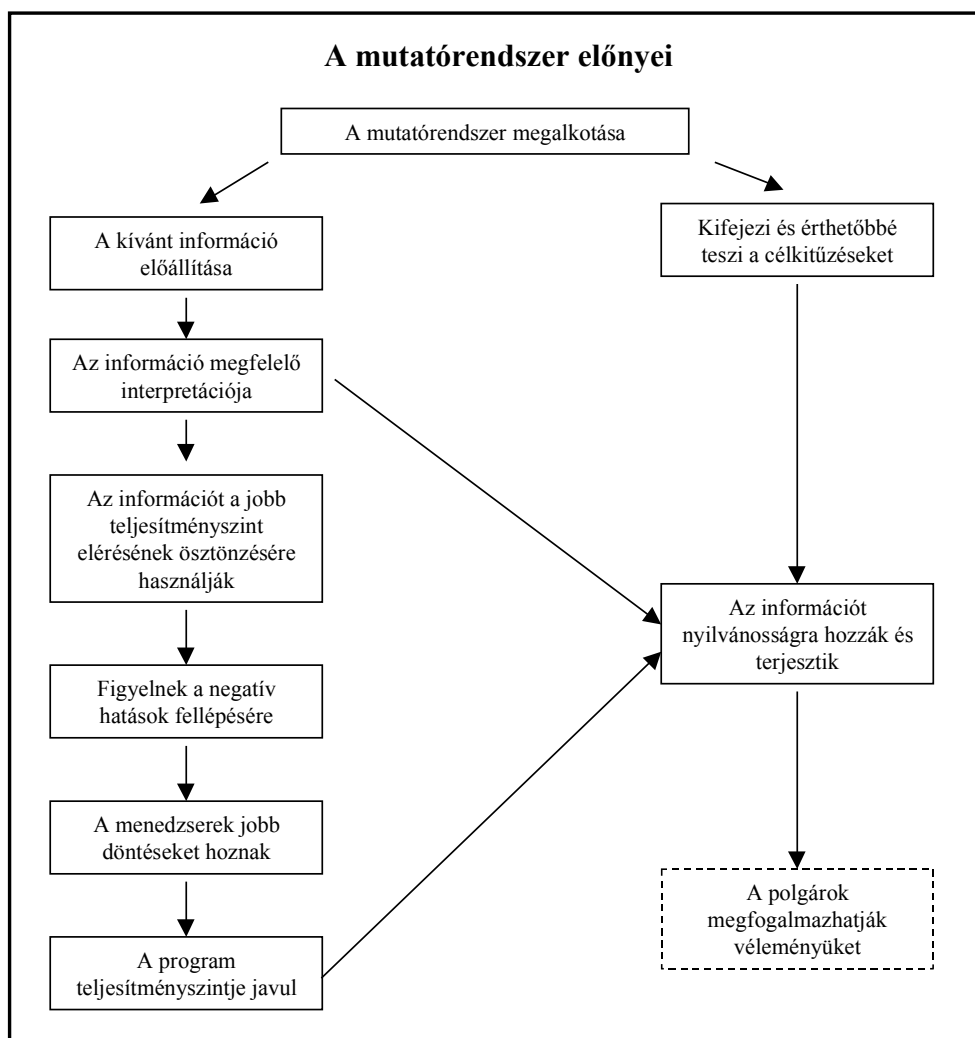
Számos módszer van arra, hogy a mutatók használata előmozdítsa a végső kedvezményezettek teljesítményszintjét. Ilyenek:

- A rossz teljesítményt nyújtó szervezetek speciális módszertani segítségben részesülnek. Ha a helyzet nem javul, a költségvetést rövidítik. Ez a módszer azon az elven nyugszik, hogy nem annyira a hibát, hanem inkább a kijavításra való képtelenséget kell büntetni.
- A legjobb teljesítményt nyújtó végső kedvezményezetteknek nagyobb önállóság adható és kevésbé ellenőrzik őket
- A legjobb teljesítményt nyújtó végső kedvezményezettek támogatást kapnak az outputok és eredmények publikálására.
- A nem megfelelő teljesítményt nyújtó végső kedvezményezetteket kizárják a jövőbeni projektekből.
- A legjobb teljesítményt nyújtó végső kedvezményezettek kiegészítő támogatásban részesülnek.

ÖSSZEGZÉS

Látható, hogy számos, sokszor implicit jellegű feltételezéssel kell élni, amikor egy program teljesítményszintje javításának szándékával megszületik egy mutatórendszer.

Ennek a vázlatnak az az előnye, hogy látni lehet, hogy a mutatórendszer létrehozása nem az első lépés. Legalább hat másikat kell még lépni mire a rendszer ténylegesen használhatóvá válik. Az első lépést nagyon gyakorlatiasan kell felfogni, mindig szem előtt tartva, hogy amíg az összes többi lépés be nem fejeződik, állandóan figyelni kell.